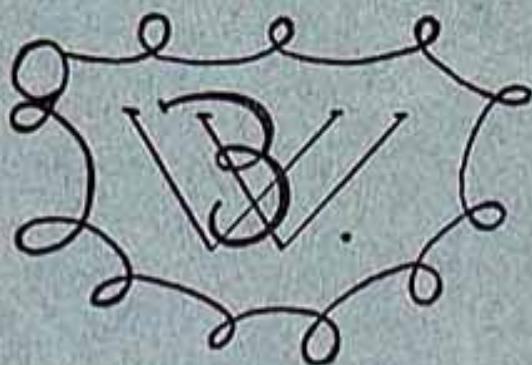

TERJE GUDBRANDSON

En slektskrets
fra Eidsvoll Verk

Flisa Boktrykkeri

ISBN 82-000411-0-4

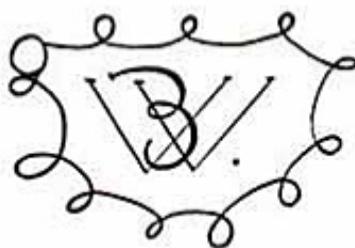
Omslagssiden:

Eidsvoll Verks stangjernmerke. Gjengitt i «Eidsvoll Bygds Historie» efter tegning i avenskene Schwab og Psilanders beretning om Verket fra et besøk i perioden 1725-27

TERJE GUDBRANDSON

EN SLEKTSKRETS FRA EIDSVOLL VERK

BRØDRENE OLE ØSTERUD
og
NILS INGEBRETSSENS FARSÆTT

Oslo 1975

Utgitt av familien Østerud i Flekkefjord,
Nes og Oslo

FORORD

Med dette presenteres «En slektskrets fra Eidsvoll Verk». Innsamling av stoff i undertegnedes regi startet 1971, men det grøvste arbeidet er gjort unna de siste to årene.

Undersøkelsen tok utgangspunkt i brødrene Ole Østerud i Hurdal og Nils Ingebretsen i Christiania — gift med hver sin datter på Hauersetra i Ullensaker. De to karene kom fra Eidsvoll, og her er kildesituasjonen vanskelig, siden de eldre kirkebøkene ble tilintetgjort ved brann 1877. En god hjelp var imidlertid den dødsfallsfortegnelsen Otto Nordheim har satt opp på grunnlag av lensmannens innberetninger (Sta., Oslo), og som gav de første fakta utover det familien selv kunne oppgi. Likevel stod det hele lenge i stampe, men da forbindelsen til miljøet ved Eidsvoll Verk først var etablert, kunne mer spesielle kilder trekkes inn. Først og fremst skifteprotokollene i Oberbergamtets arkiv (Ra.), men også Lassens kirkebokutskrifter fra Eidsvoll (Ra.) muliggjorde en virkelig oversikt over de slektene som kom inn i bildet.

Slektsboken står i gjeld til det innsamlingsarbeide Erling Østerud alt i 1940-årene foretok. Dette materialet kan i dag indirekte bekrefte det jeg har kommet frem til om Embret Kristiansen Råholtmoens avstamning. Videre har Bjørn Piro elskverdig stilt sin slekts verdifulle arkiv — resultatet av flere generasjoners arbeide — til min rådighet, og jeg har «som vanlig» kunnet dra nytte av råd og vink fra Sigurd Engelstad.

De av Embret Råholtmoens etterkommere som har støttet arbeidet med slektsboken, har ikke hatt innvendinger mot et opplegg som medfører at de slektene boken behandler, gjennom fire generasjoner blir fulgt i full bredde. Dette skulle gi boken større almen interesse enn ellers ville ha vært tilfelle.

Nå avdøde Kåre Østerud var lenge min kontaktperson innen familien og skaffet til veie en mengde nyttig bakgrunnsstoff. Det er mye hans fortjeneste at arbeidet med å avdekke slektens herkomst aldri ble oppgitt. Etter Kåre Østeruds død ble det fetteren

Erling Østerud som måtte ta over, og vi har — som også tidligere — hatt et godt samarbeide. Jeg vil få si takk til ham og ellers alle som har vist interesse for slektsboken og bidratt til at den nå foreligger ferdig.

Oslo, juni 1975.

Terje Gudbrandson.

EN SLEKTSKRETS FRA
EIDSVOLL VERK

UTGIVERNES FORORD

ved Erling Østerud

Denne slektsboka vil fortrinnvis ha interesse for etterkommerne etter Embret Kristiansen Råholtmoen og hans kone, Marte Olsdatter.

Forfatteren av dette skriftet er arkivkonsulent, cand. mag. Terje Gudbrandson.

Han har lagt til grunn de slektsgrener som Embret Kristiansen har tilknytning til i anerekkene bakover. Disse hører stort sett til miljøet omkring Eidsvold Værk. Hans bok gir bidrag til belysning av en interessant historisk epoke i jernverksvirksomheten på Eidsvoll. Den gir mange slekshistoriske data som nok også andre enn Embret Kristiansens og Marte Olsdatters etterkommere kan ha interesse av.

Embret Kristiansen og Marte Olsdatter var mine oldeforeldre på farssiden.

Den eneste innen familien jeg vet om, som hadde kjennskap til sine besteforeldre på farssiden, var Dorthea Hennie, f. Østerud, på Huseby i Nes. Hun var sønnedatter av de to, men heller ikke hun visste mer om sine besteforeldre enn fornavnene, og at de hørte hjemme i Søgrenda i Eidsvoll. At det overhodet var mulig å komme i gang med denne slektsgranskingen, skyldes opptegnelser gjort under og umiddelbart etter siste krig på grunnlag av hva Dorthea Hennie kunne fortelle som sine mange slektninger omkring Eidsvold Værk. Dorthea Hennie var slektsinteressert og sterkt slektsbevisst.

Denne slekthistorien er lagt an slik at den fører fram til Embret Kristiansen og Marte Olsdatter, men ikke lenger. Den følger ikke etterkommerne. Det ville ha blitt et verk av stort omfang og krevd store uttellingener. En kan bare håpe at én eller flere innen nålevende eller kommende generasjoner vil gå ut fra denne boka og føre slekthistorien videre. På den annen side kan en slå fast at målet som ble stilt med dette verket, er nådd:

Hvor kom Ole Ingebretsen Østerud og hans søsken fra? Dette er klarlagt.

Marte Olsdatter Råholtmoen var sannsynligvis fra Nord-Bjørnsrud (Hjera), men sikkert er dette ikke, dels fordi kirkebøkene forsvant med brannen på Eidsvoll prestegård i 1877, dels fordi navnet hennes er blant de vanligste i Eidsvoll. Det kunne ikke ofres mer arbeide på å finne Marte Olsdatters slektsbakgrunn. Det blir derfor Embret Kristiansens slekt vi her først og fremst får oversikt over.

For å lette oversikten for leserne blant de mange etterkommerne tas i dette forordet med Embret Kristiansens og Marte Olsdatters barn og barnebarn.

De hadde fire barn:

Ole — født 1831, død på Østerud i Hurdal 4/6 1890.

Christian — født 1832, død på Østerud i Hurdal 14/1 1867.

Nils — født 17/9 1837, død i Kristiania 16/5 1906.

Berthe Maria — født 1848, død i Eidsvoll 26/8 1850.

Vi vet lite om Christian, bare at han var sykelig og døde ung, ugift og uten etterkommere, på Østerud. Og som fødsels- og dødstall viser, døde Berthe Maria som barn. Ole Embretsen, eller Ole Ingebretsen Østerud, som han kalte seg, ble gift med Inge Marie Christensdatter, Hauersetra i Ullensaker, født på plassen Gata (Gaden) under Risebro i Ullensaker 19/2 1838, død på Østerud 23/10 1919. Deres barn var:

Martine Hammersborg, født i Hauersetra 8/12 1860, død på Hammersborg 14/1 1932.

Edvard Østerud, født på Østerud 27/10 1862, død på Huseby i Nes 1/10 1948.

Christian Østerud, født på Østerud 7/6 1865, død der 16/4 1952.

Bernt Østerud, født på Østerud 20/4 1868, død der 26/4 1868.

Bernt Østerud, født på Østerud 14/12 1870, død i Flekkefjord 27/12 1955.

Inga Dorthea Hennie, født på Østerud 13/7 1873, død på Huseby i Nes 19/4 1957.

Nils Ludvig Østerud, født på Østerud 24/11 1876, død i Sander 31/10 1939.

Anna Mathilde Kristiansen, født på Østerud 24/1 1879, død på Stensby sykehus 24/8 1948.

Olaf Mathæus Østerud, født på Østerud 8/11 1881, død på Dokken i Eidsvoll 23/2 1929.

Inge Marie og Ole Ingebretsen Østerud festet (forpaktet) Østerud i Hurdal — som tilhørte Eidsvoll prestegård — i 1860. «Fæsteseddelen» er underskrevet (m.p.P.) 1/11 1860, tinglyst 20/11 1860, og viser at tilflytting skulle skje 14/4 1861.

Fra 1874 til 1890 var skyss-stasjonen for vestre Trondhjemsvei gjennom Hurdal lagt til Østerud. Det var en omfattende og ofte hektisk virksomhet. Skyssruta var 10 km til Piro og 10 km til Garsjø. Det var stor gjennomgangstrafikk over Totenasen til Opplandene, bl.a. med tre ganger postkjøring hver veg hver uke. Foruten skyssplikt skaffet skyssholderen losji, mat, øl og brennevin til de reisende. Sikkert har skyss-stasjonstrafikken på Østerud i høy grad preget livet på gården og gitt varige inntrykk til barna som vokste opp der.

Østerud i Hurdal, der Ole Ingebretsen og Inge Marie Christensdatter flyttet inn med en liten datter våren 1861. I årene 1874–90 var livet på gården preget av at Østerud var skyss-stasjon på Vestre Trondhjemsvei.

Det fins ikke noe fotografi av Ole Ingebretsen Østerud, og ingen som lever i dag, har sett ham.

Dorthea Hennie har karakterisert sin far slik: Han var fysisk sterk inntil han ble angrepet av kreft, ikke særlig høy, men rank, hadde stort mørkt hår («manke»), ikke et grått hår da han døde, og alle tennene i behold, men han var da også bare 59 år gammel.

Nils Embretsen, eller Nils Ingebretsen, som han kalte seg, ble gift med Birgitte Christensdatter, Hauersetra i Ullensaker, født på plassen Gata (Gaden) under Risebro i Ullensaker 11/3 1844, død i Christiania 26/3 1882.

Deres barn var:

Emil Ingebretsen, født i Christiania 20/4 1869, død i København 26/7 1910.

Carl Ingebretsen, født i Christiania 6/4 1871, død i Kristiania 11/2 1911.

Olaf Magnus Ingebretsen, født i Christiania 15/11 1877, død i U.S.A. 11/3 1964.

Nils Ingebretsen ble gift 2. gang med Oline («Lina») Hoff, født i Christiania 1/9 1857, død i Oslo 26/2 1944.

Deres barn var:

Signe Emilie Rustad, født i Kristiania 9/6 1889, død i Oslo 14/6 1950.

Nils Ingebretsen arbeidet først som snekker. Senere reiste Birgitte og Nils Ingebretsen til Oslo, der Nils ble tilsatt som pedell ved Kokkinn og Rambergs Latin- og Realskole ved Anker-torvet.

Nils Ingebretsen ble tidlig enkemann. Oline Hoff var i hans tjeneste da de giftet seg. Hun drev senere en strykeforretning.

Fotografiet av Nils Ingebretsen (s. 9) viser ham som en staut skikkelse. Dorthea Hennie karakteriserte ham som en pen mann med svart, krollet hår og skjegg. Men han ble tidlig sterkt giktbrudde. Hun sa at hennes onkel og hennes far var nokså like av utseende.

De to brødrene Ole Ingebretsen Østerud og Nils Ingebretsen har mange etterkommere. De kom til å gifte seg med hver sin søster, Inge Marie og Birgitte Christensen. Når det her ikke blir

Nils Ingebretsen (1837-1906), anekker, senere pedell ved Kokkinn og Rambergs Latin- og Realskole i Christiania. Av broren Ole Østerud finnes det ikke noe fotografi, men de to skal ha vært svært like.

gitt noen nærmere opplysninger om de to brødrenes ektefeller, har det som bakgrunn at de blir omtalt i slektsboken Christensen—Hauersetra, som er under arbeide.

De to ekteparenes barn står i «dobbel» kusine- og fetterslektskap, har barn, barnebarn og barnebarns barn spredd over store deler av Norge. Noen bor i andre europeiske land og ganske mange i U.S.A.

Noen få slektninger har vært direkte engasjert i dette slektskriftet Østerud/Ingebretsen: Kåre Østerud, Thorbjørn Kåre Østerud, Astrid Aamodt, Erling Østerud og Helge Østerud. Av etterkommerne etter Nils Ingebretsen har Randi Tiltnes vært behjelpelig med opplysninger og fotografier fra sin gren av familien.

Samarbeidet med redaktøren skjedde i 1968/69 ved Erling Østerud. Fra høsten 1969 til sin død senhøstes 1972 hadde Kåre Østerud det meste av arbeidet, deretter igjen Erling Østerud.

Noen konferanser og møter er blitt holdt i disse årene. Her har Astrid Aamodt, Kåre Østerud, Thorbjørn Kåre Østerud og Erling Østerud deltatt sammen med redaktøren.

Henu i Nes, 1. august 1975.

E. Ø.

INNHALDSFORTEGNELSE

Innledning	15
«Petter-slekten»	25
Slektstavle	38a
Schultz	39
Slektstavle	54a
Piro	55
Slektstavle	90a
Noter	91
Forkortelser	98
Personnavnregister	100
Stedsnavnregister	105

INNLEDNING

Dette arbeide er ment som en dokumentasjon av slektsbakgrunn, men også som et lite bidrag til Eidsvoll Verks historie. For om medlemmer av de slektene som behandles, finner veien til bysentra og fremmede bygder, og om forholdsvis mange av dem som blir nevnt, har tilknytning til andre sosiale lag, kan ikke dette rukke ved bildet av boken som en arbeider- og bondegenealogi med solid basis i jernverksmiljøet i Eidsvoll. Og på samme måte som kjennskap til Verkets særmerkete historie er uomgjengelig om man vil forstå dem som tjente sitt brød ved masovnen eller stangjernhammeren, er det bare om vi greier å komme den enkelte arbeiderfamilie nærmere inn på livet, at vi kan danne oss en sannferdig forestilling om Eidsvoll Verk for 200—300 år siden.

Verket var grunnlagt i 1620-årene og hadde sin første blomstringsperiode mot midten av hundreåret, da nye malmfunn og en dyktig administrasjon gjorde at man kunne dra full nytte av krigskonjunktorene. Senere gikk det nedover bakke. Kurfyrst Jacob av Kurland fikk seg 1663 overdratt Verket som dekning for en større fordring han hadde på danskekongen, men det gikk heller dårlig med driften, og utbyttet ble magert. I 1688 kom Eidsvoll Verk tilbake til kronen og ble samme år gitt som gave til berghauptmann Heinrich von Schlanbusch.

Under sønnen Theodor Georg von Schlanbusch opplevde Verket i 1720- og 1730-årene sin annen storhetstid, og da produksjonen senere igjen gikk noe tilbake, skyldtes dette først og fremst svikt i malmtilførselen. Men det ville så langt fra være å yte Theodor v. Schlanbusch rettferdighet om man gjorde hans dyktighet som bergmann og økonomisk administrator til hovedsak. For alle som befatter seg med Eidsvoll Verks historie, blir det fremfor alt verkseierens særegne forhold til arbeiderbefolkningen som springer i øynene. Ser vi fremover til Carsten Ankers standshovmot overfor de «undergivne», får bildet av *mennesket* Theodor v. Schlanbusch desto større tyngde.

Hvem var så «verksfolkene»? Vi må kunne gå ut ifra at alt fra starten var tyske bergmenn blitt knyttet til Eidsvoll Verk som fagkyndige, og av litteraturen omkring Verket ser vi at kurfyrest Jacob sendte kurlendere hit som arbeidere og funksjonærer. Under Heinrich v. Schlanbusch ble det så igjen innkalt tyske fagfolk, og også Sverige med dets gamle bergmannstradisjoner bidrog til arbeidsstokken ved Verket. Dette siste ser vi først og fremst av navnebruken, slik vi møter den i Lassens kirkebokutskrifter fra Eidsvoll, i ekstraskattmantallene fra 1760-årene og i senere kilder. Og det fremgår også med all mulig tydelighet at en vesentlig del av dem som var i Verkets tjeneste, var norskøttede, folk særlig fra Eidsvoll og de andre Romeriksbygdene. Ja, egentlig er det bare noen få slektsnavn av klart fremmed opprinnelse vi kan følge utover på 1700-tallet: Buch, Franck, Mago og Piro. Slekten Schultz hadde et annet utgangspunkt.

Men de fleste av verksfamiliene stammet nok på en eller annen måte fra «de fremmede», og ganske sikkert var det flere av slektene som hadde gått bort fra å bruke fast slektsnavn under inntrykket av den norske navneskikken. Vi vet med sikkerhet at dette mot slutten av 1700-tallet blir tilfelle med Piro-slekten ved Verket*. Sogneprest Christopher Munthe Legangers beskrivelse av Eidsvoll Verk gir det sikkert beste bilde som er bevart av arbeiderbefolkningen på den tid Verket ennå var i drift, og knytter også tråden til Theodor v. Schlanbusch. Her heter det bl.a.:

«De nedstamme af Curlændere, Tydskere, og tildeels af Sognets Indfødde. Det er altsaa ikke at undres over, at Characteren er en Blanding, og at man nu har ondt for at finde nogle Grundtræk af Oprindelses-Slægten, der ofte paa en kortere Tiid udarter, end sigte igjennem meer end et Aarhundredes Generationer. Dog maae Udgiveren tilstaae, at disse Træk nogenledes have bevaret sig hos visse af Folkene. Det var egentlig Ejeren Theodor Georg Schlanbusch, som skabte dem en egen Character, hævdede dem til at føle sig, og gav dem Stød frem til at ansee sig bedre end den almindelige Bondestand. Nogle af de paa Pladsene boende Familier vare især allierede med ham, og disse naaede derved en slags Gradation fremfor de andre. De udmerkede sig ikke alene med en smukkere Figur, men tillige med et behageligere Væsen og en antagen Anstand, som endog nu er arvelig i de Familier. Nogle af dem have

* Litt ut på 1800-tallet later det ikke til at noen av de gamle slektsnavnene fra Verket er levende i Eidsvoll. Men senere skulle gårdsnavn som Frank og Piro bli tatt opp som familienavn av nye slekter.

og de Ansigtes Træk, som ere fremmede blandt den Norske Almue, og jo mere de have vedblevet ikke at søge Giftermaale udenfor Slægtens Grene, jo mere ere de Lineamenter kjendelige og rene. Ved Traditioner fra Forfædrene mene nogle af dem, at de nedstamme fra Curlands adelige Familier, og Forplantelsen af disse Begreber siger dem altid, at de ere meer end simple Bondere.*

I en annen sammenheng skriver Leganger at v. Schlanbusch «oplærte for det moeste selv sine Folk, og dannede dem til at blive nyttige for Verket, var allevegne med, hvor Tilsyn udfordredes...» Verkseieren var slik, heter det, at «af private Mænd ere faa komne ham nær i Lyst til at gjøre vel og i Maaden paa hvilken han vilste sin Godhed. Denne yttrede sig mod alle; men især imod Verkets Folk. Han bød vel over dem, som en Herre, der forstaaer at holde enhver til sine Pligter; men han elskede dem tillige som en Fader, der forenede deres Velfærd med sin... medens han levede, var Folket villig til at bære ham paa Hænderne, og efter hans Død tilbøder det ham endnu som en Gud.»**

Og de praktiske utslagene av Theodor v. Schlanbuschs holdning til arbeiderbefolkningen ved Eidsvoll Verk var mange. Han fikk opprettet en egen skole for barna, og arbeidersonner med gode evner ble «hjulpet frem». Som oftest gikk veien da om kontorkrakken i verksadministrasjonen. (82) Andreas Piro begynte sin karriere i v. Schlanbuschs tjeneste, og det samme var sannsynligvis tilfelle med verksskredder Schultz' sønner (30) Jens og (31) Johannes. Men fremfor alt skulle Theodor v. Schlanbusch komme til å sette spor etter seg ved sitt testamente, datert 14. januar 1746. Her heter det at verksarbeiderne og deres livsarvinger ikke bare fortsatt skulle få bruke de plasser og løkker han hadde utlagt til dem, men at de efterat hans arving var død, skulle bli eiere både av sine hjem og den jordveien som nå lå direkte under Verket — de tre Fossum-gårdene og Stavi. Og en meget viktig passus var denne: Eiendommene skulle ikke kunne selges eller pantsettes!

Theodor v. Schlanbusch hadde uten tvil et pessimistisk syn på Verkets fremtid og ville sikre dem han hadde hatt i sitt brød***. Dette viser også andre bestemmelser i testamentet. Verkseieren opprettet nemlig et legat på 800 rd. til fordel for verksfolkene,

* Christopher Munthe Leganger: «Physisk og oeconomic Beskrivelse over Edsvold Jernverk», Topographisk Journal for Norge I (1792), 80 f.

** *ib.*, 70 f.

*** EBH I², 34.

og av rentene skulle årlig 40 rd. brukes til å lønne en skolemester for barna ved Verket. Resten — 360 rd. — skulle brukes til beste for gamle og syke og til hjelp for arbeidere som var blitt uføre i Verkets tjeneste. Korn skulle kjøpes inn for å forebygge hungersnød når det ble uår.

Leganger har dypest sett ikke kunnet fatte forholdet mellom Theodor v. Schlanbusch og verksbefolkningen. Han snakker nok om nestekjærlighet og omsorg, men understreker at det måtte være galt å skille jordeiendommene fra Verket og på denne måten svekke bedriften. Ja, egentlig var vel forklaringen at v. Schlanbusch var så redusert etter en «rørelse» at han knapt visste hva han gjorde da han skrev det famøse testamentet. Kanskje var det sekretæren Andreas Piro som stod bak det hele. Men Leganger greier ikke å dekke over det som hele tiden plager ham: Hvordan kunne en mann som Theodor v. Schlanbusch engasjere seg slik han gjorde, i simple arbeidsfolk? Hva hadde fått ham til å innbille dem at de var så mye verd at de nå krevde sin rett overfor mektige, dannede mennesker?

Ved «den store Schlanbusch»s død 1750 arvet brorsønnen jaktjunker Friederich Legardt von Schlanbusch Eidsvoll Verk. Den nye eieren var ytterst konservativ i sitt syn på driften av Verket, og produksjonen stagnerte. Men jaktjunkerens forhold til verksbefolkningen hadde mange likhetstrekk med onkelens. Også han må ha hjulpet frem evnerike arbeidersonner: Trond Larsen Møller blir visitør i Christiania, broren Halvor ender som gjestgiver i Eidsvollbakken etter først å ha tjent verkseieren som skrivekar og fullmektig, Håken Jokumsen fra Jokums blir lensmann i Vang i Hedmark* og Per Fredriksen fra Fredriks i Rakkestad**. Presten Leganger berømmer ellers jaktjunker v. Schlanbusch for hans arbeide for å fremme «Sæderne». Ungdommen ble skaffet plasser og arbeide i Verkets tjeneste og skikket seg bra.

I 1781 selger Friderich v. Schlanbusch Eidsvoll Verk og dør få måneder senere. Ved salget av Verket var det for Fossum-gårdene og Stavis vedkommende blitt henvist til Theodor v. Schlanbuschs testamente, og da den nye eieren prøvde å tvinge frem en ordning, ble resultatet en langvarig prosess som endte med at Høyesterett 1788 avsa dom for at gårdene tilhørte verksarbeiderne. Selve Verket kom 1792 på Carsten Ankers hender, og etter års forfall

* BUK skp. I, 209 b.

** BUK skp. II, 135 a.

Ovn laget ved Verket i Anker-epoken. Nå i Eidsvollsbygningen. (Foto: Bjørn Hortemo, Jessheim)

ble det nå skikk på driften; den nye eieren satset store summer på forbedringer.

Men det ble ganske snart forholdet Verkets ansatte som kom i fokus, og her lot Anker det aldri herske tvil om hva han mente: «De underordnede skulle *lystre*, ikke opptre med egne meninger eller hevde sine private interesser.»* Nå hadde verksarbeiderne helt fra 1788 pløyd mellom husene på Verket, og en ny høyesterettsdom hadde 1803 fastslått deres rett til jordveien også syd for Andelva. For å sikre seg området rundt Verket og viktige arealer langs elven, der oppsitterne på verksgårdene til Ankers forbitrelse hadde begynt å bygge en dam, ville verkseieren presse frem en

* EBH I², 249.

utskiftning. Anker hadde nemlig fått kjøpt tre av verksgårdene — stikk i strid med bestemmelsene i «Det Schlanbuschske testamente». Christian Magnus Falsen, som 1804 opptrådte som Ankers juridiske rådgiver, mente tilnærmelser lett kunne bli oppfattet som svakhetstegn og «gjøre den gemene Mand endnu mere ufor-skammet», og han bad derfor om fullmakt til å sette frem trusler, dersom verksarbeiderne ikke bøyde seg for kravet om utskiftning*.

Men arbeiderne hadde dyktige ledere. Om (4) Ola Jensen Mago med rette kunne beskyldes for dobbeltspill, bøyde Erik Halvorsen i Eidsetra aldri av. Brødrene (6) Petter Mattisen i Mattises og (10) Kristian Mattisen i Svenses stod i første rekke i striden mot Anker, og det samme gjaldt Jon Olsen i Sø-Sunda, Erik Halvorsens svigerfar, og sønnen (56) Ola.

Plasseierne, slik de gjerne kalles i kommentarer, gikk med på utskiftning. Dette innebar nemlig en stor fordel for mange av dem. Men Falsens planer om en fordeling av utgiftene ble krysset ved at Erik Halvorsen sammen med Ola Mago satte opp en kontrakt om minnelig deling, som innebar at hver av partene fikk seg tillagt 8 mål åker, mens englandet skulle deles i fire, slik at hver 12-manns rode** fikk en eng i sameie. Ved endelig forlik 1805 oppnådde Anker en formell, rettsgyldig utskiftning. Han skulle også få lov til å plukke ut de jordstykkene som var viktigst for Verket, men eierne av verksgårdene skulle slippe med hver å betale 16 rd. til dekning av oppmålingsomkostningene.

I sin kommentar til striden mellom arbeidere og verkseiere i Eidsvoll skriver Edvard Bull bl.a.: «Det forbausende i hele saken blir derfor at arbeidsfolkene tross alt holder ut, og holder seg strie til det siste. De kapitulerer aldri, men de tvinger seg til et kompromiss. Det vitner om at arbeiderklassen ved Eidsvoll Verk var kommet lenger i sin selvstendighet og styrke enn de fleste andre arbeidergrupper i landet ved samme tid.»*** Om hovedforklaringen på dette, slik Bull hevder, er å søke i de lange prosessene, er imidlertid et helt annet spørsmål.

* EBH I², 255.

** Verksengrenda var delt i fire roder eller «Bommelav», antagelig en geografisk inndeling på grunnlag av sentrale grunder eller bomber. Hver rode hadde sin formann, og selve inndelingen kan ha hatt organisatorisk betydning under tvistene med verkseierne.

*** EBH I², 263.

Om vi til slutt skal se litt nærmere på de økonomiske og sosiale kår familiene i Verkensgrenda levde under, blir vi nødt til å ta forbehold. For det første må verksarbeidernes inntekter ha variert sterkt — i takt med produksjonsnivået ved Verket. Svensken Johan Angerstein, som besøkte Eidsvoll Verk 1706, forteller at seks mann dengang var i arbeid ved masovnene, og at mesteren da hadde 12 rd. i lønn for måneden, en hytteknekt og to oppsettere 6 rd. hver og malmplukkeren og slagg- og malmbæreren begge 4 rd. Ved stangjernhammeren arbeidet tre mann på akkord. De kunne smi 16—18 skp. i uken, og mesteren hadde da $\frac{1}{2}$ rd. i lønn pr. skpd., mestersvennen 1 ort 8 sk. og kullguttene 16 sk. Men produksjonskapasiteten ble etter alt å dømme langt fra utnyttet*.

Malmtilførselen var nok 1706 som senere helt utslagsgivende for arbeidernes inntektsnivå. I gode tider — som toppåret 1729, da masovnen var i drift 41 uker, og produksjonen skal ha vært ca. 2045 skpd. — må arbeiderne etter datidens forhold ha tjent store penger. Men av Verkets historie ser vi også at det kunne være smalhans lenge om gangen. Særlig langt kommer vi altså ikke om vi vil forsøke å få et overblikk over detaljene i det økonomiske bildet av Eidsvoll Verk de 200 årene det var i drift, men et par trekk tegner seg forholdsvis klart. Som opplysningene Angerstein gir 1706, må fortjenestemulighetene ha vært forholdsvis bedre for de akkord-lønnede hammersmedene enn for arbeidsstokken ved masovnen. Dette bekrefter skifter fra verksmiljøet utover på 1700-tallet. Dermed kunne tydeligvis enkelte av arbeiderne i «gode år» legge seg opp små formuer, som senere kunne bli øket ved f.eks. utlånsvirksomhet eller bli plassert i fast eiendom.

Men mens en mann som Jørn Rasmussen i Jørns 1789 må ut med hele 8 rd. i formueskatt, er den summen som blir utlignet, for de flestes vedkommende bare 1—2 rd. Vi må ikke tenke på Verkensgrenda som et økonomisk egalitært samfunn. For alle gjaldt likevel: En hadde jorden.

Og nettopp arbeiderbefolkningens jordbruks-engasjement er nøkkelen til den utvikling som finner sted i Verkensgrenda i Eidsvoll utover på 1700-tallet. Går vi frem til 1804 og forhandlingene for utskiftningen av Fossum-gårdene og Stavi, hører vi at f.eks. Erik Halvorsen — som var flyttet til Sø-Sunda — hadde «nedfelt både tømmerskog og en mengde veksterlig ungskog til umåtelig mange og store innlegg.»** Om det var andre som bare hadde dyr-

* EBH I², 28.

** EBH I², 258.

ket opp lite — eller ikke hadde foretatt forbedringer i det hele tatt, kommer det altså frem at en tiltaksom og driftig mann som Erik hadde nedlagt et stort arbeide i nyrydning. Og det samme gjaldt for mange andre. Dette hadde nok særlig skutt fart efterat arbeiderne var blitt tilkjent eiendomsretten til verksgårdene, men oppdyringsarbeidet i Verkensgrenda hadde ellers foregått i alle fall det meste av Schlanbusch-epoken. En mann som Theodor v. Schlanbusch hadde ganske sikkert oppmuntret sterkt til dette, og det fremgår av hans testamente at den eneste arbeidsplikt de ansatte var pålagt på den jordveien som horte direkte under Verket, var noen dager i høstonna*. Som jordbrukere og nybrottsmenn må verksarbeiderne ha hatt vel så stor frihet som mang en bonde. De var gårdbrukere i egentlig forstand lenge før kildene betegner dem slik.

Og utover på 1700-tallet er det så at mang en fagarbeider ved Eidsvoll Verk mer og mer går over til å satse på jordbruket som hovednæring. Først på 1800-tallet er den sosiale assimilasjonen med de tradisjonelle jordbruker-miljøene i full gang. Verksarbeidersønner med økonomiske muligheter til det kjøper seg gårder rundt omkring i Eidsvoll; (26) Jørn Leerhuus blir oppsitter på As, avogeren Kristen Matsen på Hjera. Dotrene i velstående verksfamilier — som (7) Marte Pettersdatter fra Mattises og (11) Karen Martea Kristiansdatter fra Svenses — blir gift med sønner på større gårder i bygda. De som økonomisk hadde et dårligere utgangspunkt, gikk i de fleste tilfelle opp i den lokale underklassen. Da den klausulen i det «Schlanbuschske testamente» som sa at verksgårdene ikke kunne selges eller pantsettes, var blitt opphevet i forbindelse med utskiftningen 1805, var dessuten eiendomsforholdene i Verkensgrenda kommet på gli. Efter hvert får nemlig Anker kjøpt opp nesten hele sydsiden av Andelva fra Hurdalsjøen til Venjerbrua. Dermed var en utvikling i gang som peker fremover mot den eiendomsstruktur som i dag kjennetegner distriktet.

Som jordbruksarbeider og husmann kom (13) Embret Kristiansen Råholtmoen til å tjene sitt brød ikke langt fra Verket, der hans forfedre hadde hatt arbeide og utkomme gjennom generasjoner. For ham stod ikke denne utvelen åpen. Ved Carsten Ankers konkurs 1822 stanset driften ved Eidsvoll Verk opp for godt, og legatpengene Theodor v. Schlanbusch hadde testamentert verksarbeiderne, gikk tapt. Grunnet for et særpreget sosialt miljø var med ett slag borte.

* EBH, I², 33.

«PETTERSLEKTEN»

(1) I PETTER

— slektens stamfar — er bare kjent ved fornavn. De to barna vi vet om, tilhørte miljøet ved Eidsvoll Verk. Det er derfor sannsynlig at også Petter hadde hatt i alle fall en del av sitt liv og virke her¹. Det ligger nær å tro at han var hammersmed, som senere både sønnen og de to sønnesønnene. I slike fag var det langt på vei regelen at en sønn fulgte i farens fotspor.

Petters og barnas navn tyder på fremmed herkomst, og siden mannslinjene de første generasjonene ikke førte noe fast familienavn², er det naturlig å tenke på Sverige som slektens hjemstavn. Og navnebruken i arbeiderfamilier ved Eidsvoll-jernverket alt sist på 1600-tallet peker tydelig i retning av et svensk eller svensk-øttet innslag.

Men i disse spørsmålene er og blir vi henvist til antagelser. Det eneste vi med sikkerhet kan gå ut ifra, er at stamfaren for «Peterslekten» må ha levd omkring år 1700, og at han hadde i alle fall to barn: (2)II 1 og (14)II 2.

(2) II 1 MATTIS PETERSEN d.e., s. a. (1), f. ca. 1710, d. i Eidsvoll e. 10. august 1770³. G. ca. 1730 m. (22) KARI ISAKSDATTER SCHULTZ fra Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll 1705—10, d. der e. 10. august 1770, da. a. skredder Isak Jørgensen Schult(z) og h. Aslaug Bertelsdatter.

Mattis var hammersmed ved Eidsvoll Verk — kanskje mester, som senere eldstesønnen Petter. 30. mars 1769 avgir Nils Larsen Bøn erklæring om «at have bekomet til Laans af hamer Smeden Velagte Matias Petersen paa Edsvold jernverk den Summa 60 rdr. . . »⁴ Som kreditor skulle Mattis kunne si opp avtalen med et fjerdingårs varsel, men han og hans etterkommere fikk uoppsigelig pant i en engslått ved Nautbrua til fri bruk og rydning.

For verksarbeideren var også bonde. I marka som tilhørte «principalen», hadde Mattis Pettersen ryddet en gård som skulle

Verksgården Mattises i Eidsvoll. Bildet er gjengitt i verket «Eidsvold 1814», som utkom ved hundreårs-jubileet for Riksforsamlingen.

(Foto: O. Væring.)

komme til å bære hans navn: Mattises eller Mattisplassen, som det gjerne heter i skriftlige kilder. Denne rydningen tok han opp ved Andelva nord for Toftner, der det før hadde hett Sandbakken. Først omkring 1770 tar sønnen Petter over bruket, der en bygning av senere generasjoner ble kalt «Gamlestua». Huset hadde blyinnfattede ruter med navn og årstall risset inn i det grønne glasset⁵.

Ved skiftet i Christiania 1763 efter Gjertrud Eriksdatter hører vi at Jens Schultz skylder svogeren Mattis Pettersen noe over 5 daler, og det kan neppe være tvil om at hammersmeden stod seg godt økonomisk. Betrodd må han også ha vært: I 1757 blir Mattis oppfordret til å ta vergemålet for konens søster Marte, og 1764 opptrer han som formynder for barna til Rasmus Olsen Franck.

Barn: (3) III 1, (6) III 2 og (10) III 3.

(3) III 1 MARTE MATTISDATTER, da. a. (2), f. i Eidsvoll ca. 1735⁶, d. der 1801—15⁷. G. I m. JENS OLSEN MAGO, d. i Eidsvoll ca. 1783. G. II m. GUDBRAND LUDVIKSEN fra Ludviks av Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1740, d. der 1801—15, s. a. gårdbruker og verksarbeider Johan «Ludvik» Larsen i Ludviks og h. Ingrid Gudbrandsdatter.

Jens Mago hadde vært gift to ganger før han ektet Marte Mattisdatter. Den første konen var Marte Larsdatter, som det ble skiftet etter 2. mars 1748. Martes bror het Ola Larsen Mago, så det er sannsynlig at Jens hadde tatt sin kones familienavn, slik vi har flere eksempler på i verksmiljøet — bl.a. i slekten Franck. Marte og Jens hadde en datter, som ble gift til Olvi nord i Eidsvoll, og en sønn, som ble husmann under samme gård. Annen gang var Jens Olsen Mago gift med Marte Kristoffersdatter fra Skytterseter, som døde barnløs 10. mars 1768⁸.

Jens var bruker i Mago og arbeidet ved Verket, uten at vi vet noe nærmere om hva han gjorde. Men når vi tenker på det bilde vi får av sonnen Ola, er det karakteristisk at også faren en lang periode «opptrer offentlig» som vurderingsmann og vitne ved skifter i verkensgrenda.

Det er skifte etter Jens selv 4. februar 1783⁹. Her fremgår det at boet eier husene i Mago: stuebygning (verd 24 rd), stolpebu, vedskur, løvhus, fjøs, kornlåve, linbu og badstu. Buskapen består i en brun hest, tre kyr og en del småfe. Av innbo blir det nevnt et låst og beslått roskap, et brunmalt framskap og et sort melkeskap med lås. Dessuten hører vi om en himmelseng med blått, hjemmevevet verkens omheng og en kakkelovn med jerntut og rør. Alt dette stod i stuen, men også kove og nystue blir nevnt. Formuen på skiftet kommer opp i 126—0—23, men til å være etter en arbeider ved Eidsvoll Verk, er gjelden uvanlig stor, og netto i boet blir bare 48—2—1.

Ved skifteslutningen 21. juni 1784 heter det at enken Marte Mattisdatter nå var gift på ny. Og også Gudbrand Ludviksen hadde et ekteskap bak seg. Da han giftet seg med Marte, var han enkemann etter (63) Anne Maria Olsdatter fra Fossum av Verket, der han sannsynligvis også selv noen år var bosatt. Nå flyttet Gudbrand til Mago og drev denne gården til 1794, da stedsonnene tok over. Etter avtale fortsatte han selv og Marte å bruke halve eiendommen og fikk senere foderåd.

Barn (i Marte Mattisdatters første ekteskap): (4)IV 1 og (5)IV 2.

(4) IV 1 OLA JENSEN MAGO, s. a. (3), f. i Eidsvoll ca. 1773, d. der 13. desember 1823. G. ca. 1797 m. MARTE OLS-DATTER fra Nedre Østbråtan av Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1776, dødsdato uviss, da. a. gårdbruker og urmaker Ola Jensen i Østbråtan og h. Sofie Katrine Svendsdatter fra Kristians.

Sammen med broren Mattis fikk Ola 20. mars 1794 skjøte på Mago for 199 rd. fra stedfaren, Gudbrand Ludviksen¹⁰. Ti år senere leser han ut broren; 5. oktober 1804 kvitterer Mattis Mago for mottatt oppgjør¹¹.

Ola Jensen Mago ble tidlig skoleholder ved Eidsvoll Verk, men når han har fått sitt navn bevart for ettertiden, skyldes dette den befatning han skulle få med stridighetene mellom arbeiderne ved Verket og eieren, Carsten Anker.

I sin fremstilling av Eidsvoll Verks historie først på 1800-tallet legger Edvard Bull vekt på den rolle nettopp Ole Mago spilte i konflikten.¹² Det er bevart brev fra Ola til Carsten Anker, og disse etterlater ingen tvil om at skoleholderen, som fungerte som en slags sekretær for verksfolkene, i praksis spilte et dobbeltspill. I 1801 ville han selge Mago til verkseieren, til tross for at det var et viktig ledd i arbeidernes rettsgrunnlag at Schlanbusch-testamentet satte forbud mot ethvert slikt salg. Andre saker Bull trekker frem i sin omtale, gjør ikke inntrykket bedre.

Aktstykker som vedrører verksarbeidernes strid med Anker, plasserer ikke Ola Mago i noen sentral posisjon. Og vi må ha lov til å tvile på at en mann av skoleholderens kaliber kunne bli noen lederskikkelse i et sosialt miljø så preget av selvbevissthet og kampvilje. Men i rollen som «håndskriver» spilte Ola med i det spillet om økonomisk makt og menneskelig verdighet som er det kanskje viktigste kapittel i Eidsvoll Verks historie.

Det var 19. desember 1811 makeskiftet mellom Ola Jensen Mago og Carsten Anker fant sted¹³, men alt et par år senere måtte Ola gå fra den halvdelen av Store-Råholt han hadde byttet til seg. Nå kjøpte Anker ved disse tider garddelet av Myra, og på denne verksgården lot han så Ola Mago få slå seg ned. Til sin død beholdt Ola stillingen som lærer ved verksskolen.

(5) IV 2 MATTIS JENSEN MAGO, s.a. (3), f. i Eidsvoll ca. 1779, dødsdato ukjent.

I 1801 står Mattis Mago som underjeger ved «Det Norske Jægercorps», men to år senere flytter han til Sverige. Da Mattis hadde colgt sin part i Mago til broren Ola og 5. oktober 1804 kvitterer for mottatt oppgjør, heter det at han nå er spikersmed ved «Ellie Spigerfabrique» i Sverige. Under rettsvisten mellom morbroren (10) Kristian Mattisen og Margrete Dorte Pettersdatter blir det påstått at den kvinnelige hovedpersonen ikke tok det lett at Mattis Mago brøt opp fra hjembygd og venner.

(6) III 2 PETTER MATTISEN, s. a. (2), f. i Eidsvoll ca. 1740, d. der 25. november 1820. G. ca. 1770 m. (44) ANNE RASMUSDATTER FRANCK fra Frank av Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1740, d. der 1801—15, da. a. gårdbruker og verksarbeider Rasmus Olsen Franck i Frank og h. Maria Andreasdatter Franck.

Som eldste sønn tok Petter over farsgården Mattises. Han var hammersmed og blir alt 1782 kalt mester¹⁴. I kraft av denne stillingen tilhørte han det øverste sjiktet blant verksarbeiderne, og det var derfor naturlig at han ble av dem som stod i fremste rekke i kampen mot Carsten Anker. 5. februar 1800 underskriver Petter Mattisen som første mann protesten mot Lars Alvsens salg av Dalen til Anker¹⁵.

Ved sitt ekteskap med datter av den velstående Rasmus Franck kom Petter i besittelse av forholdsvis store arvemidler og var til sin død en holden mann. Gården beholdt han til 1805, da sønnen Mattis tok over.

Barn: (7)IV 1, (8)IV 2 og (9)IV 3.

(7) IV 1 MARTE PETTERS DATTER (da. a. (6), f. i Eidsvoll ca. 1773, d. der ca. 1815. G. I ca. 1796 m. LARS EMBRETSEN fra Øver-Bøn, d. i. Eidsvoll 1796—97, s. a. gårdbruker Embret Kristoffersen på Bøn og h. Inge Kristensdatter. G. II e. 1801 m. JENS OLSEN i Nedre Østbråtan av Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1777, d. der 4. februar 1837, s. a. gård-

bruker og urmaker Ola Jensen i Østbråtan og h. Sofie Katrine Svensdatter fra Kristians.

Det ser ut til at Petter Mattis hadde ment svigersønnen med tiden skulle få ta over i alle fall en del av Mattisens, for etter giftermålet flyttet Lars Embretsen til Martes hjem. Men dette skulle det ble ikke noe av. Lars må ha dodd høyden noen måneder efterat ekteskapet ble inngått, for det er skifte efter ham alt 17. februar 1797¹⁶.

Lars Embretsen var kommet fra et velstandshjem, og Marte Pettersdatter hadde nok heller ikke fått så rent lite i hjemmegifte. Av løsereeffekter blir det nevnt bl.a. et sølv lommeur med to kjeder (15 rd.), sølv sko- og knespenner (8 rd.), et skatoll i oretre (8 rd.) og langt flere bøker enn vanlig i bondeskifter fra samtiden: «Søfarendes Mænds Siæle Roe», «Troens Rare Klenodie», «Professor Strøms Prædikener», «Almuens Lære», Bastholms «Andagts Øvelse for Syge» og en dansk bibel. Det blir ellers nevnt rikholdig sengeutstyr og egen buskap, som består i hest, tre kyr og fire sauer. Vi får også vite at Lars hadde drevet som pengeutlåner i ganske stor stil; boet har over 473 rd. i utestående fordringer. Med dette kom den brutto formuen opp i 655—0—11, og gjeld fantes ikke utover skifteomkostningene. Enken erklærte at hun ville gi datteren Inger 50 rd. i gave.

Da Marte som enke ble gift med Jens Olsen, flyttet hun til Nedre Østbråtan, som mannen hadde tatt over efter faren. Her døde hun.

(8)IV 2 MATTIS PETERSEN d.y., s. a. (6), f. i Eidsvoll ca. 1776, d. der 25. januar 1847. G. m. MARI ALVSDATTER fra Piro av Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1774, d. der 31. august 1847, da. a. gårdbruker og snekker Alv Henriksen i Amundrud og h. (27) Anne Maria Arnesdatter Leerhus (g. II m. Johan Simensen i Piro).

I 1801 er Mattis Pettersen nevnt som hammersmeddrenng. Han må senere — som i alle fall tredje generasjon av slektens mannslinje — ha virket som hammersmed ved Verket. 4. november 1805 gir faren, broren og svogeren ham skjote på Mattisens. Kjøpesummen var 800 rd.¹⁷. I tillegg kjøper Mattis 15. februar 1823 for 300 rd. 1 lpd. i Venjermoen¹⁸.

Under Riksforsamlingen 1814 løsjerte Georg Sverdrup og Christian Magnus Falsen i Mattises. Vi ser her Falsens værelse på gården, men det er uvisst i hvilken grad interiøret er det samme. Bildet er hentet fra en samling Eidsvoll-fotografier Johannes Holmsen utgav til hundreårsjubileet for grunnlovsverket.

Men Mari og Mattis var barnløse, og 14. februar 1827 selger de til hennes brorsønn Alv Arnesen fra Piro både Mattises og parten i Venjermoen for 570 rd. og mot dobbelt foderåd¹⁹. Gården har fulgt hans slekt frem til vår egen tid.

Kanskje alt fra rydningsmannens dager hadde Mattises setret i Gladbakksetra, og i Nedre Verkensmarka hadde gården fellesbeite med en del andre bruk som var kommet opp under Eidsvoll Verk. Mattises var intakt frem til 1850-årene, da frasalg av jord, skog og utmark begynte. Høsten 1912 ble skogdelet (220 mål) og 45 mål jord solgt fra, og i 1930-årene bestod eiendommen av omkring 40 mål innmark, 15 mål havn og 80 mål skog. Det er nå igjen 20 mål innmark på Sagmoen, litt havn ved Andelva og 50 mål skog²⁰.

(9)IV 3 ANDREAS PETTERSEN, s.a. (6), f. i Eidsvoll ca. 1779, dødsdato ukjent.

Som broren er Andreas 1801 kalt hammersmeddrenge, og 4. november 1805 selger han sammen med faren og svogeren, Jens Olsen Østbråtan, hjemgården til den eldre broren. På dette tidspunkt ser det ut til at Andreas ennå bor og arbeider ved Eidsvoll Verk, men hans senere skjebne er ukjent.

(10)III 3 KRISTIAN MATTISEN, s. a. (2), f. i Eidsvoll ca. 1748, d. der 6. juni 1828. G. m. DORTE ELISABET SVENSDATTER fra Svenses av Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1748, d. der 1801—05, da. a. gårdbruker og verksarbeider Svein Knutsen i Svenses og h. Marte Hansdatter. Som enke-mann får Kristian barn med MARGRETE DORTEA PETERSDATTER fra Stavi av Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1779, d. der 18. desember 1847, da. a. (50) gårdbruker og skomaker Petter Hermannsen (Piro) i Stavi og h. Barbro Mattisdatter.

Efter at han hadde blitt gift med datter i Svenses, tok Kristian Mattisen over denne verksgården. Som faren og broren ble han utlært hammersmed og arbeidet i dette faget i mer enn et halvt hundreår. At han bevarte vitaliteten, gir han oss ingen grunn til å tvile på.

Kristian startet neppe på bar bakke i Svenses, men han må også selv ha vært en driftig kar. 1. september 1788 kan han låne Ola Halvorsen Kinn 299 rd. mot pant i gård, avl og avgrøde²¹. Og 1789 gir han — som en av de mest velstående i Verksgrenda — 4½ rd. i skatt av formue og 1½ av næring. I 1801 er han en av de få verksbøndene som har både dreng og taus.

Som broren Petter markerte Kristian Mattisen seg i kampen arbeiderne ved Eidsvoll Verk måtte føre mot Carsten Anker. Efterat Høyesteretts avgjørelse hadde gått i verksbefolkningens favør, er han og Ola Larsen Møller arbeidernes representanter ved elkseksjonsforretningen 14. mai 1788²². Fra andre sammenhenger vet vi at Kristian kunne skrive²³.

En episode fra tiden efter at Kristian Mattisen var blitt enke-mann, må her få en forholdsvis bred omtale. På tinget 18. desem-

ber 1805 kommer det frem at Kristian 30. november hadde stevnet Margrete Dortea Pettersdatter Stavi og hennes «nu havende Mand», Nils Evensen Venjer, fordi Margrete hadde utlagt Kristian som far til et barn hun hadde født, før hun var blitt gift med Nils²⁴. Saken er oppe på flere ting, men 21. mars 1806 avgir retten kjennelse for at Kristian må anses som barnets far²⁵.

Under rettsforhandlingene kommer det opp at det tidligere hadde vært god forståelse mellom Margrete og Kristian, og at han hadde «forlangt» henne av foreldrene. Og overfor både jordmor og prest hadde Margrete erklært at hammersmeden var far til barnet hennes. Kristian anfører på sin side at Margrete hadde vært trist til sinns da Mattis Mago reiste bort, og Nils Venjer hadde dessuten latt falle en bemerkning om at han selv ikke kunne si seg fri i denne saken. Men dette siste avviste Nils som løst snakk, og det blir i det hele tatt tydelig at Kristian ikke har det ringeste bevis for det han påstår. Saksforholdet trer klart frem: Ikke noe tyder på at Petter Stavi hadde nektet Kristian datteren. Vel var aldersforskjellen stor — hele 30 år — men dette behøve ikke være noen hindring for forbindelsen. Frieren var velstående og en aktet mann i verksmiljøet. Så har Nils Venjer kommet inn i bildet, og Margrete har til syvende og sist foretrukket å få en mer jevnaldrende ektemann. Faren har nok på sin side ikke mislikt tanken på at datteren kunne bli kone på Venjer.

Den Kristian Mattisen vi møter i rettstvisten med Margrete Dortea Pettersdatter, er derfor den forsmådde beiler. Han tilbyr seg å fri seg med ed, men, heter det, «Dommeren drister sig ikke til, at modtage Citantens ombudne Eed.»

Ikke noe sted er navnet til den egentlige hovedpersonen nevnt, men det er ingen grunn til å tvile på at barnet er den senere Embret Kristiansen Råholtmoen i Eidsvoll. Etter familietradisjonen skulle Embrets sønn Ole Østerud være fetter av Arne Borgersen Venjer-moen, og dette stemmer, siden Arnes mor var datter av Margrete Dortea og Nils Venjer. Navnet må Embret ha fått etter halvbroren — Kristians sønn fra ekteskapet med Dorte Elisabet Svendsdatter — som må ha dødd kort tid før han selv ble født. Det er tydelig at moren har villet understreke Embrets slektskap på farsiden, men hun har nok også ønsket å kalle opp en avdød hun må ha hatt et godt forhold til.

Embret Kristiansen går første gang til alters 1821, sannsynligvis i tilknytning til at han ble konfirmert. Han bor da på Venjer-

moen, men er ikke oppført i sølvskaftlistene for 1827. Det er derfor tydelig at Embret vokste opp som sønn på bruket. Senere skulle han komme til å kalle en sønn Nils etter stedfaren.

I Svenses beholdt Kristian Mattisen gården helt til 1822—23²⁶. Han opplevde at sønnen ble en mann, men det er ikke bevart tradisjon om kontakt mellom de to. Kristian-navnet kom imidlertid til å følge slekten.

Barn: (11)IV 1, (12)IV 2 og (13)IV 3.

(11)IV 1 KAREN MARTEA KRISTIANSDATTER, da. a. (10), f. i Eidsvoll ca. 1786, d. der 22. september 1853. G. m. PER DAVIDSEN fra Ner-Bøn, f. i Eidsvoll ca. 1783, dødsdato ukjent, s. a. gårdbruker David Gudbrandsen på Bøn og h. Ingeborg Maria Persdatter.

Siden Karen Marteas helbror døde, ble det hun og mannen som ca. 1823 tok over Svenses. Per Davidsen hadde i flere år vært dreng på gården.

Men ekteskapet ble barnløst, og 30. mars 1835 selger Per for 400 spd. Svenses til garver Johan Wilhelm Werner²⁷. Selgeren og hans kone betinget seg foderåd av gården. Da Karen Martea døde, var mannen ifølge testamente enearving til en del innbo og 200 spd. i utestående fordringer.

Svenses oppgis 1865 å ha 79 mål dyrket mark. Gården var da kommet inn under Eidsvoll Verk.

(12)IV 2 EMBRET KRISTIANSSEN d.e., s. a. (10), f. i Eidsvoll ca. 1788, d. der 1801—05.

(13)IV 3 EMBRET KRISTIANSSEN d.y., s. a. (10), f. i Eidsvoll 1805, d. der 20. oktober 1857. G. 1831 m. MARTE OLSDATTER, f. ca. 1800, d. i Eidsvoll 19. mai 1860, mulig. fra Bråtan av Nordgarn Hjera og da. a. husmann Ola Larsen Dahl i Hjerabråtan og h. Berte Hansdatter fra Nord-Bjørnsrud²⁸.

Et godt stykke utover konfirmasjonsalderen bor Embret Kristiansen hos moren og stedfaren på Venjeremoen, men 1827 ser vi

av sølvs kattmann tallet at han hadde tatt tjeneste på Dønnum. Ved hjelp av kommunikantprotokollene for Eidsvoll kan vi så følge hans videre livsløp.

5. søndag i trefoldighet (3. juli) 1831 går Embret til alters som tjenestekar på en av Bøn-gårdene. Og dette er siste gang han blir kalt ungkar; 3. søndag i advent (11. desember) samme år er Embret Kristiansen Dønnum «og Quinde» nadverdsgjester. Ennå 2. søndag i tref. (16. juni) 1833 bor Marte og Embret på Dønnum, men det ser ikke ut til at de hadde egen plass. Sannsynligvis var familien innerstfolk der Embret før hadde tjent, og hvor han nå ernærte seg og sine som jordbruksarbeider.

Men ikke lenge efter må Embret Kristiansen ha fått kontrakt på Gjeskerud av Fuglerud, der Marte og han er bosatt ved altergang 4. søndag i tref. (22. juni) 1834. Familietradisjonen har bevart denne plassen som sønnen Ole Østeruds barndomshjem, og dette er i og for seg rimelig: Foreldrene bodde her i alle fall fire år og blir ennå skrevet til Fuglerud-eiet som kommunikanter tref. søndag (10. juni) 1838. Først bededag (15. mai) 1840 er Marte og Embret igjen nadverdsgjester, og de har nå flyttet til en plass av Hjera. Her bor de så sent som 3. søndag i tref. (28. juni) 1846, og muligens dreier dette seg om stedet der Marte vokste opp. Men lengst kom ekteparet til å bo i Råholtmoen, der de er nevnt første gang 4. søndag i tref. (27. juni) 1847 og dør 10 og 13 år senere.

(14)II 2 KATRINE PETTERS DATTER, da. a. (1), d. i Eidsvoll e. 17. april 1780. G. i Eidsvoll k. 24. november 1740 m. (47) HERMANN HENRIKSEN PIRO fra Stavi av Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1715, d. der 1774—80, s. a. gårdbruker og verksarbeider Henrik Andreasen Piro i Stavi og h. Ingeborg Rasmusdatter.

Barn: (48—54)IV 1—7.

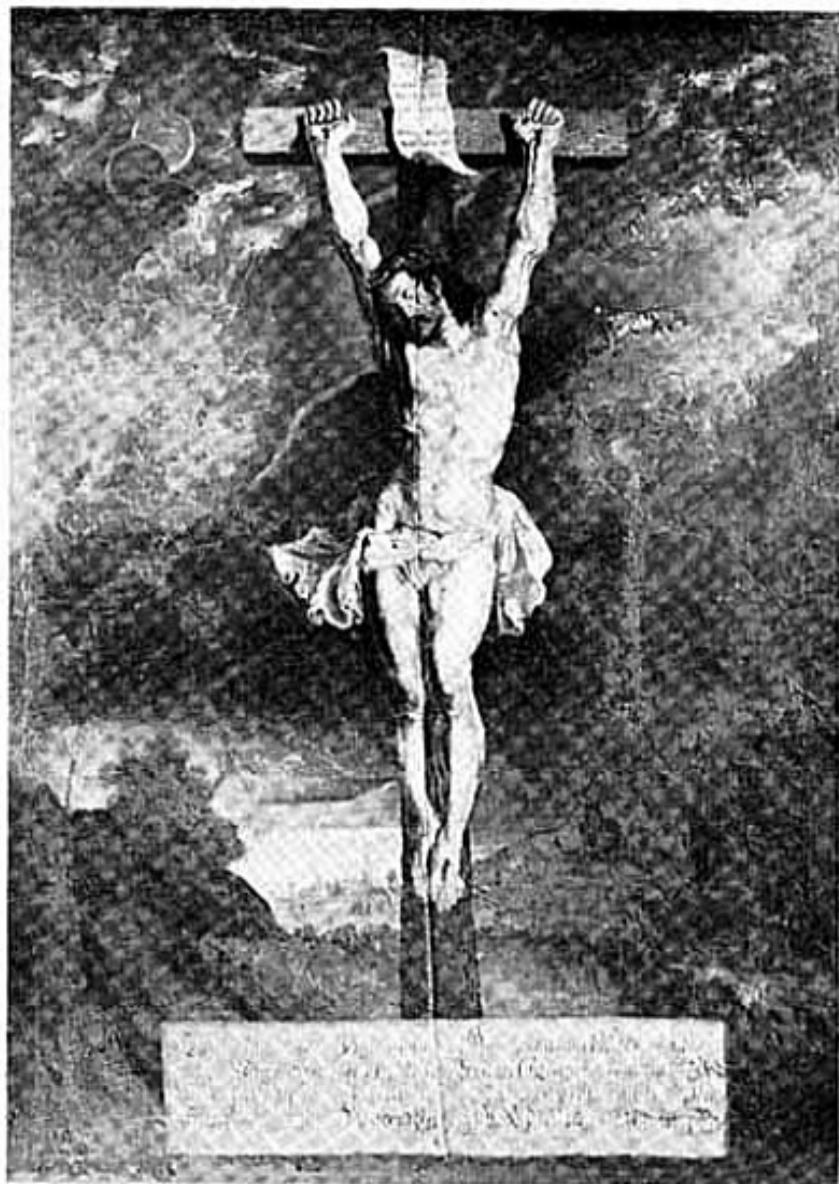
SCHULTZ

(15)I JØRGEN JOKUMSEN SCHULT(Z)²⁰ — «Jørgen Kontrafeier» — grvl. i Christiania 25. januar 1680. Får for sitt ekteskap barn med ABIGÆL LARSDATTER. G. i Christiania i Vår Frelzers k. 27. desember 1665 m. MARTE RASMUSDATTER.

Om Jørgen Kontrafeier har kunsthistorikeren Henrik Grevenor bl.a. dette å fortelle:

«Jørgen kontrafeier nevnes første gang i 1662 i anledning av hans uekte sønn Louis' dåp²⁰. Han kaltes allerede på dette tidlige tidspunkt kontrafeier, men har først 15 år senere tatt borgerskap i Christiania. Grunnen hertil er måskje å søke i den omstendighet at byens kontrafeier, i likhet med hvad det oiensynlig har vært tilfellet med billedhuggeren, har vært i besiddelse av et privilegium, som har gitt ham enerett til profesjonen i byen. Esaias Rappost, som kaltes kontrafeier og som synes å ha vært forgjengeren, døde i 1678. Aret i forveien (1677) har det først lykkes Jørgen å få den offisielle anerkjennelse av sin virksomhet i Christiania. Men dette har selvfølgelig ikke hindret ham i i de forløpne år å utføre både kirkelige malerier og å male portretter, som stillingen og titelen forutsetter. Jørgen døde for øvrig kort efterat borgerskapet omsider var bragt i orden, og blev begravet i 1680. Han har på dette tidspunkt neppe vært noen gammel mann, da han samme år har en sønn til dåpen. Av skattelister og byregnskaper får vi et inntrykk av at hans økonomiske stilling har vært bra, iallfall bedre enn hans samtidige malerkollegers, og han fikk også en staselig begravelse, men sammenlignet med forgjengeren, Esaias Rapposts, har den vært beskjeden.

I Nannestad kirke henger det et bilde som blev forvrt kirken i 1677. Det fremstiller korsfestelsen og bygger på en komposisjon av Rubens. Behandlingen følger temmelig noiaktig forbilledets ydre skjema, men er ellers selvstendig både i detaljenes gjennomførelse og i enkelthetenes utforming. Kristi legeme er fortrefelig, levende og plastisk modellert, det triste, golve landskap med de sparsomme busker og trær, byen i bakgrunnen og den mørke, truende skyhimmel over er dyktig malt, fast i karakteren, presis i penselføringen. Det oprettholder den triste, forlatte og smertelige stemning billedet må ha, om den tilsiktede virkning skal eie kunstnerisk verdi. Farven er en diskret, men fint nyansert og avtonet skala av grått, gullt, grågrønt og lyst blått og brunt. Det merkes

Jørgen Jørgensen Schultz' korsfestelsesfremstilling i Nannestad kirke (Foto: Riskantikvaren). Et annet av Jørgen Kontrafellers arbeider viser den kurlandske adelsmannen Frantz Wilhelm von Fölckersahm (hos Grevenor kalt Volkersahm), som 1672 ble direktør for Eidsvoll Verk - en tydelig indikasjon på at Jørgen hadde forbindelse med verksmiljøet.

straks at man her står overfor en maler som i sjelden grad har forstått å beherske sine virkemidler, som både har eid sans for den sikre og pregnante tegning og følelse for fargens valør og virkning. Nederst til venstre leses en kunstnersignatur, der dels har vært tydet F. S., dels I. S. Som følge av den første lese måte har A. Bugge gjort oppmerksom på en innskrift som står under altertavlens midtbillede i Tanum kirke, Bærum: *Frederich Sebol*. Denne altertavle fra 1663 er imidlertid totalt overmalt, så vi er avskåret fra enhver sammenligning av farve og målemåte. Dertil kommer at navnet, slik det her finnes anbragt, neppe kan betegne tavlens utfører, men heller dens giver. Signaturen må forøvrig utvilsomt leses I. S., og maleren gjenfinner vi i det udmerkede bilde av *Frantz Volkersahm* fra 1678 som henger i Elverum kirke. Ikke alene er korsfestelseskomposisjonen i detalj den samme i begge bilder, endog solformørkelsen går igjen og den dekorerte ramme; men også farvenes fine nyansering av grå og grønne valører, den faste, sikre penselføring gjør det innlysende for enhver som har sett billedene, at maleren må være den samme. Men signaturen mangler i dette tilfelle. Fremme i billedets forgrunn ved korsets fot kneeler en officer i en prektig, farvestrålende, rikt brodert uniform. Som menneskeskildring livfullt oppfattet og gjen-gitt med en viss mondén nonchalanse, som er overmåte inntagende. Men fremfor noe annet er det billedets prektige farver som gleder øiet. Volkersahms strålende gule uniform med gule oppslag og rødt skjerf mot det diskrete og avtonede mørke landskap er av glimrende virkning og briljant effekt. Det er i dette bilde nedlagt så megen kjærlig omhu, så mange fine artistiske småtrekk, det er så åndfullt og pointert i sitt maleriske foredrag og i sin lystige koloritt at maleriet skiller seg med fordel ut fra samtidens stilfulle, men noget ensformige portrettkunst. Sjelden finner vi dengang en så fornøielig opfinnsomhet og et slikt talent forvirkningsfullt arrangement. Allerede tidligere (1925) har jeg pekt på *Jorgen Kontraseier* som mester for disse udmerkede bilder, men på det tidspunkt kjente jeg ikke annet efternavn på maleren enn *Jochumsen*, hvad der ikke ville passe så ganske med signaturens bokstaver. Imidlertid fikk *Enebakk kirke* ny altertavle og prekestol i 1668, hvis staffering ifølge regnskapene blev betalt med 60 rdlr. og utført av en *Kontraseier* fra *Christiania*. Denne malers navn var *Jorgen Schult*, der ikke kan være noen annen enn *Jorgen Jochumsen Kontraseier*. *Nannestadbilledets* signatur får dermed sin naturlige forklaring²¹.

Jørgen kontrafeiers arbeide i Enebakk kirke har bestått i å staffere altertavlens treverk, male giverens våben og bakgrunn for en skåren korsfestelsesfremstilling. I prekestolens felter og på oppgangens fyllinger har han gjengitt apostelfigurer og evangelister med dekorativ sving og tegnemessig stramhet, men i en miniaturløst og pirket manér. Det har sine interesse å legge merke til rammeverket, der til dels synes å imitere metallbeslag, som han også ved portrettrammene har hatt en viss forkjærlighet for, og som dessuten går igjen i et annet dekorativt kirkearbeide som ved hele sin karakter og malemåte må henføres til ham. I 1670-årene, iallfall før 1679, fikk Tjøme kirke en ny prekestol hvis oppgang har felter med malte profeter og pilastre med malte bruskornamenter og masker. Samtidig blev efter all sannsynlighet også galleribrytningens apostelbilleder og de kloke og dårlige jomfruer malt, som sammen med prekestolens oppgang befinner seg i Tjøme Museum. Disse stafferingsarbeider står høiere enn dem i Enebakk kirke. De er fastere og bedre tegne! og av rikere malerisk virkning. Dessverre har Jacob Lindgaard i 1786 fiffet dem op og tilføiet noen rokokko-ornamenter, så farvekarakteren er blitt usikker og helheten mindre fast. Figurene viser for profetenes vedkommende tilbake til eldre hollandske stikk av beslektet karakter med dem Gottfried Hendtzschel tidligere hadde benyttet. Med Jørgen Schult har Østlandet fått en egenartet maler, hvis fysiognomi er tydelig, og hvis kunst betegner det verdifulle særpreg i tidens maleri.³²

Ved sin død bodde Jørgen Kontrafeier i Vestre Kvarter i Christiania, men enken må snart ha flyttet fra byen. Sannsynligvis slår Marte seg ned ved Eidsvoll Verk, der sønnen Isak senere får sitt virke.

Det er mulig at Marte Rasmusdatter gjennom sin egen slekt hadde tilknytning til Verket, der Rasmus-navnet må ha vært frekvent innenfor i alle fall et par slekter. Jørgen var efter alt å dømme en bror av Christiania-buntmakeren Kristoffer Schultz, men også her ser det ut til å ha vært forbindelseslinjer til verksmiljøet i Eidsvoll³³.

Barn: (16—21)II 1—6 og (39)II 7.

(16)II 1 LARS JØRGENSEN SCHULT(Z), s. a. (15), dp. i Vår Frelsers k. i Christiania 16. mai 1662, senere skjebne ukjent.

Det ser ut til at Abigael Larsdatter tar med seg sonnen og flytter fra Christiania, men det har ikke vært mulig å finne noe sikkert om hvor de senere slår seg ned.

(17)II 2 JOKUM JØRGENSEN SCHULT(Z), s. a. (15), dp. i Vår Frelsesr k. i Christiania 27. mai 1666, d. der som liten³⁴.

(18)II 3 N. N. SCHULT(Z), da. eller s. a. (15), dp. i Vår Frelsesr k. i Christiania 26. desember 1668, d. der som liten³⁵.

(19)II 4 MARGRETE JØRGENSEDATTER SCHULT(Z), da. a. (15), dp. i Vår Frelsesr k. i Christiania 4. januar 1671, d. der som liten³⁶.

(20)II 5 ELEN JØRGENSEDATTER SCHULT(Z), da. a. (15), dp. i Vår Frelsesr k. i Christiania 22. januar 1673, d. der som liten³⁷.

(21)II 6 ISAK JØRGENSEN SCHULT(Z), s. a. (15) dp. i Vår Frelsesr k. i Christiania 25. juli 1675, d. i Eidsvoll e. 1727. G. i Eidsvoll k. 29. oktober 1705 m. ASLAUG BERTELS-DATTER, d. i Eidsvoll e. 1727, trolig da. a. Bertel Smed ved Eidsvoll Verk³⁸.

Stamfaren for Eidsvoll-slekten Schultz kalles gjerne «Isak Skredder». Verksmiljøet gav arbeide til langt flere enn dem som stod ved masovner og stangjernhammere, og det er mest sannsynlig at Isak hadde gått i lære hos en lokal skredder. Vi kan imidlertid ikke utelukke f.eks. at «herskapet» hadde sendt ham ut for å lære mer. Tilsynelatende er Isak senere en lengre periode den eneste som utover skredderprofesjonen ved Verket, og dette gav ham sikkert et rimelig utkomme.

Isak Schultz ser ut til å ha vært en sentral skikkelse i verksarbeiderkretsen. I de kirkebokutskriftene fra Eidsvoll som er bevart, nevnes han hyppig som fadder i miljøet.

Barn: (22)III 1, (23)III 2, (29—31)III 3—5 og (38)III 6.

(22)III 1 KARI ISAKSDATTER SCHULTZ, da. a. (21), f. i Eidsvoll 1705—10³⁰, d. der e. 10. august 1770. G. ca. 1730 m. (2) MATTIS PETERSEN d.e. i Mattises av Eidsvoll Verk, f. ca. 1710, d. i Eidsvoll e. 10. august 1770.

Barn: (3)III 1, (6)III 2 og (10)III 3.

(23)III 2 MARTE ISAKSDATTER SCHULTZ, da. a. (21), dp. i Eidsvoll k. 6. februar 1718, d. der 3. juni 1774⁴⁰. G. m. ARNE LARSEN LEERHUUS, dp. i Vang k. (Hedmark) 12. august 1714, d. i Eidsvoll 23. juni 1757⁴¹, s. a. gårdbruker Lars Arnesen på Lerhus og h. Goro Kristoffersdatter.

Arne Leerhuus var kommet fra hjembygden til Eidsvoll Verk alt først i 1730-årene⁴². Han tok navnet på farsgården som slektsnavn, og det bruket han bodde på, kom derfor på Romeriks-mål til å bli hetende Leirhus. Dette var det gamle Stavijordet, og det er ikke umulig at Isak Schultz i sin tid hadde brukt denne verksgården og så hadde opplatt den for svigersønnen. Arne kalles gjerne «grubearbeider» uten nærmere bestemmelse, men det later til at han må ha hatt en betrodd og forholdsvis godt avlønnet stilling ved Verket.

Ved skiftet etter Arne Leerhuus 13. juni 1764⁴³ blir det registrert en kontantbeholdning på 30 rd. Brennevinskjelen vurderes for 10 rd., en gammel, men god kakkelovn er verd 14 og en mindre — laget ved Bærums Jernverk — 6 rd. Kjøredoninger var det godt om i Leirhus; det nevnes både en gammel kjerre, jernskodd bordslede med grinder og drag, en mindre bordslede med gammel redskap, en færingsslede med to jernstenger under og endelig en spisslede med jernmeier. I tillegg kommer ridesadel og «Fruentimmersadel». Av inventar får vi regnet opp framskap, hengeskop og roskap — alle med lås, en sortmalt kleskiste med flere bånd om lokket og bokstavene J:O:D påmalt og ellers utstyrt med lås og håndgrep og enda et par kleskister. Også sengetøy var en godt utstyrt med på gården. Det blir nevnt et par dyner, og slikt var langt på vei for «luksus» å regne. En liten boksamling hadde Arne også. Her inngikk Henrich Müllers huspostill, en dansk bibel, Luthers lille katekisme i utgave ved Christen Stephensson Bang, en billedbibel og «Den bibelske Virach».

Gården må ha blitt arbeidet godt frem, for Leirhus før 1757 hest (en sort hoppe, på skiftet vurdert for 8 rd.), fire kyr, småfe og griser. Nettoformuen i Arne Leerhuus bo kommer opp i 240—2—2, og gjeld fantes ikke utover skifteomkostningene. Ved skiftet etter enken Marte 17. november 1744⁴⁴ løper skiftets beholdning opp i 108—3—22.

Barn: (24—28)IV 1—5.

(24)IV 1 LARS ARNESEN LEERHUUS, s. a. (23), f. i Eidsvoll ca. 1746, d. der 1812—15. G. m. MARI SØRENSDATTER, f. ca. 1760, d. i Eidsvoll ca. 1812, trol. da. a. husmann Søren Kristoffersen i Julsrudstua og h Mari Johannesdatter⁴⁵.

Ved skiftet etter Marte Isaksdatter Schultz 1774 overtok eldste-sonnen Lars etter alt å dømme formelt som bruker av Leirhus. Han kalles 1789 bonde og verksarbeider og betaler 2¼ rd. i skatt av formue, ½ av næring. I 1810 gir han 1 rd. i næringsskatt.

I tilknytning til skiftet etter konen 22. mai 1812⁴⁶ tar Lars Leerhuus foderåd. Han forbeholdt seg årlig 3 tn. god havre, ½ tn. bygg, ½ tn. malt, 1 skjepe salt, ½ årsgammelt nautslakt, ½ bpd. tørrfisk og ½ gjødd svin. Kua han tok unna, skulle føes på gården. Alt dette var under forutsetning av at han ville opprette egen hus- holdning. Lars ønsket å bo i Leirhus så lenge han kom over ens med husbondsfolket, og de detaljerte foderådsbestemmelsene var nok også først og fremst en sikkerhetsforanstaltning. Gården ble samtidig utlagt barna for 1000 rd. krigsmynt og fulgte Leerhuus- slekten til først på 1900-tallet. Gørbekken tilhører i dag Håkens, mens brorparten av eiendommen er lagt under Verket.

(25)IV 2 DORTE ARNESDATTER LEERHUUS, da. a. (23), f. i Eidsvoll ca. 1747⁴⁷, grvl. i Christiania 9. mars 1790. G. i Vår Frelser's k. i Christiania — med kgl. bev. til ekteskap uten trolovelse eller lysning — 4. oktober 1770 m. ANDERS JONSEN BUE, f. ca. 1737, grvl. i Christiania 4. desember 1787.

Efter farens død 1764 kom Dorte til den barnløse morbroren (30) Jens Schultz i Christiania. Hun må ha fått en lang bedre

utdannelse enn det som dengang var vanlig for en kvinne, for den inventarfortegnelsen som ennå er bevart blant dokumentene fra skiftet etter brannmester Schultz, er ført i penn av henne. I onkelens testamente av 27. juli 1770 var Dorte Leerhuus innsatt som hovedarving, og ikke lenge etter at han var død, ekter hun den velstående Anders Bue, som samme år var blitt enkemann⁴⁸.

Anders Jonsen Bue hadde 17. desember 1762 tatt borgerskap som mesterbaker i Christiania⁴⁹. 4. januar 1766 får han skjote på det nåværende Akersgata 13 for 650 rd.⁵⁰

Det ser ikke ut til at noen av Dorte og Anders' barn levde opp. Av fortegnelsene over avholdte skifter i Christiania ser vi at det var arveoppgjør etter Anders Bues enke, Dorte Leerhuus, 2. februar—9. november 1790, men her mangler skifteprotokollen for Christiania.

(26)IV 3 JØRN OTTO ARNESEN LEERHUUS, s. a. (23), f. i Eidsvoll ca. 1751, d. der ca. 1820⁵¹. G. m. LISBET JONSDATTER, f. ca. 1761, d. i Eidsvoll 23. august 1841.

Ved skjote datert 17. desember 1789 kjøper Jørn Leerhuus for 770 rd. 10 lpd. tunge 18 bmrk. smør i gården Søndre Ås i Eidsvoll. «Jørnstun» har fulgt hans agnatiske etterkommere frem til i dag.

(27)IV 4 ANNE MARIA ARNESDATTER LEERHUUS, da. a. (23), f. i Eidsvoll ca. 1753, dødsår ukjent. G. I m. ALV HENRIKSEN fra Amundrud av Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1733, d. der 17. mars 1788⁵², s. a. gårdbruker og verksarbeider Henrik Evensen i Amundrud og h. Mari Olsdatter. G. II m. JOHAN SIMENSEN i Piro av Eidsvoll Verk, f. ca. 1743, d. i Eidsvoll 1801—15.

Alv Henriksen var snekker, sannsynligvis møbelsnekker, og tok også over farens bruk ved skiftet etter Henrik Amundrud 1769. Da han selv døde, blir det ved arveoppgjøret 23. april 1788⁵³ bl.a. registrert en buskap som består av hest, to kyr, noen sauer og en gris. Også i Amundrud hadde de kakkelovn «med Rør og Dør», verd 10 rd.

Anne Maria Leerhuus ble ved sitt annet ekteskap kone i Piro, som sønnen Arne Alvsen senere kom til å ta over etter stedfaren.

Det var Arnes sønn Alv som ble eier av Mattises etter fasteren Mari og hennes mann, (8) Mattis Pettersen.

(28)IV 5 JOHANNE ARNESDATTER LEERHUUS, da. a. (23), f. i Eidsvoll ca. 1754, d. der ca. 1796. G. m. KRISTEN MATSEN, f. ca. 1751, d. i Eidsvoll 7. april 1818, mulig. s. a. gårdbruker og former Mats Borgersen i Matses av Eidsvoll Verk og h. Eli Alvsdatter⁵⁴.

Kristen Matsen kjøper 18. juni 1783 Søstun Okgarn Hjera i Eidsvoll for 450 rd.⁵⁵ Bruket, som hadde en skyld av 6 $\frac{2}{3}$ lpd. tunge $\frac{1}{2}$ bpd. smør, utgjorde $\frac{1}{4}$ av Øvre Hjera. Ved skiftet efter Johanne 29. august 1796⁵⁶ blir eiendommen verdsatt til 500 rd. Det blir da nevnt kjøkken, nystue og snekkerstue med en god del redskap. Buskapen blir oppgitt til to hester, fire kyr, to kviger, en del småfe og en gris.

20. mars 1807 selger Kristen gården på Hjera til sønnen Mats for 630 rd.⁵⁷ Faren var nå gift igjen, og hadde året før flyttet til Østerud i Eidsvoll, der han blir sittende som bygselmann ti år. Kristen Matsen gir i det hele tatt inntrykk av å ha vært en foretaksom og driftig kar.

(29)III 3 JOKUM ISAKSEN SCHULTZ, s. a. (21), dp. i Eidsvoll k. 7. juli 1720, grvl. der 20. oktober 1721.

(30)III 4 JENS ISAKSEN SCHULTZ, s. a. (21), dp. i Eidsvoll k. 15. mars 1722, d. i Christiania 10. august 1770⁵⁸. G. I i Vår Frelzers k. i Christiania 26. juni 1752 m. ANNE OLS-DATTER, f. ca. 1727, grvl. i Christiania 6. oktober 1752. G. II i Vår Frelzers k. i Christiania — med kgl. bev. til ekteskap uten troløvelse eller lysning — 1. juli 1757 m. GJERTRUD ERIKSDATTER, f. ca. 1728, d. i Christiania 5. mars 1763⁵⁹.

Jens Schultz må alt som ung ha kommet til Christiania, der han sannsynligvis hadde kontakt med slektninger av faren. Det er også mulig at verkseier Schlanbusch gjennom sine kontakter virket til støtte for Jens og den yngre broren. I alle fall finner vi 1752 Jens Isaksen Schultz nevnt som byens underbrannmester, og 1763

rykker han opp som overbrannmester i Christiania. Som en aktet borger med bopæl i byens rådhus kunne skreddersønnen fra Eidsvoll se tilbake på en løpebane utenom det vanlige.

Vi får ingen fullstendig oversikt over Jens Schultz' økonomiske forhold. Det er bevart fragmenter av skiftet etter Gjertrud Eriksdatter⁶⁰, bl.a. et blad av løsorefortegnelsen, som viser at boet eide «Caffe Kande med Tud», et testell osv., og ellers er tiilsynelatende den eneste større økonomiske transaksjon brannmester Schultz gir seg inn på, at han 21. februar 1765 kjøper en frukt- og urtehave i Pipervika for 50 rd.⁶¹ Men det later til at han ved sin død hadde lagt seg opp en liten formue.

Siden begge Jens Schultz ekteskap ble barnløse, hadde han tatt til seg søsterdatteren (25) Dorte Leerhuus, og av de papirene som er bevart fra skiftet etter onkelen 10. august 1770—1. juli 1771⁶², går det frem at han kort før sin død hadde skrevet testamente til fordel for Dorte, med den ene innskrenkning at hun skulle betale hver av søstrene sine 20 rd.

(31)III 5 JOHANNES⁶³ ISAKSEN SCHULTZ, s. a. (21), dp. i Eidsvoll k. 18. juni 1724, grvl. i Lier 25. mars 1797. G. I på Hegg i Lier 29. november 1754 m. ANNE MIKKELSDATTER LOUG (enke efter gjesgiver Bernt Larsen på Hegg av Store Valle), dp. i Hof k. (Vestfold) 23. november 1727, grvl. i Lier 3. juni 1774, da. a. gårdbruker på Nordre Nes i Hof, sen. lensmann i Strømm Mikkel Johannesen Loug og h. Kari Hansdatter fra Hannevik. G. II — med kgl. bev. til vielse hjemme — på Nedre Oppsal i Lier 17. desember 1774 m. ASE TRULSDATTER fra Østre Solberg i Lier, dp. i Sylling k. i Lier 30. juli 1758, dødsår ukjent, da. a. gårdbruker Truls Narvesen på Solberg og h. Mari Svensdatter fra Solberg.

Som broren Jens må Johannes Schultz opplagt ha nydt godt av støtte fra innflytelsesrikt hold, og det er egentlig vanskelig å tenke seg noen annen enn verkseier Schlanbusch i rollen som velynder. For 29. mai 1754 finner vi Johannes nevnt som lensmann i Lier⁶⁴, en bygd ingen av slekten ser ut til tidligere å ha hatt tilknytning til.

Både Jens og Johannes Schultz oppnådde altså en ganske annen sosial posisjon enn utgangspunktet egentlig skulle tilsi, men her

opphører også likhetene. Mens Jens Schultz ser ut til å ha vært prototypen på en forsiktig, arbeidsom besteborger, kaster den yngre broren seg inn i et spill først og fremst om økonomisk makt, som med årene bringer ham til ruin.

I 1754 bor Johannes på Rød, og de første årene etter at han var blitt gift, forpakter han også gjestgiveriet på Hegg, en virksomhet han senere skulle ta opp igjen. Men lensmannen hadde nok fra første stund større planer, og 14. august 1756 kjøper han 10 lpd. i gården Foss i Lier for 694 rd.⁶⁵ Så følger det slag i slag. 3. november 1760 får han skjøte på $\frac{1}{4}$ av Søndre Auvi for 150 rd.⁶⁶, 21. mars 1761 kjøper han resten (12 lpd.) for 350 rd.⁶⁷ og 25. september 1770 tar han over 5 lpd. i Skafstad for 750 rd.⁶⁸ Med dette hadde lensmann Schultz skapt det betydelige eiendomskomplekset «Auvi med Foss og Skafstad». Men han gav seg ikke med dette. 2. januar 1775 får Schultz skjøte på 3 lpd. i Nordre Haskoll for 102 rd.⁶⁹, men alt i begynnelsen av 1770-årene hadde han kjøpt plassen Dannemark eller Bakkene av Haskoll, og 26. november 1778 får han bevilling til drift av vertshus og gjestgiveri «under Paradisbakken»⁷⁰.

Efter hvert kommer Johannes Schultz opp i flere større prosesser, og alt 1770 må han ha vært suspendert som lensmann. Ved samfrendeskiftet etter Anne Mikkelsdatter Loug 25. oktober 1774⁷¹ er imidlertid ennå økonomien solid. Skiftenettoen kommer opp i 3150 rd., og enkemannen legger enda til 50 rd. for å oppnå en bedre delesum. Løsøret blir her vurdert til 800 rd., mens verditaksten for boets øvrige eiendommer utgjør resten av skiftesummen. Enda noen år har nok Schultz stått seg godt, men utover i 1780-årene må det smått om senn ha blitt klart hvilken vei det måtte gå. Eksekusjonene blir hyppige, og 1790—96 går alt jordegodset tapt. Ved skiftet etter den første konen var sønnen Bernt blitt utlagt Auvi som morsarv, men han ser aldri ut til å ha kommet tilbake fra utlandet. Faren må ha gått ut ifra at han var død, for uten hjemmel overdrar han gården til den yngre sønnen, Isak, som opprinnelig var tilloddet Skafstad. 3. mars 1794 selger så Johannes Schultz Foss og Skafstad for 3050 rd.⁷², men selv får han bare utbetalt 600 rd. En god del av salgssummen skulle dekke gjeld, og et større beløp ble også bundet ifall Schultz skulle tape en prosess som var nådd til høyesterett, der dom ennå ikke var falt.

Tre år senere dør Johannes Isaksen Schultz som foderådsmann i Dannemark. Boet var fallitt.

Barn: (32—37)IV 1 — 6⁷³.

(32)IV 1 BERNT JOHANNESSEN SCHULTZ, s. a. (31), dp. i Frogner k. i Lier 21. desember 1755, dødsår ukjent.

Ved skiftet efter moren 1774 er Bernt Schultz på Ostindia-reise med et hollandsk skip, og han er ennå utenlands ved farens salg av Foss og Skafstad 1794. Åpenbart har han aldri vendt tilbake til Norge.

(33)IV 2 ISAK JØRGEN JOHANNESSEN SCHULTZ d.e., s. a. (31), f. i Lier 24. september 1759, grvl. der 8. juli 1761.

(34)IV 3 ISAK JØRGEN JOHANNESSEN SCHULTZ d.y., s. a. (31), dp. i Frogner k. i Lier 10. april 1763, grvl. der 29. desember 1792. G. — med kgl. bev. til vielse hjemme — 21. oktober 1784 m. BERTE OLSDATTER fra Nordre Meren i Lier, f. i Lier 18. september 1765, d. på Bragernes, grvl. i Lier 14. november 1797, da. a. gårdbruker Ola Ellensen på Meren og h. Ingeborg Svendsdatter.

Isak Schultz får 8. juli 1786 overdratt Auvi av faren⁷⁴, men selger 11. april 1792 gården for 882 rd.⁷⁵. Ved sin død er han bosatt på Foss i heller små kår. Skiftet 11. januar—28. februar 1793 viser en brutto formue på 148—3—16, mens gjelden kommer opp i 152—1—4.

(35)IV 4 ANNE MARIA JOHANNESDATTER SCHULTZ, da. a. (31), dp. i Frogner k. i Lier 15. april 1776, dødsår ukjent.

(36)IV 5 ASE MATEA JOHANNESDATTER SCHULTZ, da. a. (31), dp. i Frogner k. i Lier 26. mai 1777, dødsår ukjent.

(37)IV 6 JOHANNE KARINE JOHANNESDATTER
SCHULTZ, da. a. (31), f. i Lier 6. april 1782, grvl. der 28.
januar 1785.

(38)III 6 KRISTIAN ISAKSEN SCHULTZ, s. a. (21), dp.
i Eidsvoll k. 19. oktober 1727, grvl. der 14. oktober 1732.

(39)II 7 JØRGEN JØRGENSEN SCHULTZ, s. a. (15), dp.
i Vår Frelzers k. i Christiania 12. april 1680, grvl. der 28.
april s.å.

PIRO

(40)I ANDREAS PAULSEN⁷⁶ PIRO, f. ca. 1652, grvl. i Eidsvoll 1. november 1716. G. m. ANNE JENSDATTER, f. ca. 1657, grvl. i Eidsvoll 1. juli 1733⁷⁷.

En overlevering forteller at slekten Piros stamfar var en italiensk offiser, som flyktet til Tyskland på grunn av politiske uoverensstemmelser med paven. Om denne tradisjonen efter alt å dømme er konstruert, forekommer ennå Piro som slektsnavn i Italia og frem til siste krig også i Trier i Tyskland⁷⁸. Fornavn som Hermann og Verner i den norske Piro-slekten eldre ledd peker også i retning av tidligere tysk hjemstavn.

I Eidsvoll hørte Andreas Piro slekt til et ursjikt av fremmed-attede arbeidsfolk, som med fagkunnskap fra industrisentra i utlandet hadde lagt grunnlaget for jernverksdriften. Gjennom flere generasjoner skulle tallrike Piro-er komme til å være knyttet til Eidsvoll Verk, og fordi disse helt til ut i annen halvdel av 1700-tallet bruker slektsnavn mer konsekvent enn vanlig var i miljøet⁷⁹, blir Piro den som klart markerer seg av arbeiderslektene ved Verket.

Det ser ut til at Andreas Piro hadde en bror Paul⁸⁰. Flere slektninger kjennes ikke. Heller ikke vet vi noe nærmere om hvilket ledd av produksjonen ved jernverket i Eidsvoll Andreas var tilknyttet. Kanskje var han smed, som senere sønnen Hermann. Men sikkert er det at Andreas Piro eller en av hans nærmeste forfedre må ha ryddet den verksgården som ble hetende efter slektsnavnet: Piro, der Trondheimsveien og Hurdalsveien møtes.

Barn: (41)II 1, (46)II 2, (60—61)II 3—4, (73)II 5, (76)II 6, (80—81)II 7—8 og (105)II 9.

(41)II 1 ANNA⁸¹ ANDREASDATTER PIRO, da. a. (40), f. i Eidsvoll ca. 1680, d. der før 1762⁸². G. m. ANDREAS FRANCK ved Eidsvoll Verk, d. i Eidsvoll e. 6. desember 1721⁸³.

Som sin kone tilhørte Andreas Franck en av de fremmed-
ættede arbeiderslektene ved Eidsvoll Verk. Navnet må ha hatt god
klang i verksmiljøet, for svigersønnen Rasmus Olsen, dattersønnen
Ola og til og med Ola Olsen som blir gift med Ola Rasmusens
enke, kaller seg alle Franck.

Heller ikke om Andreas Franck har vi opplysninger utover at
han arbeidet ved Verket, og at han eller en av forfedrene må ha
ryddet verksgården Frank — også kalt Frankens og Frankebak-
ken. Men det er sannsynlig at Andreas hadde lagt grunnlaget for
den velstanden vi senere finner i slekten.

Barn: (42)III 1.

(42)III 1 MARIA ANDREASDATTER FRANCK, d. a.
(41), f. i Eidsvoll ca. 1713, grvl. der 1. oktober 1778. G. i
Eidsvoll k. 8. april 1734 m. RASMUS OLSEN — senere
FRANCK — ved Eidsvoll Verk, f. ca. 1711, grvl. i Eidsvoll
16. desember 1761.

Det er sannsynlig at Rasmus Olsen tok over Frank samtidig
med at han ektet Andreas Francks eneste barn⁸⁴. Det er nok også
ved disse tider han begynner å bruke konens slektsnavn.

Rasmus Franck kalles «hammerarbeider» og må ha vært en av
de virkelige velstående i Verkensgrenda. Ved skiftet etter ham
29. juni 1764⁸⁵ blir det registrert hele 260 rd. i rede penger, som
er en av de største kontantformuer vi i det hele tatt hører om
ved Eidsvoll-skifter fra midten av 1700-tallet. Boet eier også husene
på gården: stue, treskeløe med låve og to «Skaarde» med grise-
hus, fjøs, stolpebu, to engløer og 1/2 i en badstu. Det blir registrert
en båt, og buskapen blir oppgitt til 6 kyr, 1 kvige, småfe osv.
Brochmanns huspostill forteller om leseferdighet på gården. Alt i
alt kommer boets formue opp i 363—0—2, og gjeld fantes ikke
utover skifteomkostningene.

Skiftet etter Maria Andreasdatter Franck 22. september 1779⁸⁶
viser netto formue 241—3—14.

Barn: (43)IV 1, (44)IV 2 og (45)IV 3.

(43)IV 1 KATRINE RASMUSDATTER FRANCK, da. a.
(42), f. i Eidsvoll ca. 1739, d. der 16. april 1821. G. ca. 1776
m. LARS PALSEN fra Bråtan av Berger, f. i Eidsvoll ca.

1753, d. der 2. november 1818, s. a. husmann Pål Olsen i Bergerbråtan og h. Barbro Larsdatter.

Ved skjote av 17. juli 1779 kjøper Lars Påsen for 280 rd. Søstun Blakkisrud i Eidsvoll av skyld 5 lpd.⁸⁷. Det kan neppe være tvil om at det var Katrine Rasmusdatters arvemidler som for en stor del muliggjorde gårdkjøpet. Lars beholdt Blakkisrud til 23. mars 1801, da sønnen Andreas får skjote for samme kjøpesum faren en gang hadde betalt for gården⁸⁸. Samtidig gir han foreldrene foderåd, som bl.a. bestod i 8 tn. havre, 1 tn. bygg, 1 tn. malt, ½ tn. rug, 2 skpd. salt, 1 bpd. (tørr)fisk, et 2-års slakt (av okse), et griseslakt, 8 al. lærret og 20 al. strie, varmt hus og «fornodne og reenlige Klæder». I tillegg til disse årlige ytelsene skulle to kyr og to sauer røktes for foderådsfolkene.

(44)IV 2 ANNE RASMUSDATTER FRANCK, d. a. (42), f. i Eidsvoll ca. 1740, d. der 1801—15. G. ca. 1770 m. (6) PETTER MATTISEN i Mattises av Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1740, d. der 25. november 1820, s. a. gårdbruker og hammersmed Mattis Pettersen i Mattises og h. Kari Isaksdatter Schultz.

Barn: (7)IV 1, (8)IV 2 og (9)IV 3.

(45)IV 3 OLA RASMUSSEN FRANCK, s. a. (42) f. i Eidsvoll ca. 1751, grvl. der 9. november 1783. G. m. KARI HANSDATTER fra Negarn Botshaug i Eidsvoll, d. i Eidsvoll ca. 1800, da. a. gårdbruker Hans Olsen på Botshaug og h. Anne Nilsdatter.

Ola Rasmussen tar over Frank en gang i 1770-årene, efterat moren i mange år hadde drevet gården som enke. Ola hadde arvet en betydelig kontantformue efter faren og gjorde også et forholdsvis rikt gifte. Noen år senere finner vi ham derfor blant de mer velstående verksarbeiderne som investerer sine midler i fast eiendom: 21. juli 1783 får Ola Franck ved Eidsvoll Verk skjote på 5 lpd. tunge 1½ bpd. smør i Bjarke i Eidsvoll⁸⁹. Dette utgjorde en fjerdedel av gården, og kjøpesummen var 398 rd. I tillegg betalte Ola 26 rd. for beholdningen av bygg og 8 rd. for det høyet som fantes på gården.

Men Ola Franck levde ikke mange månedene efterat denne handelen var avsluttet. Skiftet efter ham begynner 17. desember 1783⁹⁰ og forteller ellers om gode kår. Stasklærne til Ola hadde vært en ny, grønn vadmelsskjol med vest og bukser, grønt fôr og innlagte stålknapper. Av løsøre ellers blir det bl.a. nevnt flere nye sølvskjeer, kobber bryggekjele og tekjele. Under jernfang regnes det opp en stor gryte, en kakkellovn «med Tud og Dør» og en tilsvarende ovn som var ute på leie hos Ola Kalsegg. En malt kirkeslede med «Jernstenger» under, beslag og skrin blir vurdert til hele 12 rd. Også på dette Frank-skiftet blir det registrert en båt med årer. Buskapen på gården består nå av 2 hester, 4 kyr og småfe. Husene er stort sett de samme som på Rasmus Francks tid, men et redskapsskur og et sommerfjøs på enga ser ut til å være nye. Og badstu har gården nå alene. Bruttoformuen på skiftet kommer opp i 707—3—14. Den største gjeldsposten var 191 rd. Ola skyldte Ola Jensen Møller ved Verket, sikkert et lån den avdøde hadde tatt opp i forbindelse med gårdkjøpet samme år. Arvingene efter Ola Rasmusen Franck delte 419—2—14.

Enken Kari Hansdatter hadde 23. juli 1784 — for skiftet var sluttet — solgt parten i Bjørke for 399 rd.⁹¹ Hun ektet snart efter Ola Olsen, som tok navnet Franck. Deres sønn Hans kom til å ta over gården.

(46)II 2 HENRIK ANDREASEN PIRO, s. a. (40), f. i Eidsvoll ca. 1685, d. der oktober 1765⁹². G. i Eidsvoll k. 5. desember 1715 m. INGEBORG RASMUSDATTER, d. i Eidsvoll for 1762⁹³.

Heller ikke om Henrik Piro vet vi noe sikkert om hva slags arbeide han utførte ved Verket. Han kom til å stå i dets tjeneste lengre enn de fleste, men 1763 heter det at «Henrich Piro er gammel Kand Lidet see og derfor icke ernærer sig selv —»⁹⁴.

Henrik bodde nå hos sønnen Hermann i Stavi, og det er ikke usannsynlig at han selv i sin tid hadde brukt denne verksgården.

Barn: (47)III 1 og (55)III 2.

(47)III 1 HERMANN HENRIKSEN PIRO, s. a. (46), f. i Eidsvoll ca. 1715, d. der 1774—80. G. i Eidsvoll k. 24. november 1740 m. KATRINE PETERSDATTER, d. i Eidsvoll

e. 17. april 1780⁹⁵, søster av hammersmeden Mattis Pettersen i Mattises av Eidsvoll Verk⁹⁶.

Ved en skifteauksjon i verksmiljøet 6. mai 1762⁹⁷ nevnes «Hermann Stavi», og det kan neppe være tvil om at dette og Hermann Henriksen Piro er samme mann. Med andre ord må Hermann ha vært bruker i Stavi før sønnen Petter og hadde kanskje selv tatt over gården etter faren⁹⁸. Brukerrekken i Stavi blir bekreftet også av skiftet Hermann Piro og konen lar holde 6. mai 1774⁹⁹. De gamle ville gi seg inn hos sønnen Petter, som skulle sørge for foreldrene til de døde mot å arve det de da efterlot seg. Ved skiftet blir det bl.a. nevnt en stuebygning i Stavi (verd hele 40 rd.), der Hermann og Petter eier halvparten hver. Boets aktive kommer ellers alt i alt opp i 172—0—8, og vi merker oss at Katrine og Hermann ville dotrene skulle arve likt med sønnene — mot det halve efter loven. Dette samtykker sønnene i. Om yngstebroren Johan motsatte seg ordningen når han ble myndig og skulle ha utbetalt arv, skulle brødrene bære det økonomiske ansvaret.

Barn: (48—54)IV 1—7.

(48)IV 1 ANDREAS HERMANNSEN (PIRO), s. a. (47), f. i Eidsvoll ca. 1740, d. der ca. 1791. G. m. KARI MIKKELSDATTER, d. i Eidsvoll 1792—1801.

I 1781 blir Andreas Hermannsen som oppsitter i Gladbakk overdratt eiendomsretten til denne verksgården. I 1789 blir han kalt smed og gårdbruker og betaler dette året 1 rd. såvel i formuesom inntektsskatt. Et par år senere dør Andreas, og boet blir 7. februar 1791 oppgjort med 681—3—12 i formue¹⁰⁰. Enken Kari får gården utlagt for 400 rd., men skifter i live alt 1. desember 1792¹⁰¹. Hun inngir seg til fletføring hos en svigersønn, gjortler Anders Iversen, som tar over Gladbakk.

(49)IV 2 KRISTIAN HERMANNSEN (PIRO), s. a. (47) f. i Eidsvoll ca. 1742, i live ved skiftet efter broren Henrik 1780. Senere skjebne ukjent.

(50)IV 3 PETTER HERMANNSEN (PIRO), s. a. (47), f. i Eidsvoll ca. 1746, d. der 18. februar 1826. G. m. BARBRO MATTISDATTER, f. ca. 1754, d. i Eidsvoll e. 1826.

Petter må ha tatt over som bruker i Stavi ved skiftet foreldrene lar holde 1774. I 1789 er han nevnt som skomaker og oppsitter i Stavi og betaler 2½ rd. i skatt av formue, ½ i skatt av inntekt. Vi finner også Petter Hermannsens navn i samtidige fortegnelser over «autoriserte» byggehåndverkere. Som flere av slekten satt han godt i det og hadde efter forholdene mange penger ute på rente. Dette siste var ellers ikke noe entydig begrep. 23. juli 1792 låner Petter Simen Korneliusen i Baserud 132—3—2, og «rentene» består i at Simen i høstonna skal holde långiveren med arbeids-hjelp — ei voksen jente og en voksen gutt på egen kost¹⁰².

24. juli 1804 selger Petter Stavi til Hans Nilsen, gift med dat-teren Katrine¹⁰³. Kjøpesummen var 799 rd., og det ble samtidig opprettet føderådskontrakt som sikret Barbro og Petter årlig 4 tn. havre, 1 tn. blandkorn, ½ tn. bygg, 1 kv. rug, 1 kv. malt, 1 kv. salt, 1 årsgammelt slakt, 4 bpd. flesk og 1 sett. lin sådd i god jord. Hvert år skulle også 2 kyr og 2 sauer roktes for dem på gården.

(51)IV 4 HENRIK HERMANNSEN (PIRO), s. a. (47), f. i Eidsvoll ca. 1748, d. der ca. 1780. Ugift.

Henrik var smed. Han døde i ung alder, men skiftet 17. april 1780¹⁰⁴ viser at han hadde rukket å opparbeide velstand. Av 236—1—17 som utgjorde arvemidlene, var 100 rd. kontante penger den avdøde hadde til gode.

(52)IV 5 JOHAN HERMANNSEN (PIRO), s. a. (47), f. i Eidsvoll ca. 1754, i live ved skiftet efter broren Henrik 1780. Senere skjebne ukjent.

(53)IV 6 INGE JOHANNE HERMANNSDATTER (PIRO), da. a. (47), f. i Eidsvoll ca. 1756, d. der 28. februar 1816. G. I m. ANDREAS PERSEN i Perses av Eidsvoll Verk, d. i Eidsvoll ca. 1781, s. a. gårdbruker og verksarbeider Per Andersen i Perses og h. Kari Børgersdatter. G. II m. KRISTOFFER TORESEN TOFTNER, dp. i Nannestad k. 20. februar 1752, d. i Eidsvoll 1816¹⁰⁵, s. a. gårdbruker Tore Jakobsen på Totner og h. Kari Kristoffersdatter fra Nord-Bjørke.

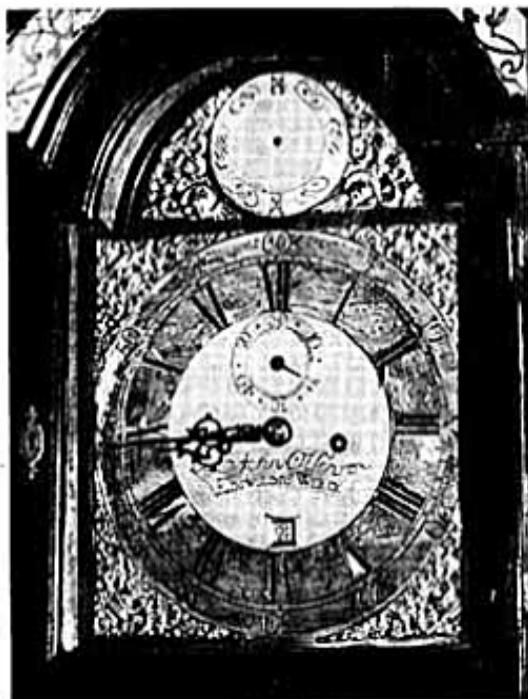
10. april 1783 oppgir Per Andersen i Perses sitt bo¹⁰⁶. Han erklærer samtidig at han akter å gi seg inn hos svigerdatteren Inge Johanne Hermannsdatter og mannen, Kristoffer Engsløtt, som hun hadde giftet seg med etterat Pers sønn Andreas var avgått ved døden et par år før. Engsløtt av Finnstad tilhørte Per Andersen, likeså Perses, der Inge Johanne og Kristoffer nå slår seg ned. Den nye oppsitteren i Perses var fra begynnelsen av kalt verksarbeider, men blir senere skogfut ved Verket. Det var kanskje i forbindelse med at Kristoffer Toresen fikk denne stillingen at han tok opp gårdsnavnet hjemmefra som slektsnavn, og etter noen år kom dette — i en mer skriftpreget form — til å erstatte Perses som navn på verksgården der han nå bodde.

Kristoffer Toftner ble med tiden en velstandskar. Alt 1789 hadde han betalt 3½ rd. i formueskatt. Men den eneste sønnen Inge Johanne og han fikk, døde, og 16. mai 1812 oppretter Kristoffer testamente til fordel for konen og stedbarna¹⁰⁷. Disse får ved skiftet etter moren og stedfaren 27. april 1816 skjøte på Toftner (Perses) for 4500 rbd.

(54)IV 7 ANNE HERMANNSDATTER (PIRO), da. a. (47), f. i Eidsvoll ca. 1760, d. der ca. 1792. G. m. LARS OLSEN fra Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1755, d. der 1801—16.

Ved skiftet etter broren Henrik 1780 tjener Anne Hermannsdatter hos svogeren Andreas Persen i Perses, og hun er ennå ugift to år senere¹⁰⁸. Men 14. april 1789 kjøper hun og ektemannen, Lars Olsen — «som er virkelige indfødte Verkets Folk» — verksgården Enden av Annes tremenning (75) Andreas Arnesen¹⁰⁹. Lars blir 1789 kalt bonde og verksarbeider og gir 1 rd. i skatt av formue og like mye i næringskatt. Ved skiftet etter konen 15. januar 1792¹¹⁰ blir gården utlagt ham og barna. Noe senere ekter Lars Olsen Marte Kristiansdatter, men sønnen Hermann fra første ekteskap kom til å ta over Enden, og hans agnatiske etterkommere har ennå gården.

(55)III 2 ANNE HENRIKSDATTER PIRO, da. a. (46), dp. i Eidsvoll k. 6. desember 1722, d. der ca. 1789. G. m. JON OLSEN i Sø-Sunda av Eidsvoll Verk, d. i Eidsvoll ca. 1801, mulig. s. a. Ola Niklasen ved Eidsvoll Verk og h. Marte Jonsdatter.¹¹¹.

Klokke efter urmaker Jon Olsen i Sø-Sunda. Nå i Ullensaker kommunelokale, Jessheim. (Foto: Bjørn Horte-mo, Jessheim.)

Jon Olsen var urmaker, og arbeider fra hans hånd som er bevart¹¹², forteller om en meget dyktig håndverker. Urmakeren var også gårdbruker i Sø-Sunda, men det er uklart om foreldrene hadde drevet denne verksgården for ham, eller om han var kommet til den på annen måte. Det som imidlertid er sikkert, er at Jon må ha vært en kar utenom det vanlige. Da konen Anne var død, ber han om skifte. Dette blir holdt 5. august 1789¹¹³, og det blir i denne forbindelse bl.a. registrert en boksamling som er noe helt utenom det vanlige i bonde- og arbeidermiljø. Foruten adskillige religiøse bøker, deriblant «Prestepina» (Oslo-humanisten Hallvard Gunnarssons «Aandelig Spøragsmaalsbog») og Dorothe Engelbretsdatters «Sjælens Sangoffer» finner vi her bl.a. «Kong Carl Magnus' Histo-

rie samt det gl. og Hedenske Norge», «Dannemarks Historie», to regnebøker «neml: Søren Mathiesens aritmetik og Arnoldus Bonde Søns», «Underretning for Born» og «Den Trojanske Krig». Dette er et av de få skiftene fra Eidsvoll på 1700-tallet som roper virkelig leseglede.

Ved skiftet efter Anne Henriksdatter Piro blir ellers boets eiendom Sø-Sunda taksert til 500 rd. Jons urmakerredskap blir taksert til hele 25 rd., så denne byggehåndverkeren må ha vært uvanlig godt utstyrt med hjelpemidler. Av mer verdifulle ting ellers nevner skiftet kakkelovn, kjerre og spiss-slede. Den avdødes kleskiste hadde påmalt initialene A: H: D: P. Buskapen i Sø-Sunda blir oppgitt til 3 kyr — den fjerde kua var øyensynlig nylig «creperet». Boet eier også en vallak på hele 24 år. I tilknytning til skiftet overlater Jon Olsen gården til sønnen Ola, men han hadde øyensynlig ingen planer om å gå over i uvirksomhet. Av boets verdier tar han ut 100 rd. — deriblant urmakerredskapen.

Barn: (56—59)IV 1—4.

(56)IV 1 OLA JONSEN, s. a. (55), trol. d. 1791—97.

I forbindelse med skiftet efter moren 1789 tar Ola Jonsen over Sø-Sunda. Han var urmaker som faren, og må ha vært aktet av sine, for 1791 sender eierne av verksgårdene ham til København for å tale deres sak i en av prosessene som hadde fulgt i Schlanbusch-testamentets kjølvann. Men Ola skulle aldri komme til å vende tilbake til Eidsvoll, og 1797 antok svogrene at han var død og delte arven¹⁴.

(57)IV 2 INGEBORG JONSDATTER, da. a. (55), f. i Eidsvoll ca. 1752, d. der 1801—16. G. m. ERIK HALVORSEN på Eidsetra i Hurdal, dp. i Ullensaker k. 10. mai 1754, d. i Eidsvoll 17. juli 1816, s. a. husmann og dragon Halvor Larsen i Sø-Kjos-ciet og h. Marte Eriksdatter.

Erik Halvorsen var utlært skredder og hadde tjent fem år hos justisråd Hagerup på Eidsvoll Verk etter først å ha vært i den siste av Schlanbusch-enes tjeneste. Erik må ha vært en uvanlig dyktig kar, som fra små kår arbeidet seg frem til solid velstand, og som hadde en klar forståelse av sine rettigheter i konfrontasjonen med en av landets mektigste kapitaleiere.

Alt i slutten av 1770-årene hadde efter alt å dømme Erik Halvorsen tatt over bruken av Eidsetra i Hurdal, men først 30. august 1785 får han bygsølbrev på gården¹¹⁵. På denne tiden har Erik efter forholdene mange penger ute på rente. Men 1796 blir han stevnet av Carsten Anker, som nå var blitt eier av Eidsetra. Anker mente Erik hadde flyttet et gjerde og hadde havnet på ulovlige steder, men leilendingen anla selv sak mot Anker og vant! Erik hadde tatt over Sø-Sunda da svogeren var blitt borte, og drev noen år begge eiendommene, men 1803 ble han av Anker oppsagt fra Eidsetra fordi han ikke hadde holdt husene i god nok stand. Og nå ble Erik tvunget til å flytte.

I striden mellom verksbefolkningen og Carsten Anker var Erik Halvorsen en av arbeidernes fremste og dyktigste representanter. I konfrontasjonen med Christian Magnus Falsen, Ankers prosessfullmektig, viste han et forhandlingstalant og en evne til å stå imot ubarmhjertig press, som til tross for det som senere hendte, sikrer Erik en positiv plassering i Verkets historie.

For Erik Halvorsens skjebne skulle få et tragisk anstrøk. I 1807 blir han tiltalt og dømt for å ha forfalsket noen kvitteringer for prokurator Krogh, som hadde ført saker for ham. Han skulle også ha prøvd å få barna til å avlegge falsk ed. I underretten ble Erik på dette grunnlag dømt til livsvarig tvangsarbeide, men Overkriminalretten nedsatte straffen til fire års festningsarbeide. Det må være mulig å se en psykologisk sammenheng mellom på den ene side anstrengelsene for å hevde verksarbeidernes rettsgrunnlag, posisjon i fokus som arbeiderleder, og på den annen side den fullstendig uoverlagte handlemåten efter at nye vanskeligheter åpenbart hadde tårnet seg opp¹¹⁶.

(58)IV 3 BERTE JONSDATTER, da. a. (55), f. i Eidsvoll ca. 1759, d. e. 1801. G. m. GUDBRAND JONSEN, f. ca. 1763, d. e. 1801.

Ved skiftet efter svigermoren 1789 heter det at Gudbrand Jonsen bor i Sø-Sunda, men bruker plassen Tømte under Berger. I 1801 bor Berte og Gudbrand som innerstfolk ved Verket, der han betegnes som «Vægter».

(59)IV 4 KJERSTINE JONSDATTER, da. a. (55), f. i Eidsvoll ca. 1763, grvl. i Hurdal 23. februar 1813. G. m. PER JON-

SEN i Øver-Tømte av Gjødning (Hurdal prestegård), f. i Hurdal ca. 1755, grvl. der 13. desember 1812, s. a. husmann Jon Guttormsen i Tømte og h. Mari Persdatter.

Per Jonsen tar omkring 1790 over Øver-Tømte i Hurdal etter foreldrene og står som bruker av plassen til sin død. Han er ellers nevnt som fullmektig ved Gjøgssagene. Både Kjerstine og Per dør av tæring i de vanskelige krigsårene før 1814.

(60)II 3 ANTON ANDREASEN PIRO, s. a. (40), dp. i Eidsvoll k. 1. desember 1689, grvl. på Kongsberg 26. oktober 1743. G. i Kongsberg k. 14. juli 1718 m. SISSEL OLSDATTER RØSCH, f. ca. 1683, grvl. på Kongsberg 30. januar 1745.

I fortegnelser over borgere i bergstaden Kongsberg er Anton Piro nevnt som mesterskredder. Han kan ikke sees å ha hatt etterlekt.

(61)II 4 ELSE DORTEA ANDREASDATTER PIRO, da. a. (40), dp. i Eidsvoll k. 4. september 1692, d. der juni 1763¹¹⁷. G. i Eidsvoll k. 1. september 1718 m. OLA KRISTOFFERSEN i Fossum av Eidsvoll Verk, d. før 1762.

Ola Kristoffersen var oppsitter i Foss, «restene av den ene av de gamle Fossum-gardene, Mellom-Fossum, som ble husmannsbruk tidlig i jernverkstida.»¹¹⁸. De to sønnene til Else Dortea og Ola tok Fossum som slektsnavn.

Det finnes ellers ytterst sparsomt med opplysninger om dette ekteparet. I 1762 bor Else Dortea Andreasdatter som enke hos datteren Mari og sviger sønnen Jens Rasmusen i Fossum og blir i ekstraskattmantallet betegnet som «gamel, Skrøbelig og Fattig».

Barn: (62—64)III 1—3 og (66)III 4.

(62)III 1 KRISTOFFER OLSEN FOSSUM¹¹⁹, s. a. (61), f. i Eidsvoll ca. 1719, grvl. på Kongsberg 5. mars 1791. G. i Kongsberg k. 26. juni 1745 m. ANNE GUDBRANDSDATTER, f. ca. 1713, grvl. på Kongsberg 24. april 1790.

Kontakten mellom verksmiljøet i Eidsvoll og Kongsberg var livlig. Ikke minst bidrog det nok til dette at jaktjunker Schlanbusch var tilknyttet ledelsen ved Sølvverket. Av Kristoffer Fossums slektninger hadde Anton og Hermann Piro funnet veien til bergstaden før søstersønnen fulgte i deres fotspor.

Efter et langt liv som bergmann dør Kristoffer som pensjonert av Sølvverket. Efterkommere kjennes ikke.

(63)III 2 ANNE MARIA OLSDATTER, da. a. (61), dp. i Eidsvoll k. 5. januar 1721, d. der i 1780-årene. G. m. GUDBRAND LUDVIKSEN fra Ludviks av Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1742, d. der 1801—16, s. a. gårdbruker og verksarbeider Johan «Ludvik» Larsen i Ludviks og h. Ingrid Gudbrandsdatter.

Det er mulig Gudbrand Ludviksen en tid brukte Fossum efter svigerforeldrene, men efter Anne Marias død gifter han seg med enken (3) Marte Mattisdatter i Mago og flytter dit.

(64)III 3 ARNE OLSEN FOSSUM, s. a. (61), f. i Eidsvoll ca. 1723, grvl. i Christiania 6. februar 1783. G. m. ASE ERIKSDATTER, f. ca. 1727, grvl. i Christiania 12. mars 1777¹²⁰.

Arne Fossum hadde flere år tjent sitt brød som arbeidsmann i Christiania da han 8. juni 1759 tar borgerskap som høker og øltapper¹²¹. 1. desember 1758 hadde han kjøpt en bygård på Sagbanken i Vaterland — naboeiendommen til «Det nye Fattighus»¹²². Kjøpesummen var 370 rd. Vi merker oss at Arnes svoger og sambygding (30) Jens Schultz underskriver som vitne ved kjøpet.

Det ser ut til at Arne Fossum greide seg godt som handelsmann i Christiania. Ved å overta hans eiendom og forretning la svigersønnen Amund Huus grunnlaget for sin formue.

Barn: (65)IV 1.

(65)IV 1 ELSE MARIA ARNESDATTER FOSSUM, da. a. (64), dp. i Vår Frelzers k. i Christiania 25. februar 1752, grvl. der 20. august 1784. G. i Vår Frelzers k. 20. juni 1777 m. AMUND OLSEN HUUS, dp. i Lørenskog k. i Skedsmo 12.

april 1748, grvl. i Christiania 7. februar 1817, s. a. husmann
Ola Amundsen i Nyhus og h. Kjersti Toresdatter.

Som ung mann hadde Amund Huus tatt tjeneste som kusk hos general Wilster i Christiania og var her i flere år før han 14. februar 1783 løser borgerbrev som høker og oltapper¹²³. Dette hang sammen med svigerfarens død, og den første tiden førte Amund forretningen i Vaterland videre. Senere kjøpte han en eiendom i Storgata og flyttet virksomheten dit. Han ble med tiden en holden mann. Ved siden av en del rene spekulasjonskjøp av fast eiendom eide og drev han 1796—1811 halvparten av gården Storo i Aker. Amund Huus hadde etter Else Marias død ektet Berte Olsdatter Nerdrum¹²⁴.

(66)III 4 MARI OLSDATTER, da. a. (61), f. i Eidsvoll ca. 1730, d. der 1783—1801. G. m. JENS RASMUSEN fra Eidsvoll Verk, d. i Eidsvoll 15. oktober 1773¹²⁵, s. a. Rasmus Jonsen ved Eidsvoll Verk¹²⁶.

Det er mulig Else Dortea Piro som enke en periode hadde brukt Fossum, og at svigersønnen Gudbrand Ludviksen så noen år er oppsitter på gården. Men da Gudbrand som enkemann blir gift til Mago, tar Jens Rasmusen, gift med Ola Kristoffersen og Else Dorteas yngste datter, over. Vi får ikke vite noe nærmere om hva slags arbeide Jens utførte ved Verket, men det er ikke utenkelig at han — som senere sønnen Andreas — arbeidet ved masovnen.

Skiftet etter Jens Rasmusen 25. januar 1774¹²⁷ forteller om heller små kår til verksmiljøet å være. Løsøreeffektene var blitt taksert til 60—2—18, og arvingene deler nå verdier for 50—2—0. 11. april 1783 skifter Mari Olsdatter i live¹²⁸ og gir seg inn hos sønnen Andreas med sin arvelodd etter mannen. Om hun ville flytte, skulle hun ha utbetalt 40 rd.

Barn: (67—72)IV 1—6.

(67)IV 1 ANDREAS JENSEN, s. a. (66), f. i Eidsvoll ca. 1745, d. der ca. 1798. G. m. MARI MIKKELSDATTER fra Klaseiet av Eidsvoll Verk, f. i Eidsvoll ca. 1762, d. der 13. desember 1823, da. a. gårdbruker og murmester Mikkjel Olsen i Klaseiet og h. Anne Hansdatter.

Alt ved farens død 1773 hadde trolig Andreas Jensen i praksis tatt over som bruker av Fossum, men det var først i forbindelse med skiftet moren lar avholde mer enn ni år senere, at hun offisielt «Begiærede at aftræde fra Pladsen Fossum(s) Brug». I 1789 betaler Andreas som gårdbruker og masovnmester ved Verket 1½ rd. i skatt av formue og ½ i næringsskatt. Skiftet ti år senere¹²⁹ viser at han ikke ble noen gammel mann. Mari ektet som enke Erik Jonsen, som tar over gården.

(68)IV 2 BERTE JENSDATTER, da. a. (66), f. i Eidsvoll ca. 1748, fraværende ved morens skifte 1783. Senere skjebne ukjent.

(69)IV 3 MARTE JENSDATTER, da. a. (66), f. i Eidsvoll ca. 1753, til stede ved morens skifte 1783. Senere skjebne ukjent.

(70)IV 4 KATRINE JENSDATTER, da. a. (66), f. i Eidsvoll ca. 1758, til stede ved skiftet etter moren 1783. Senere skjebne ukjent.

(71)IV 5 ELSE MARIA JENSDATTER, da. a. (66), f. i Eidsvoll ca. 1761, til stede ved skiftet etter moren 1783. Senere skjebne ukjent.

(72)IV 6 OLA JENSEN, s. a. (66), f. i Eidsvoll ca. 1765, til stede ved skiftet etter moren 1783. Senere skjebne ukjent.

(73)II 5 VERNER ANDREASEN PIRO, s. a. (40), dp. i Eidsvoll k. 4. august 1695, grvl. der 13. august 1769. G. m. RAGNILD¹³⁰ KRISTOFFERSDATTER, d. i Eidsvoll april 1763¹³¹.

Efter alt å dømme må Verner Piro ha vært bruker av verksgården Enden, der Ragnild og han bor som føderådsfolk hos sønnen i 1760-årene. Derimot gir ikke kildene noen nærmere opplysninger om hva slags arbeide Verner hadde ved Eidsvoll Verk.

Barn: (74)III 1.

(74)III 1 ARNE VERNERSEN (PIRO)¹³², s. a. (73), dp. i Eidsvoll k. 13. desember 1722, d. der e. 1765. G. i Eidsvoll k. 1753¹³³ m. GORO JOKUMSDATTER fra Jokums av Eidsvoll Verk, data ukjent, da. a. gårdbruker og verksarbeider Jokum Jørnsen i Jokums og h. Siri Erlandsdatter.

Arne Vernersen hadde før 1762 tatt over Enden, der faren trolig hadde vært bruker tidligere. Heller ikke Arnes innsats i Verkets tjeneste har vi nærmere kjennskap til.

Barn: (75)IV 1.

(75)IV 1 ANDREAS ARNESEN, s. a. (74), selger 14. april 1789 Enden til sin tremening (54) Anne Hermannsdatter og hennes mann, Lars Olsen. Senere skjebne ukjent.

(76)II 6 HERMANN ANDREASEN PIRO, s. a. (40), dp. i Eidsvoll k. 10. april 1699, grvl. der 7. august 1780. Gift, men konens navn og data er ikke kjent¹³⁴.

Hermann Piro kom som ung til Kongsberg, der han fra tiden omkring 1730 var myntsmed — preger — ved «Den Kongelige Mynt» og en periode tydeligvis ledet det praktiske arbeide ved verkstedet.

En episode der Hermann Piro spiller hovedrollen, lar oss i en viss forstand komme ham nærmere inn på livet enn kildematerialet tillater for de fleste av slektens øvrige medlemmer. Hermann, som det blir opplyst hadde nytt lønn som kongelig myntarbeider til utgangen av februar 1734, blir nemlig 30. mars 1735 stevnet av myntmester Nicolay Bernhard Fuchs for misligheter som skulle være begått i både hans og den foregående myntmesters funksjonstid¹³⁵.

Rettsaken som følger, utspiller seg over side etter side i justisprotokollen. Og det går slett ikke så greit for Fuchs. Dagen efter at saken var kommet opp, erklærer retten at saksøker ikke hadde noe å bestille med det som måtte ha skjedd i forrige myntmester Meyers tid. Fuchs stevning må følgelig ha blitt sett på som et rent privat søksmål. I et brev fra myntmester Fuchs til rentekammeret datert 1. april 1735¹³⁶ hører vi så at Hermann Piro tidligere hadde «Forestaaet Bygningen paa dend Kongl. Mynt»,

men at han «Formedelst sit misslige forhold og u-troeskab war bleven fra Mynten demitteret». Under rettssaken hadde det kommet frem at en annen myntsmid hadde påtruffet Hermann i valseverket «da der intet war med Solfposten at bestille». Hermann Piro skulle da ha sittet ved det ene valseverket, slått vann på valsehjulet og latt 8-skillings «sølf teener» gå gjennom valsene. Da den andre spurte hva han drev med, svarte Hermann at det vedkom ham ikke. Men han skulle så ha fristet den andre myntsmiden med at hvis han kom med upregede 8-skillingsstykker til ham, skulle Hermann mynte dem. Dette later til å ha vært Fuchs' kronvitne, men myntmesteren vil også føre andre vitner. I mellomtiden ber han om at det ikke måtte bli gitt approbasjon på berg-hauptmann Schubarths instruks til Hermann Piro «til det ham til tenchte Embede».

Så følger en lang vitnesavhøring fra saksøkers side, men det later ikke til at retten blir overbevist om Hermann Piros skyld. Etter som saken skrider frem, får vi følelsen av at det er Hermann som kommer over på offensiven. 16. april 1735 erklærer han seg igjen uskyldig og oppfordrer Fuchs til endelig en gang å føre bevis for den påstanden han har fremsatt. Og nå er det myntsmid Hermann Piro som inngir kontrastevning mot sin foresatte. Fuchs søker om å bli fritatt fra tiltalen, men i brev av 21. mai 1735¹²⁷ svarer Rentekammeret at man ikke vil blande seg inn i saken; myntmester Fuchs må møte for retten og svare på tiltalen.

Denne saken ser ikke ut til å ha kommet opp for bergretten. Heller ikke synes det å foreligge noen dom i saken mot Hermann Piro, og disse omstendighetene kan tyde på at det er blitt inngått en eller annen form for forlik. Det ligger nær å tro at Hermann Piro forlater Kongsberg som en direkte eller indirekte følge av tvisten med myntmester Fuchs. Vi får ikke høre hvilken stilling Hermann var tiltenkt 1735, men det er tydelig at han må ha vært en uvanlig dyktig fagmann som kunne nådd langt i bergverks-hierarkiet om ikke anklagen fra Fuchs var kommet imellom.

Det blir nå vanskelig å følge Hermann Piros spor. I 1740-årene dukker han opp på Modum, men så taper vi ham igjen av syne til ekstraskattmannntallet oktober 1762 nevner ham som smed ved Hurdals Glassverk. I årene som hadde gått fra 1735, hadde Hermann mistet konen og de to gjenlevende barna. Som en gammel og ensom mann vender han nå tilbake til hjemtraktene, og januar

1763 finner vi ham nevnt som innerst hos (2) Mattis Pettersen i Mattises av Eidsvoll Verk, der han dør sytten år senere¹³⁸.

Barn: (77—79)III 1—3.

(77)III 1 ANDREAS HERMANNSEN PIRO d.e., s. a. (76), dp. i Kongsberg k. 19. februar 1729, grvl. der 7. mai s.å.

(78)III 2 MARGRETE HERMANNSDATTER PIRO, da. a. (76), dp. i Kongsberg k. 8. desember 1730, trol. d. som barn.

(79)III 3 ANDREAS HERMANNSEN PIRO d.y., s. a. (76), dp. i Kongsberg k. 26. februar 1732, trol. d. som barn.

(80)II 7 KATRINE ANDREASDATTER PIRO d.e., da. a. (40), dp. i Eidsvoll k. 12. februar 1702, grvl. der 9. august 1736. Trol. ugift.

(81)II 8 KATRINE ANDREASDATTER PIRO d.y., da. a. (40), dp. i Eidsvoll k. 30. desember 1703, d. der 1730¹³⁹. G. m. HENRIK JONSEN ved Eidsvoll Verk, trol. d. 1762.

Bortsett fra at Henrik Jonsen må ha tatt over verksgården Piro etter svigerfaren, vet vi praktisk talt ingenting om ham. Vi må kunne gå ut ifra at han var ansatt ved Eidsvoll Verk som arbeider eller funksjonær, men utover rene navnereferanser i Lassens kirkehokutskrifter og ved skifter i familien hører vi bare om Henrik ved én anledning: Under skifteauksjon 6. mai 1762 etter Lars Andersen ved Verket¹⁴⁰ kjøper Henrik Jonsen en hekte, og Katrine Piros ektefelle ser på 1700-tallet ut til å ha vært den eneste med dette navnet i verksmiljøet. Når så Henrik ikke er nevnt i ekstraskattmannallet signert 18. oktober samme år, ligger det nær å slutte at 1762 er hans dødsår¹⁴¹.

Henrik Jonsen — som har vært regnet som agnatisk stamfar til den gren av familien som i dag fører navnet Piro — forblir altså langt på vei anonym. Nå er egentlig ikke dette særlig oppsiktsvekkende; først et stykke ut i annen halvdel av 1700-årene får vi noenlunde god tilgang på opplysninger om dem som horte

til jernverksmiljøet i Eidsvoll. I dette ene tilfellet er det likevel som om vi må stusse: Av Katrine Piros barn — som alle tar morens navn — har sønnen Andreas alt i 20-årsalderen flere hundre daler ute på rente og dør som en grunnrik mann. Og hva mere er: Arbeider- eller funksjonærsønnen fra Eidsvoll Verk blir opptatt som offiser og får med tiden majors rang. Søsteren Marte blir gjestgiver- og bokholdermadam på Ner-Minne i Eidsvoll, men skiftet etter henne og den siste ektefellen gir et inntrykk som knapt kan sies å stå i stil med ekteparets ytre omstendigheter. Og på denne bakgrunn blir det noe besynderlig ikke minst at Marte og Andreas Piros «skrevne» far aldri nevnes i forbindelse med økonomiske transaksjoner som kunne være med å forklare de to eldste barnas senere livssituasjon.

Med dette har vi allerede antydnet en mulig løsning på de spørsmål først og fremst Andreas Piros skjebne reiser. I «Eidsvoll Bygds Historie» heter det at presten Leganger 1792 hadde beskyldt Theodor von Schlanbusch for svakhet og blind kjærlighet til verksbefolkningen, og at han et par år senere i samme forbindelse nevner major Piro «som måske var den der selv hadde smedet dette testament sammen da han som fullmæktig tjente den gamle og skropelige Theodor Schlanbusch, og var ham måske ikke ubeslektet.»¹⁴²

Og dette er en temmelig utilsørt hentydning til at Andreas Piro i virkeligheten kunne være sønn av den ugifte verkseieren, som Leganger i en annen sammenheng er i tvil om «kan siges frie fra at have søgt blandt kjønnet paa Eidsvold Verk, som altid har udmærket sig fremfor den almindelige Bondestand med visse Tækkeligheder, nogle Gjenstande for flygtig Kjærlighed...»¹⁴³.

Sammenholder vi det Eidsvoll-presten skriver, med fakta fra det livsløp Katrine Piros eldste sønn skulle få, blir én ting klart: Vi kan ikke late som om Andreas Piros herkomst er uproblematisk. Og vil vi se også søsteren Marte — kanskje majorens tvilling-søster — under samme synsvinkel, ville en forklaring på linje med den Leganger antyder for broren, også her flytte brikker på plass. Det presten setter på papiret, har høyst sannsynlig sin rot i lokale sladrehistorier, og kildetilfanget er for øvrig såpass begrenset at vi langt fra kan utelukke mindre «romantiske» løsninger på problemer i tilknytning til Andreas og Marte Piros biografi. Men med såpass tidlig kildebelegg byr tanken om en nærmere forbindelse mellom Theodor von Schlanbusch og Katrine Andreasdatter Piro

seg frem som en alt annet enn urimelig forklaring på den særlige velvilje han viser hennes barn.

Barn: (82)III 1, (86)III 2, (91)III 3 og (99)III 4.

(82)III 1 ANDREAS PIRO, s. a. (81), dp. i Eidsvoll k. 16. februar 1726¹⁴⁴, grvl. i Norderhov 29. april 1788. G. I i Norderhov k. 24. august 1775 m. SOPHIE CHRISTINE SCHNITLER, dp. i Sunndal k. 3. januar 1754, grvl. i Norderhov 19. oktober 1775, da. a. sen. prost og sogneprest i til Norderhov Balthasar Meitzner Schnitler og h. Abel Margrethe Krog. G. II — med kgl. bev. til vielse hjemme — 1. november 1780 m. ANNE HOLTER DORPH, f. på Rud i Rælingen (Fet) 20. oktober 1763, d. på Rå i Norderhov 24. april 1843, da. a. sen. foged over Ringerike og Hallingdal Christen Dorph og h. Marte Hellesdatter Holter.

Andreas Piro fikk en militær lopebane. Han ble 1. februar 1753 fenrik ved Totenske kompani av 2. Opplandske regiment, 30. april 1755 sekondløytnant ved Værdalske landvernkompagni, hvor han 15. juni 1757 etterfølger Georg Caspar von Schlanbusch som kaptein og kompanisjef¹⁴⁵. Etter å ha stått på vartpenger 1765 blir Piro 1. januar 1766 sjef for Totenske linjekompagni og 1. juni 1767 for Hurumske kompani. Ved den nye hærordningen får han så 1. januar 1769 kommandoen over Hallingdalske skiløperkompagni, som han 9. august samme år bytter med Modumske musketerkompagni. 21. oktober 1774 blir Piro utnevnt til major, 17. mars 1786 til premiermajor¹⁴⁶.

Alt som ung hadde Andreas Piro store beløp ute på rente; bare i Eidsvoll kom dette etter hvert til å dreie seg om flere tusen daler. Han skal 1755 ha bodd på Dorr i Eidsvoll, som han eide, og før den tid hadde han — ifølge presten Legangers optegnelser — tjent verkseier Theodor Georg von Schlanbusch som sekretær. Piros militære stilling kom ellers til å medføre at han ofte var på flyttefot, og først noen måneder før han inngikk sitt første ekteskap, kjøper han den gården som skulle komme til å bli hans hjem for resten av levetiden: 14. april 1775 får major Piro for 2980 rd. skjote på Nord-Vegstein i Norderhov¹⁴⁷. Dette var en betydelig jordbrukseiendom med en skyld av 2 skpd. 5 lpd. tunge 6 skinn, og med i salget fulgte Steinsetra i Hole av skyld 2 skinn.

Major Andreas Piro (1726-88).
Silhuetten tilhører i dag Bjørn
Piro, Bærum.

Det ser ut til at Piro nå konsentrerer brorparten av sin økonomiske virksomhet om Ringerike, der han kjøper halve gården Bråk og en tredjepart i det gamle høvdingesetet Stein. Alt før han slo seg ned på Vegstein, var Piro ellers blitt partseier i Balke, Hov og Kolbu kirker, og han var ved sin død en grunnrik mann, som skal ha efterlatt seg hele 40 000 «gode daler»¹⁴⁸.

Det stod respekt av major Piro, og han kom til å leve på folke-
munne lenge efter sin død. I et innlegg i «Morgenbladet» 27. november 1890 heter det:

«... gamle Major Piros Dage er forbi saavel her som andetsteds, han som kjendte hver af sine gamle Soldaters Kaar og Omstændigheder, ligesaa godt som en Husbond kjender sine Folk, og derfor ogsaa stod saa hoit hos dem, at de regnede sit Værd efter sine Tjenesteaar under ham.»

Ifølge familietradisjonen fortalte Andreas Piro aldri noe om sin slekt, og på bakgrunn av datidens mentalitet blir dette i og for seg forståelig når vi tenker på det store sosiale «sprang» han hadde foretatt. Men på den annen side var majorens adferd preget av sikkerhet og visshet om eget verd. Og om det trolig alltid vil forbli en gåte hva det var som plasserte ham standsmessig og økonomisk

helt anderledes enn slekten forøvrig, står det fast at Piro foruten en dyktig offiser og jordbruksadministrator må ha vært et økonomisk talent av de sjeldne.

Efter mannens død kjøpte Sophie Piro sitt barndomshjem Rå i Norderhov og flyttet dit med barna. Hun ektet så senere oberst Jahn Collett Müller. I 1805 slo familien seg ned i Christiania, og Rå ble solgt, men 1811 tatt igjen på odel.

Barn: (83)IV 1, (84)IV 2 og (85)IV 3.

(83)IV 1 SOPHIE CHRISTINE SCHNITLER PIRO, da. a. (82), f. på Vegstein i Norderhov 19. august 1782, d. i Christiania 6. april 1857. G. — med kgl. bev. til vielse hjemme — 5. februar 1802 m. enkemann HANS JACOB STABEL, f. i Onsoy 27. august 1769, d. på Østre Toten 7. januar 1836, s. a. sogneprest til Onsoy, sen. prost Johannes Bruun Stabel og h. Marie Elisabeth Zindberg.

Sophie Piro ble bare 19½ år gammel prestekone i Slidre. Ekte mannen hadde tidligere vært gift med Anna Elisabeth Nørbech fra Trosvik herregård i Glemmen.

Hans Jacob Stabel var cand. theol. fra 1791 og hadde 8. juni året efter blitt utnevnt til personellkapellan hos faren i Onsoy. Prost Stabel døde 1796, og sønnen drog så til København, der han studerte sprog og søkte befordring. Dette siste førte imidlertid ikke frem, og han vendte hjem igjen. Men 1798 prøver Hans Jacob Stabel seg på ny som «solicitant», og efter femten måneder kunne han omsider returnere til Norge med kallsbrev i lommen; 21. juni 1799 blir Stabel utnevnt til residerende kapellan i Vestre Slidre. 28. mars 1806 får han så Sør-Aurdal sogneprestembede, og efter å ha vært konstituert fra 1814 blir han 23. desember 1816 virkelig prost over Toten og Valdres prostl. I hele 23 år kom Stabel til å sitte som forlikskommisær i Aurdal, og han ble også medlem av matrikuleringskommisjonen for Valdres, Hadeland og Lands fogderi og bestyrer av det lokale veivesenet. Efter en del forbigåelser blir Hans Jacob Stabel så 16. november 1822 stiftsprost i Christiansand, men kom efter hvert til å ønske seg tilbake til Opplandene, og 26. mai 1825 får han efter ansøking utnevning som sogneprest til Østre Toten og blir 16. juni 1827 igjen prost. I dette embedet dør han¹⁴⁹.

I 1814 hadde Hans Jacob Stabel møtt i Riksforsamlingen på Eidsvoll, valgt som representant for Christians Amt. Her markerte han seg som en ivrig selvstendighetsmann, men etterat unionen med Sverige var et faktum, oppnådde han likevel Carl Johans gunst og ble utnevnt til ridder av Wasa-ordenen. Med sitt utadvendte virke og sitt samfunnsengasjement stod prost Stabel klart i opplysningstidens tradisjon.

(84)IV 2 MARTHE CATHRINE PIRO, da. a. (82), f. på Vegstein i Norderhov 12. juni 1784, d. på Rå der 5. august 1880. G. i Christiania — med kgl. bev. til vielse hjemme¹⁵⁰ — 2. januar 1808 m. NIELS ELLEFSEN, f. i Flensburg i Schleswig 5. april 1779, d. i Aker 3. april 1826, s. a. kjøpmann Daniel Ellefsen og h. Maria Moritzen.

I familietradisjonen er Marthe Piro bevart som en uhyre vital dame. Hun var i sin tid forlovet med tre unge menn på en gang, ble det sagt, og hun giftet seg meget mot familiens ønske — en uke før den eldste datteren ble født.

Ektemannen, Niels Ellefsen, var kommet til Norge sammen med en yngre bror og var 15. desember 1809 blitt antatt som borger og kjøpmann i Christiania¹⁵¹, der han kom til å drive forretningsvirksomhet i forholdsvis stor stil. Etter noen år går han imidlertid fallitt og skal ha begynt å drikke. I alle fall gikk ekteskapet over styr, og Niels endte sine dager som fattiglem. Marte reiste til sin svoger, prost Stabel, men denne nektet av hensyn til menigheten å motta en fraskilt i sitt hus.

Men Marthe Ellefsen gav ikke opp. Hun fikk ansettelse som husholderske hos familien Sibbern på Værne kloster i Rygge, der hun ble i mange år. Og 30. juni 1848 kjøper hun så av halvsøsteren Annette Müller halvparten av gården Rå i Norderhov — barnedomshjemmet — med underliggende Vekkeren eng i Hole. Kjøpesummen var 1300 spd.¹⁵². «Hun var nå i 65-års alderen, men full av kraft og vitalitet, så hun overtok styret av gården og drev den like dyktig som noen mann kunne gjøre», skriver Marthes slektning Anne-Cathrine Piro, som også vet å fortelle at hun tygde skrå, røkte som en kar og arbeidet på gården i mannfolkklær. Så lenge hun levde, var Marthe Ellefsen samlingspunktet i det særegne miljøet av gamle, «conditionerede» damer som bodde på den vakre gården. Selv i Lassens kommentar aner vi en viss respekt: «... Hun

gik med kort afklippet Haar og havde et romersk Imperatoransigt.».

(85)IV 3 CHRISTIAN DORPH PIRO, s. a. (82), f. på Vegstein i Norderhov 4. september 1786, d. på Sandberg i Løten 1. januar 1872. G. i Romedal k. 24. desember 1829 m. ELSE MARGRETHE («GRETHE») BAY, f. på Magnor gård i Eidskog 21. oktober 1808, d. på Hamar 25. november 1875, da. a. proprietær Hans Christian Bay på Stangnes og h. Ingeborg Birgitte Dortha Schultz.

Christian Piro tok studenteksamen ved Christiania Katedralskole 1804 og reiste samme år til København, der han studerte medisin til krigen brøt ut. Han reiste da tilbake til Norge og gikk inn i hæren. 22. oktober 1807 ble han frikorporal ved 1. Akershusiske infanteriregiment og 4. januar 1808 fenrik ved samme regiment. 29. februar samme år ble han så utnevnt til sekondløytnant — antagelig ved Sigdalske kompani — og 8. mars 1809 forflyttet til 2. Tjenestegjørende grenaderkompani, 1. juli 1810 til Opplandske nasjonale infanteriregiments vervede livkompani. Fra 1813 var Piro dessuten lærer i dansk grammatikk og stil ved underoffisersskolen i Christiania, og ved den nye hærordningen fra 1. januar 1818 ble han ansatt som premierløytnant ved 1. Akershusiske infanteribrigade. I 1823 står han ved Hurdalske kompani og 23. august 1824 blir han så kaptein ved samme brigades Hedemarkske musketerkorps, 1835 sjef for Løtenske kompani. 17. januar 1848 får Piro sin siste utnevnelse — som oberstløytnant ved 2. Akershusiske infanteribrigade og sjef for Valdreske nasjonale musketerkorps. 30. juni 1852 tar han avskjed med 600 spd. i årlig pensjon¹⁵³.

I 1808 hadde Christian Piro deltatt i Kongsvinger-felttoget, og i Lier-slaget falt en løytnant ved hans side. I 1814 var han med under kampene ved Onstadsund og ble samme år stasjonert i Eidsvoll under Riksforsamlingen. Senere kom han først til Lesja, så til Hedmark, der han bodde på Gaustad i Romedal og i selskapslivet ble kjent med sin tilkommende kone, som var i huset hos en moster på Lille Løken i Løten. Grethe og Christian Piro bodde så først ett år på Gaustad og 1830—35 på Stor-Finnstad i Løten. 14. april 1835 kjøper de så for 300 spd. den lille gården Sandberg i Løten¹⁵⁴,

som skulle bli familiens egentlige hjem. Her døde oberst Piro, mens hans kone senere først bodde på Hamar, så hos sønnen i Christiania og det siste året hun levde, igjen på Hamar.

(86)III 2 MARTE HENRIKSDATTER PIRO, da. a. (81), f. i Eidsvoll ca. 1726¹⁵⁵, grvl. der 8. februar 1755. G. I — med kgl. bev. til vielse hjemme — 12. april 1746 m. ANDREAS TORESEN AASLAND, dp. i Kongsberg k. 6. januar 1712, grvl. i Eidsvoll 6. august 1748, s. a. gjestgiver og borger Tore Aasland og h. G. II i Eidsvoll 1749¹⁵⁶ m. JOHAN PETER BRANDT, f. ca. 1726, grvl. i Eidsvoll 6. august 1755.

Marte Piros første mann tilhørte en slekt der flere medlemmer spilte en fremtredende rolle på Kongsberg¹⁵⁷. Selv ble Andreas Aasland knyttet til Eidsvoll Verk som bokholder — en av de stillingene som virkelig gav prestisje i dette lille samfunnet. Han stod sikkert også høyt i gunst hos Theodor von Schlanbusch, som 1745 transporterer en obligasjon på 650 rd. i Ner-Minne til Aasland. Dette gjorde snart bokholderen til eier av gården, og da han og Marte året etter giftet seg, flyttet de til Minne. En tidligere oppsitter hadde 1733 fått bekreftet de «Gastgeberfriheder» som fra gammelt fulgte gården, så eierne hadde inntekter av vertshusdrift og dessuten sundtollen ved Minnesund.

Det barnet Marte og Andreas Aasland fikk, levde ikke opp. Ved skiftet etter Andreas 9. august 1748¹⁵⁸ blir det vist til et testamentet ektefellene hadde opprettet samme år. Etter dette skulle Marte nå betale mannens nærmeste slektninger en viss pengesum, men beholdt for øvrig boet. Andreas Aasland hadde tydeligvis hatt interesser på Kongsberg. Et hus han eide i bergstaden, var først blitt solgt ved St. Hans-tider 1748. Og så sent som 22. mai 1748 hadde gjestgiveren ved Minnesund for 216 rd. kjøpt Eidsvoll-gården Langset¹⁵⁹, som senere skulle komme over til svogeren Anders Olsen.

Skiftet etter Andreas gir ellers et godt innblikk i forholdene på Ner-Minne. Av hus blir det nevnt stuebygning med storstue, dagligstue, sengekammers, spis- og kleskammers, bryggerhus, to stolpuebuer osv. Naturlig nok fantes et lager av kjøtt, flesk, tørrfisk og kornvarer. Flere fiskegarn forteller om Mjøs-fisket som binæring. Buskaper blir oppgitt til 4 hester, 7 kyr, 2 okser, en del griser og

småfe. Av bøker fantes både Christian VI's bibel, Brochmanns huspostill og Dorothe Engelbretsdatters «Sangoffer» på gården.

3. januar 1749 får Marte Piro, salig Aaslands, kongelig bevilling til å inngå nytt ekteskap for sørgeårets utløp «i Henseende til den daglige Tilsyn, det hende forundte Gjæstgiveri behøver». Den nye ektemannen tiltretr så som gårdbruker, gjestgiver og sundmann på Ner-Minne.

Skrivekaren Johan Peter Brandt blir første gang nevnt 1743. Tre år senere er han fullmektig hos foged Gamborg og konsumsjonsforpakter Johan Rasmusen Brandt og bor ved disse tider dels på Mork, dels på Myrer i Eidsvoll. I 1749 er Brandt blitt ansatt som regnskapsfører ved pottaske- og salpeterfabrikken som omkring 1737 var blitt anlagt i Minnevika, og han fortsetter i denne stillingen også etterat han hadde giftet seg til gjestgiver- og sundgård. Heller ikke Brandt skulle for øvrig få noen lang brukertid på Ner-Minne. Alt 23. desember 1754 selger han gården for 1000 rd.¹⁶⁰, men årsakssammenhengen her er uklar. Selv om det muligens er mest sannsynlig at Brandt hadde planer om å etablere seg et annet sted, kan vi ikke utelukke at det var sykdom som tvang ham og konen til å selge gården. Begge dør de nemlig i løpet av året som følger, Marte bare vel en måned etter salget av Minne.

Skiftet etter Marte Piro og Johan Peter Brandt blir avholdt 1. august 1755—28. februar 1756¹⁶¹, og den velstand — langt på vei rikdom — som dette bo-oppgjøret forteller om, må få oss til å sperre øynene opp. Behandlingen fyller nær forti sider i skifteprotokollen, og bare de utestående fordringene løper etter hvert opp i nær 1100 rd. I en pose fant man dessuten 553—2—16 i rede penger. Det blir også registrert ikke så rent lite gull: 12 ringer (3 «sammenbundne»), et par emaljerte mansjettknapper med initialene J: M: B: P, en danske dobbeldukat («Friderice Tertie»), 9 større og 1 mindre hollandske dukater. I tillegg kommer en mengde sølv: skjeer, begre osv. En tekanne, som veide 37 lodd, blir taksert til over 20 rd. Av kobber blir det bl.a. registrert en brennevinskjele til en verdi av 16 rd. Boet eier også langt flere bøker enn det som var vanlig, selv ved skifter etter «conditionerede». Foruten en del religiøs og juridisk litteratur, en tysk «Grammatica» osv., merker vi oss «En Kort Levnedes beskrivelse over Kongerne i Danmark», «Et par Ord for de Skionne» og «Den Politische Kandestøber Comedie» (!).

Noen år før han døde, hadde Johan Peter Brandt solgt Lang-

set til svogeren Anders Olsen. Til gjengjeld hadde han senere kjøpt Brustad i Hurdal, og salgssummen for denne gården — 420 rd. — ble nå tillagt boets aktiva, som alt i alt kommer opp i hele 6815—0—10. Gjelden utgjorde 1852—0—23, og av dette var 1095 rd. rest på en obligasjon til svogeren major Andreas Piro.

Et åpent spørsmål er hvordan gjestgiverfolket på Minne i løpet av få år kunne greie å samle en formue av de dimensjoner skiftet 1755 viser. Hverken Andreas Aasland eller Johan Peter Brandt innehadde posisjoner i samfunnet som skulle tilsi at de kunne skrape sammen særlig mye gods og gull. Og den arv broren Helmen får utbetalt, tilsier at Marte Piros ordinære arv bare så vidt kan ha oversteget 350 rd. Om inntektene av gjestgiveriet og sundtollen kan ha innbragt en del, virker det helt usannsynlig at de kan ha stått i forhold til det faktiske økonomiske nivå Minne-skiftet gjenspeiler. En god del av det løsøret Marte og Johan Peter etterlater seg, blir også avgjort fremmedelementer når vi tar i betraktning det vi i videste forstand kan kalle omgivelsene. Johan Peter Brandt, som knapt kan ha bragt særlig store arvemidler til gårds, er de siste årene han lever, blant de største pengeutlånerne i distriktet.

Heller ikke i Marte Piros tilfelle kommer vi følgelig utenom Theodor von Schlanbusch og det helt spesielle forholdet mye tyder på at han hadde til familien i Piro¹⁶². At verdifulle mynter fra kontinentet, sjeldent inventar og fremfor alt hovedmassen av den kapital gjestgiverne på Ner-Minne hadde i ryggen, skulle skrive seg fra verkseieren, er en alt annet enn usannsynlig forklaring.

Barn: (87—90)IV 1—4.

(87)IV 1 DORTHEA ELISABETH ANDREASDATTER AASLAND, da. a. (86), dp. i Eidsvoll k. 27. mars 1743, grvl. der 15. juli 1748.

(88)IV 2 BOLETTE CATHRINE JOHANSDATTER BRANDT, da. a. (86), dp. i Eidsvoll k. 10. mars 1750, grvl. der 8. november 1753.

(89)IV 3 PETER JOHANSEN BRANDT, s. a. (86), dp. i Eidsvoll k. 28. april 1751, d. i Christiania 17. januar 1825. G. I i Christiania — med kgl. bev. til vielse hjemme — 19.

mars 1779 m. ANNE KJERSTINE THORESEN, dp. i Vår Frelzers k. i Christiania 11. november 1763, grvl. der 6. januar 1786, da. a. kjøpmann Jens Thoresen og h. Lisbet Hansdatter. G. II i Ås — med kgl. bev. til vielse hjemme — 6. januar 1791 m. KJERSTINE OLSDATTER NERDRUM, dp. i Fet k. 10. mars 1769, d. på Fron herregård i Frogn (Ås) 3. oktober 1846, da. a. lensmann Ole Pedersen Nerdrum og h. Kari Tordsdatter Skøyen.

Siden foreldrene døde, kom Peter Brandt til fremmede. Det mest sannsynlige er at han vokste opp i Christiania og gikk på skole der, for etter alt å domme er han identisk med den «Petrus Brandt» som 19. desember 1769 blir immatrikulert ved universitetet i København og 31. juli 1770 blir Baccalaureus Philosophiae. Han vender imidlertid tilbake til Norge uten å ha tatt noen avsluttende juridisk eksamen, som det later til at han hadde tatt sikte på, og bare noen uker efterat han hadde giftet seg, får han 14. april 1779 skjote fra sin svigerfar på storgården Skoklefall på Nesodden for 5500 rd.¹⁶³ Jens Thoresen ville imidlertid at han skulle slå seg på handelen, sikkert for med tiden å ta over hans egen forretning, og Peter Brandt tar derfor 23. juli 1784 borgerskap som hoker og øltapper, 30. juli samme år som kjøpmann i Christiania¹⁶⁴. Han kjøper også to bygårder i Lille Strandgade, som blir utgangspunkt for den forretningsvirksomheten han starter.

I 1785 hadde Brandt solgt Skoklefall, men snart angret han seg, og to år etter inngir han odelssøksmål i datteren Marthe Piro Brandts navn. Men først ved høyesterettsdom av 21. oktober 1790 får han innløse gården. I en ansøkning om å få utføre trelast fra egen strand på Skoklefall istedenfor fra Christiania skriver Peter Brandt bl.a. «... det svarede saare lidet til min Opdragelse og Natur at have Lyst som Sælger-Kielling». Dette forhindret imidlertid ikke at han 1806 igjen selger Skoklefall og nok en gang nedsetter seg som kjøpmann i Christiania. Her kjøper han Kirkegaden 25, hvor han blir boende til sin død. Peter Johansen Brandt ble flere år valgt til forlikskommisær i Christiania. Han blir kalt overkrigskommisær og skal ifølge familietradisjonen ha skaffet seg denne titelen i Tyskland¹⁶⁵.

(90)IV 4 ELISABETH CATHRINE JOHANSDATTER BRANDT, da. a. (86), dp. i Eidsvoll k. 21. desember 1752, grvl. der 9. mai 1753.

(91)III 3 HENRIK VILHELM («HELMEN») PIRO, s. a. (81), f. i Eidsvoll ca. 1727, grvl. der 26. januar 1791. G. i Eidsvoll k. 30. januar 1771 m. KATRINE KRISTENS DATTER fra Negarn Dorr i Eidsvoll, f. i Eidsvoll ca. 1749, d. på Ronsen der 19. september 1826, da. a. gårdbruker og gjest-giver Kristen Olsen på Dorr og h. Ingeborg Pålstdatter.

Uten at vi med sikkerhet kan vite når Henrik Jonsen døde, står det fast at sønnen Henrik Wilhelm — «Helmen», som han kalte seg — svært tidlig må ha tatt over bruket Piro-ene hadde ryddet. Men Helmen Piro kan åpenbart ikke ha vært tilfreds med de mulighetene det gav å bli boende i Verkensgrenda, for 12. desember 1753 avgir han — med broren Andreas og svogeren Johan Peter Brandt som vitner — en skriftlig erklæring som betyr slektens farvel til gården den hadde navngitt:

«Ihvorvel det har vært mig bekjent, at den Plads med derunder brugte Jordvej og Indhegninger eller Løkker, hvilke Eidsvolds Jernværks forrige og nuværende Eiere, som mine Velbaarne Herrer Principaler har til Brugelighed og Nytte gunstigt forundt mine Forfædre og mig, skulde efter min sidst afdøde Herres, Hoiædle og Velbaarne nu salig Hr. Theodor Georg von Schlanbuschs oprettede Testamente, fremdeles /: ja endog uden den forhen sædvanlige aarlige Penge-Afgivet deraf at svare /: tillige og forundes mig og mine ægte Livs-Arvinger, til min og deres desto bedre Ophold og Næring; Saa dog er jeg som et eenligt ungt Menneske, i Betragtning af den Tilstand og gode Vilkaar som jeg finder mig af Gud velsignet med, geraaden paa de Tanker, at det skulde være mig gavnligere at qvittere dette Stæd, og at anvende mine arvede og selv tilsamlede Formue udi en af mig attraaende anden Næringsvei, hvor min Lykke i Fremtiden ved den Allerhøieste Bistand, ventelig end mere kunde haabes at tiltage, hvilket mit fattede Forsæt ei allene har fundet mine Søskenes og Venners Bifald, men har endog efter mine gjorde anstændige Ansøgninger, samt mine Søskenes og Venners Forbonner og Forestillinger, endelig ogsaa nydt, min Herres, Velbaarne Hr. Jagtjunker von

Schlanbuschs gunstige Approbation og Samtykke; Da jeg nu, efter saadanne forbemeldte Omstændigheder, ikke videre kan eller agter nogen Tid at befatte mig med den af mig og mine Forfædre hidindtil brugte og under Eidsvolds Jernværk beliggende Plads og Jordvej; Saa afleverer og frasiger jeg mig og mine Arvinger hermed samme, tilligemed dens til- og underlagde Indhegninger, Løkker og Slaa!-Enger p. p. til Velbemeldte Velbaarne Hr. Jagtjunker v. Schlanbusch og hans respective Arvingers eget forgodtbeftinende Disposition og frie Raadighed; Og hvad enten han eller De, samme med sine under Værket henhørende Gaarder igien vil incorporere, eller selv herefter i mit Stæd, eller som en Deel af disse Gaarder, bruge, eller den til nogen anden skulde ville overlade, da maa skal og kan saadant af mig og mine Efterkommere og Arvinger ingenlunde paa-ankes, efterdi jeg Pladsen af egen Drift og Tilskyndelse quitterer, som et Brug, hvortil jeg aldrig mere, hverken for mig eller mine Arvinger, nogen videre Adgang eller Tilflyttelse agter at begiere; Og endskjøndt jeg saaledes for mine Forfædres og min paa denne her ommeldte Plads anvendte Arbeide, Besvær og Omkostninger, til sammes Opryddelse, Indhegning, Hævning og bekiendte anseelige Forbedring, ingen Slags Erstatning kan vide mig befoiet at paastaae, saa har dog Velbemeldte Velbaarne Hr. Jagtjunker v. Schlanbusch, af særdeles Bevaagenhed og Gene-reusité, rigelig godtgjort og vederlagt mig samme, og i den henseende til mig ladet udtælle den Summa 170 rdlr., for hvilke Et Hundrede og Halvfierdssinstyve Rigsdaler, som jeg i Dag har annammet, og for hvilke jeg allerede haver Velbaarne Hr. Jagtjunker von Schlanbusch's frie Goddædighed at takke, herved ydmygst og taknemmeligst quitterer.»¹⁶⁶

Av skiftet efter søsteren (86) Marte Piro og hennes mann, Johan Peter Brandt, går det frem at Helmen 1753 hadde overlatt svogeren bestyrelsen av sine arvemidler. Disse beløp seg 4. januar 1753 til 702—1—17, og med tillegg av 4 % rente var summen 14. april 1755 kommet opp i 758—1—19. Fra dette var det så blitt trukket penger Helmen hadde fått til å kjøpe seg hest, til klær og til håndpenger på Grundset-mart'n. Foruten en del småbeløp ellers hadde så Brandt utbetalt svogeren 510 rd. til kjøp av «Gaarden Ronsen».

Helmen Piro må nemlig ha skiftet mening om hvilken næring han burde «attrå». I 1752 hadde enken i Søstun Ronsen pantsatt gården for 475 rd. til daværende løytnant Andreas Piro, og to år

efter selger hun gården til jaktjunker Schlanbusch på Eidsvoll Verk. Denne overdrar så for samme pris 24. mars 1755 gården til Helmen Piro¹⁶⁷. Både handelen og skjetets formular viser at også den siste Schlanbusch på Verket var ytterst velvillig innstilt til Katrine Piros barn. Han selger gården, skriver verkseieren, fordi han «af Henrich Vilhelm Piro er bleven anmodet om at afstaae og overlade ham samme».

Søstun Rønsen var en forholdsvis stor gård, men eiendommen hadde i mange år vært vanbrukt. Helmen Piro viste seg imidlertid som en meget dyktig jordbruker og fikk snart gården på fote. Alt 1756 bygger han nytt våningshus, og det er tydelig at dette var større og «finere» enn det som var vanlig på gårdene. Den nærmest odelsberettigede av den gamle brukerslekten protesterte. Han mente at en bonde ikke hadde bruk for slikt hus. Og med påkostningene gikk selvsagt løsningssummen i været. Det ble da også til at han oppgav tanken på å løse inn farsgården, og 1759 selger han Helmen odelsretten. Året etter kjøper denne ut også det foderådet selgeren hadde betinget seg da hun solgte, og gården var dermed uten heftelser. Skiftet etter Helmen Piro på Rønsen 25. mars 1791¹⁶⁸ forteller da også om solid velstand. Gården blir nå taksert til 800 rd. og buskapen oppgitt til 3 hester, 1 fole, 8 kyr, 5 kviger, 2 okser m.m. Av hus blir spesielt nevnt stue, kjøkken, loft og bryggerhus. Den avdøde hadde hatt til gode 30 rd. rundt omkring i bygda, og alt i alt kom nå boets inntekter opp i 1096—2—3. Gjelden var ikke stor, og det ble 1018—1—10 til deling mellom arvingene. Enken Katrine giftet seg året etter med Amund Gunnersen Holt, som tok over Søstun.

Barn: (92—98)IV 1—7.

(92)IV 1 MARTE KATRINE HENRIKSDATTER PIRO
d.e., da. a. (91), dp. i Eidsvoll k. 19. juli 1772, grvl. der 17.
april 1773.

(93)IV 2 MARTE KATRINE HENRIKSDATTER PIRO
d.y., da. a. (91), f. i Eidsvoll ca. 1773, grvl. i Nord-Odal 7. de-
sember 1806. G. i Eidsvoll ca. 1796 m. KRISTOFFER OLSEN
fra Bjørnstad i Nord-Odal, dp. i Sand k. i Nord-Odal 26. april
1771, d. på Skjeppestad i Nord-Odal 14. juli 1823, s. a. gård-

bruker Ola Kristoffersen på Bjørnstad og h. Tore Amunds-
datter fra Li.

Efter broren Andreas' død 1792 var Marte Katrine odelsbåren til Søstun Rønsen og hjemmelsinnehaver til halve gården. I 1796 er Kristoffer Olsen Bjørnstad nevnt som svigersønn i huset, og 26. juli samme år får han skjote på konens og svigerinnens arveparter i Rønsen for 233—1—8¹⁶⁹. 23. juli 1798 selger Amund Gunnerson ham også sin halvpart i Nordenga. Kjøpesummen var 250 rd., og i skjøtet er det tatt inn en passus om at Kristoffer selv måtte besørge den nye stuebygningen på eiendommen istandsatt. På sin side avstod Kristoffer til Amund seterretten i Søstuvangen for 199 rd.

Bare to år senere selger imidlertid Kristoffer Olsen sitt bruk på Rønsen — Nystuen — og flytter med sin familie til Nord-Odal, der de 1801 bor hos hans foreldre på Bjørnstad. Tre år etter kjøper Kristoffer halve Arstun Skjeppestad i Sand, som han bruker til sin død. Han var annen gang gift med Anne Andersdatter fra Svenneby i Sand.

(94)IV 3 INGEBOG MARIA HENRIKSDATTER PIRO
d.e., da. a. (91), f. i Eidsvoll ca. 1777, grvl. der 24. februar
1781.

(95)IV 4 HENRIK HENRIKSEN PIRO, s. a. (91), dp. i
Eidsvoll k. 18. oktober 1781, d. der før 1791.

(96)IV 5 ANDREAS HENRIKSEN PIRO d.e., s. a. (91),
dp. i Eidsvoll k. 31. mai 1784, d. der før 1788.

(97)IV 6 INGEBOG MARIA HENRIKSDATTER PIRO
d.y., da. (91), dp. i Eidsvoll k. 4. juni 1786, d. der 15. novem-
ber 1868. G. m. HALVOR OLSEN fra Leirfløtten av Nord-
Brøstad, f i Eidsvoll ca. 1784, d. der 3. mars 1866, s. a. selveier
Ola Hansen i Leirfløtten og h. Anne Halvorsdatter.

Halvor Olsen hadde omkring 1815 tatt over bruket Leirflotten av Nord-Brøstad efter faren, og her ble Ingeborg Maria og han boende til sin død. Eldste sønn hadde 1850 tatt over for 100 spd. og mot federåd til foreldrene.

(98)IV 7 ANDREAS HENRIKSEN PIRO d.y., s. a. (91), dp. i Eidsvoll k. 10. januar 1788, grvl. der 5. februar 1792.

(99)III 4 ANNE MARIA HENRIKSDATTER PIRO, da. a. (81), dp. i Eidsvoll k. 11. november 1730, d. der ca. 1764. G. i Eidsvoll k. 27. mai 1750 m. ANDERS OLSEN på Dorr, f. ca. 1720, d. i Eidsvoll ca. 1784.

Anders Olsen bodde ved giftermålet på Dorr i Eidsvoll¹⁷⁰, men da var sannsynligvis allerede den handelen avtalt som gjorde ham til eier av gården Langset. 7. juli 1750 utsteder nemlig Johan Peter Brandt på Ner-Minne skjøte til svogeren på denne eiendommen for 250 rd.¹⁷¹.

Ved skiftet efter Anne Maria Piro 21. februar 1764¹⁷² kommer boets inntekter opp i 736—3—19. Gjelden var ubetydelig, og det ble 709—0—19 til deling mellom arvingene. Anders ektet så enken Marte Larsdatter Hjera, som bidrog med en formue på 700 rd. En god del av disse pengene ble nå brukt til jordbruksmessige utbedringer på Langset, og gården steg derfor kraftig i verdi. Ved skiftet efter Anders Olsen 13. november 1784¹⁷³ blir da også Langset taksert til 560 rd., efterat Martes arvinger først hadde villet ha eiendommen satt i 600. Buskapen blir ellers oppgitt til 3 hester og 7 kyr. Under beskrivelsen av husene på gården blir det nevnt storstue, stue, sengekammer, kjøkken, loft og bryggerhus. Boets formue blir brutto 916—0—12, netto 338—2—23. Av gjelden var da 290 rd. utstyr barna skulle ha, mens 260 rd. representerte arvekrav i boet.

Barn: (100—104)IV 1—5.

(100)IV 1 HENRIK ANDERSEN, s. a. (99), f. i Eidsvoll ca. 1751, d. der 25. oktober 1822. G. m. BERTE TARALDS-DATTER, f. ca. 1764, d. i Eidsvoll 7. februar 1836.

Ved skiftet efter faren 1784 får Henrik Andersen som eldste sønn utlagt Langset for takstsummen 560 rd. Han greide seg imidlertid dårlig, og seks år etter selger han gården og flytter til plassen Bråtan. Senere skulle han imidlertid få rettslig kjennelse for sin innløsningsrett til Langset, og 25. desember 1796 blir saken ordnet ved at den nye oppsitteren selger Henrik plassen Bråtan med en del tilleggsjord for 298 rd. — den kjøpesummen som var fastsatt for odelsretten¹⁷⁴. Dette ble begynnelsen til det senere Langsetstun, som Henrik Andersen bruker til Berte og han 1807 tar føderåd hos eldste sønn.

(101)IV 2 INGE ANDERSDATTER, da. a. (99), f. i Eidsvoll ca. 1754, ugift ved skiftet efter faren 1784. Senere skjebne ukjent.

(102)IV 3 KATRINE ANDERSDATTER, da. a. (99), f. i Eidsvoll ca. 1757, dødsår ukjent. G. m. HANS KRISTOFFERSEN fra Stenberg i Feiring, f. i Feiring ca. 1749, dødsår ukjent, s. a. gårdbruker Kristoffer Håkensen på Stenberg og h. Gudbjørg Hansdatter.

Hans Kristoffersen var smed. Det ble også han som kom til å ta over farsegården — opprinnelig en del av Melby i Feiring. 23. juli 1771 får han for 85 rd. skjøte på Stenberg fra en rekke medarvinger og partseiere¹⁷⁵. I 1798 selger han imidlertid farsegården og kjøper for samme pris — 799 rd. — Søstun Rud i Hurdal¹⁷⁶. Bare tre år senere selger han denne gården, men det ser likevel ut til at Katrine og Hans ennå mange år blir boende på Rud. Hvor de så slo seg ned, er ukjent.

(103) 4 OLA ANDERSEN, s. a. (99), f. i Eidsvoll ca. 1760, d. der 3. november 1828. Trol. g. I m. BERTE KRISTOFFERSDATTER¹⁷⁷, d. før 1801. G. II før 1801 m. BERTE ANDERSDATTER, f. ca. 1759, d. i Eidsvoll 8. februar 1823.

11. november 1785 kjøper Ola av sogneprest Leganger 5 lpd. i gården Nord-Brøstad for 299 rd.¹⁷⁸, men fire år senere selger han denne eiendommen og bygsler Okarn Dorr. Her er han bruker til

1812, da Berte og han tar føderåd. Efterkommerne sitter ennå på gården.

(104)IV 5 MARTE ANDERSDATTER, da. a. (99), f. i Eidsvoll ca. 1762, d. der 19. februar 1831. G. I m. enkem. PER SIMENSEN, d. i. Eidsvoll ca. 1784. G. II m. RASMUS HALVORSEN fra Ovri i Eidsvoll, f. i Eidsvoll ca. 1757, d. der 20. juli 1835, s. a. gårdbruker Halvor Sorensen på Ovri og h. Goro Rasmusdatter fra Dorr.

Per Simensen dukker først opp i Hurdal, der han flere år eier og bruker gården Langton. Til Eidsvoll kommer han da han 19. mars 1773 kjøper Arstun Røkholt av skyld 12 lpd.¹⁷⁹. Heller ikke her slo han seg imidlertid til ro, og 1781 inngår Per avtale med eieren av Ovri om kjøp av denne gården. Noe skjote skulle ikke skrives før handelen økonomisk var oppgjort, og dette skulle først komme til å skje i tilknytning til skiftet etter Per Simensen 23. oktober 1784¹⁸⁰. Buskapen blir her oppgitt til 3 hester og 5 kyr, og vi merker oss ellers at også i denne familien var det bøker: bibel, salmebok og Johan Arndts «Sande Christendom». Boets brutto inntekt kom opp i 894—3—20, og netto ble det 198—3—18 til deling mellom arvingene. Av utgiftene var hele 610 rd. gammel gjeld på gården som Per hadde overtatt.

Marte Andersdatter ektet nå Rasmus Halvorsen av den gamle eier- og brukerslekten på Ovri, og han bruker gården til 1822, da eldste sønn kjøper og gir foreldrene føderåd.

(105)II 9 KRISTINE ANDREASDATTER PIRO, da. a. (40), dp. i Eidsvoll k. 28. mai 1708. Hun nevnes ikke ved skiftet etter broren (76) Hermann 1780 og må ha dødd uten livsarvinger, sannsynligvis alt som barn.

NOTER

1. Når Petters navn tydelig ikke er nevnt i Lassens kirkebokutskriftene fra Eidsvoll, kan dette skyldes at fast familienavn er hovedkriteriet for utvalget.
2. Stamfarens fornavn er derfor her brukt som slektsbetegnelse.
3. Denne datoen er Kari og Mattis nevnt som gjenlevende slektninger ved skiftet etter overbrannmester Jens Isaksen Schultz i Christiania (Ra. «Personalia»: Schultz).
4. ØR pb. 2, 223 a f.
5. Fortalt av Alf Toftner 1937 (EBH II³, 511).
6. Marte skal etter folketellingen 1801 være født ca. 1729, men denne oppgaven må være i høyeste laget. Sønnen Mattis er født ca. 1779.
7. Fra 1815 har vi oppgaver over døde fra lensmannen i Eidsvoll.
8. BUK skp. I, 214 b f.
9. BUK skp. II, 146 b ff.
10. ØR pb. 5, 162 b f.
11. ØR pb. 6 a, 199 b.
12. EBH I², 255 f.
13. ØR pb. 6 a, 496 b.
14. Ved skiftet etter (76) Hermann Andreasen Piro.
15. ØR pb. 5, 473 a.
16. BUK skp. II, 229a ff.
17. ØR pb. 6a, 224a.
18. ØR pb. 7, 184a.
19. ØR pb. 7, 589b.
20. EBH II³, 511.
21. ØR pb. 4, 358b.
22. ØR pb. 4, 334a f.
23. Bl.a. underskriver han som vitne føderådskontrakten mellom Johan Simensen Piro og stedsønnen Arne Alvsen 1. september 1810 (ØR pb. 6b, 219b).
24. ØR tb. 67, 299a.
25. ØR tb. 67, 317a.
26. I sølvskattemanntallet juli 1822-juli 1823 nevnes Kristian siste gang som oppsitter i Svenses.
27. ØR pb. 8, 571a.
28. I så fall må Marte være født 1801 eller senere. Aldersoppgaven ved hennes død er da også «rund» (60 år) – og sikkert usøyaktig. Hun er trolig identisk med den «Pige» Marte Olsdatter Hjera som er nevnt som kommunikant 1820-30 og ifølge sølvskattemanntallet 1826-27 tjener i Arstun Negarn. Det ligger da nær å tro at hun var fra en plass under Hjera, og mye taler for at hun var datter i Bråtan. Marte og Embret kaller sin eneste datter Berte Maria, og dette må

være oppkalling efter mormoren. I tillegg hadde Berte og Ola Bråtan selv en datter ved dette navn. Videre skal Gudmund Olsen Seteråsen i Hurdal ha vært en bror av Marte Olsdatter, og mor til Berte Hansdatter Bråtan var Mari Gudmundsdatter Nord-Bjørnsrud. Når besteforeldrene vel var oppkalt, ble slektsnavn fra tidligere generasjoner ofte tatt opp når de yngre i en søskenflokk skulle bæres til dåpen. Og Gudmund-navnet er forholdsvis uvanlig i Eidsvoll på denne tiden.

29. Skrivemåten *Schult* synes å ha vært belagt også i kirkebøkene for Eidsvoll. Lassen har flere ganger satt spørsmålstegn ved sønnen Isaks slektsnavn, og det er ikke utelukket at navneformen *Skuld* – som Lassen antyder – viser til en opprinneligere form av slektsnavnet enn *Schultz*, som sønnesønnene Jens og Johan skriver. Av hensyn til kommentartradisjonen er stamfarens fornavn skrevet Jørgen (istf. Jørn).
30. Feillesning for *Lauris* (Lars).
31. Om det skulle kunne reises noen tvil, kan sønnen Isaks bruk av *Schultz*-navnet tjene som formelt bevis for at Jørgen Kontrafeier og Jørgen Schult(z) er samme mann.
32. Henrik Grevenor: «Norsk Malerkunst under Renaissance og Barokk 1550-1700» (Oslo, 1927), 183-185.
33. Buntmaker Kristoffer Schultz (navnef. *Schult* belagt 10. juli 1659) – g. (Vår Frelser) 26. september 1659 m. Lene Mattisdatter – har bl.a. sønnen Jokum, som senere er bosatt i Christiania, men er åpenbart også far til Dorte Kristoffersdatter Schultz, g. (Vår Frelser) 13. mars 1687 m. Per Pålén. Dette ekteparet ser ut til å forlate byen, og det er mulig at de så har slått seg ned ved Eidsvoll Verk, noe som i tilfelle kunne bidra til å forklare at vi senere finner (21) Isak Jørgensen Schultz i dette miljøet. Dorte-navnet i hans efterslekt er her kanskje et poeng. Muligens er Dorte Schultz og Per Pålén foreldre til Pål Persen i Dalen av Eidsvoll Verk, som i ekteskap med Charlotte Andreasdatter hadde bl.a. datteren Marte Pålédatter Dahl, g. i Christiania (Vår Frelser) 12. februar 1772 m. byens vaktmester, Ulrik Anton Heybroch. Ved skiftet efter (30) Jens Isaksen Schultz opptrer sistnevnte som «svoger» – «tillige besvogret bemte Dorte Leerhuus», men skiftet efter brannmester Schultz var sluttet for Heybroch var blitt trolovet med Marte Dahl. Det ser derfor ut til at også en av Heybrochs tidligere koner (han hadde vært gift i alle fall et par ganger før) må ha vært i slekt med Jens Schultz og søsterdatteren Dorte. Men at en bekjent og medfunksjonær kunne virke som «ekteskapsformidler», var neppe uvanlig i samtiden. – En mulig slektning av Jørgen Kontrafeier – kanskje en brorsønn – er ellers den Johan Jensen Schultz som med sin hustru, Elen Andersdatter, 15. april 1702 har datteren Anna Rebekka til dåpen (Vår Frelser).
34. Ett av Jørgen Kontrafeiers barn blir grvl. 17. januar 1671, «tvende» 8. desember samme år. Et fjerde barn (trolig udeopt) blir grvl. 25. februar 1672.
35. Se note 34.
36. Se note 34.
37. Det er uvisst om Elen Schultz levde opp. Hvis man antar at også hun

- kom til Eidsvoll Verk, er det fristende å sette hennes navn i forbindelse med den tallrike «Jokum-slekten» ved Verket, der Jokum og Jørgen i flere generasjoner veksler som fornavn.
38. Bertel Smed er 1. september 1689 nevnt som fadder for Lars Stigsen og hustru Gjertrud Andersdatters sønn Stig. Han er etter alt å domme far til Aslaug, Dorte, Siri og Ronnaug Bertelsdatter og til Andreas og Håken Bertelsen ved Verket. Denne siste gav navn til verksgården Håkens.
  39. Når Lassen ikke har notert Kari Isakadatter Schultz' dåpsdato, skyldes dette antagelig at faren ved denne anledning er oppført uten slektsnavn i kirkeboken. Innførselen har derfor tilsynelatende ikke hatt interesse for Lassens utvalg.
  40. Oppgitt ved skiftet.
  41. Oppgitt ved skiftet.
  42. Se: «Sjæleregister for Wang 1732».
  43. BUK skp. I, 106a ff.
  44. BUK skp. I, 309a ff.
  45. Mari var søster av skomaker Kristoffer Sørensen Venjerlaen, og denne relativt sjeldne navnekombinasjonen skulle tilsi avstamning fra husmannsfolket i Julrudstua.
  46. ØR skp. 16a, 159b ff.
  47. Ved skiftet etter moren var Anne Maria Leerhuus blitt anført som den eldste av døtrene, men dette stemmer hverken med oppgavene fra skiftet etter Arne Leerhuus eller med andre tilgjengelige data.
  48. Hans første kone - Anne Kjerstine Matsdatter - blir grvl. i Christiania 15. mai 1770.
  49. Chra. borgerrulle 1, nr. 1078.
  50. Chra. pb. 9a, 120.
  51. Lensmannens dødsfall-fortegnelser for Eidsvoll er etter alt å domme ikke komplette.
  52. Oppgitt ved skiftet.
  53. BUK skp. II, 170b ff.
  54. Ved skiftet etter Mats Bergersen 29. mars 1765 (BUK skp. I, 309b f.) blir sønnen Kristen sagt å være 10½ år, men denne aldersoppgaven avviker ikke mer fra den «runde» angivelsen for Kristen Matsen Hjera 1801 (50 år) enn tilfellet ofte er når det dreier seg om bevislig samme person. Formeren var en velstandskar, og arvemidlene kunne gi barna et godt utgangspunkt for gårdkjøp.
  55. ØR pb. 4, 28b f.
  56. ØR skp. 13b, 443b f.
  57. ØR pb. 6, 289b.
  58. Oppgitt i skiftedok.
  59. Oppgitt i skiftedok., som viser at Gjertrud var søster av Ase Eriksdatter, g.m. arbeidsmann, senere høker og øltapper i Christiania (64) Arne Olsen Fossum. Nevnt blir også hennes «paa Gaarden Engelsrud i Hoff Sogn i Soloer boende Fader Erich», men denne opplysningen har ikke latt seg bekrefte.
  60. Personalialia pk. 118a (Ra).
  61. Chra. pb. 9a, 38.
  62. Se note 60.
  63. Dept Johan.

64. LRH tb. 52, 382a.
65. LRH, pb. III, 32a f.
66. ib., 222a f.
67. ib., 235a f.
68. LRH pb. IV, 3b f.
69. ib., 612b.
70. Bevillingen blir tinglyst 1. desember 1778 (LRH tb. 56, 355b).
71. LRH skp. 6, 79b ff.
72. LRH pb. V, 237b.
73. Ingeborg Bjercknes skriver i boken «Jørgen Loug Herstads etterkommere» at flere av familien Schultz utvandret til Danmark, men det blir ikke oppgitt kilde for opplysningen.
74. LRH pb. IV, 650b.
75. LRH pb. V, 157a.
76. Skrivemåten *Paul* (istf. Pål) er her brukt fordi slektens herkomst og miljøfaktoren skaper usikkerhet omkring uttalen av navnet.
77. Anne Jensdatter ser ut til å ha vært søster av den Hermann Jensen som ca. 1700 later til å ha hatt en fremskutt stilling ved Verket. Ellers er det hos Lassen anført – med en fremmed hånd – at Andreas Piro var g. m. Abigael Olsdatter, mens ekteskapet med Anne Jensdatter er føyd til senere. De to kvinnene blir betegnet som Andreas' første og annen hustru, men det ligger nær å tro at den første opplysningen beror på en forveksling – f.eks. med verksarbeideren Tomas Andersens hustru Abigael Olsdatter.
78. Meddelet av Bjørn Piro, som har en oversikt over forekomster av slektsnavnet. Tradisjonen går sannsynligvis tilbake til (84) Marthe Ellefson på Rå. Hennes far, (82) major Andreas Piro, skal aldri ha snakket om sin slekt.
79. Først tredje generasjon av Andreas Paulsen Piros mannlige efterslekt i Eidsvoll slutter å bruke slektsnavnet. Barna til datteren (81) Katrine Andreasdatter kalte seg imidlertid også Piro, og i denne grenen er navnet bevart.
80. Paul Piro, f. ca. 1660, grvl. i Eidsvoll 3. november 1692.
81. Også her gir Lassens kirkebokutskrifter grunnlag for usikkerhet omkring uttalen av navnet, som i senere generasjoner har vært Anne i samsvar med den lokale dialekten.
82. Ikke nevnt i ekstraskatt-listene fra 1760-årene.
83. Denne datoen er han fadder for Henrik Andreasen Piro og Ingeborg Rasmusdatters datter Anne.
84. Når det i bygdeboken for Eidsvoll blir hevdet at Rasmus var oppsitter i Baserud, skyldes dette muligens at Simen Korneliusen, som senere blir bruker av denne gården, 1763 er innerst – «leleboer» – hos enken Maria Franck. Men dette gir ikke rimelig grunn til å anta at det er nettopp hennes gård han tar over. Og når det under Frank blir antydnet at den senere oppsitteren Ola Olsen kan ha gitt navn til gården, er dette opplagt en feilslutning. At Frank skulle ha blitt navnsatt så sent som mot slutten av 1700-tallet, er helt urimelig.
85. BUK skp. I, 120b ff.
86. ib., 282b ff.
87. ØR pb. 3, 297b f.
88. ØR pb. 6b, 38b.

89. ØR pb. 3, 26a.
90. BUK skp. II, 153a ff.
91. ØR pb. 3, 90b.
92. ØR fr. 1765 - fortegnelsen over døde i tilknytning til ekstraskattmannntallet.
93. Ikke nevnt i ekstraskattmannntallet dette året.
94. ØR fr. 1763 - ekstraskattmannntallet.
95. Katrine Pettersdatter er denne datoen nevnt som enke ved skiftet etter sønnen (51) Henrik Hermannsen.
96. Ved Hermann Henriksen Piro og Katrine Pettersdatter skifte i live 6. mai 1774 blir hammersmedmester Petter Mattisen oppnevnt som verge for *fetteren* Johan Hermannsen.
97. BUK skp. I, 47a.
98. Når det i Eldsvoll Bygds Historie blir hevdet at Hermann bodde i Gladbakk eller Piro, bygger dette tydeligvis bare på henholdsvis at eldstesønnen Andreas blir bruker i Gladbakk, og at navnet gjør det naturlig å se en tilknytning til verksgården Piro.
99. BUK skp. I, 309a ff.
100. Skiftet kan ikke sees bevart, men et notat er tingfest 20. juli 1792 (ØR tb. 65b, 508a).
101. ØR skp. 13a, 97b ff. Kari tar som verge byggmester og former ved Verket Lars Matsen. Lars var g. m. Anne Marie Mikkelsdatter - trolig Karis søster.
102. ØR pb. 5, 61a.
103. Den eldre søsteren, Margrete Dortea, skulle bli kone på Venjer. Se ellers under (10) Kristian Mattisen.
104. BUK skp. II, 21b ff.
105. Sannsynligvis i tidsrommet 17. mars-25. juni, da dødsfallsfortegnelsene fra lensmannen i Eldsvoll har en lakune.
106. BUK skp. II, 136b ff.
107. Ifølge notis tgl. 7. juli s.å. (ØR tb. 68, 745).
108. Anne blir kalt «umyndig» ved skiftet etter grandonkelen (76) Hermann Andreasen Piro.
109. ØR pb. 4, 411a f.
110. Ifølge notis (under mnr. 41 i Lille Fossum) i ØR pr. 5.
111. Ved skiftet 15. februar 1766 e. Katrine Jonsdatter, enke e. kornett Hans Biering (BUK skp. I, 181a ff.) blir det opplyst at avdødes søster Marte i ekteskap med Ola Niklasen hadde etterlatt bl.a. en myndig sønn Jon.
112. Se ill. s.
113. ØR skp. 12, 239a ff.
114. EBH I³, 256.
115. ØR pb. 4, 176a.
116. Biografien fakta er hentet fra EBH I³, 256 ff.
117. Etter ekstraskattmannntallets dødsfallsfortegnelse 1763.
118. EBH II³, 482.
119. Ved sin død kalles Kristoffer «Fossum v(=el = eller) Byhre», men hans tilknytning til dette siste navnet er ikke kjent.
120. Ase var søster av Gjertrud Eriksdatter, overbrannmester (30) Jens Isaksen Schultz' annen hustru.
121. Chra. borgerrulle 1, nr. 954.

122. Chra. pb. 62, 376a.
123. Chra. borgerrulle 1, uten nr.
124. Se Anton Busch: «Slekten Nerdrum». Berte var søster av Kjerstine Olsdatter Nerdrum, g. m. (89) Peter Johansen Brandt.
125. Opplyst ved skiftet.
126. Se skiftet efter Katrine Jonsdatter, g. m. kornett Hans Biering 15. februar 1766 (BUK skp. I, 181a ff.). Foruten broren Rasmus hadde Katrine bl.a. søsteren Marte, trolig mor til Jon Olsen i So-Sunda, g. m. (55) Anne Henriksdatter Piro, og broren Henrik, g. m. (81) Katrine Andreasdatter Piro.
127. BUK skp. I, 305a ff.
128. BUK skp. II, 140a ff.
129. Ifølge notat tgl. 22. juli 1799 (ØR tb. 66, 595a) ble Fossum ved skiftet efter Andreas 3. april 1799 taksert til 450 rd.
130. Ifølge Lassen er Verner Piros kone ved sønnens dåp kalt *Berte*, men dette må skyldes en feil fra prestens eller avskriverens side. Feilen kan bero på at en av fadderne – tyensynlig en søster av moren – heter Berte Kristoffersdatter. Det er ellers mulig at disse er søstre av Ola Kristoffersen i Fossum, g. m. (61) Else Dortea Piro. Både Ragnild og Ola kaller en sønn Arne.
131. Efter ekstraskattmannallets dødsfallsfortegnelse 1763.
132. I motsetning til sine fettere kan Arne aldri sees å ha brukt Piro-navnet.
133. Ifølge Lassen er Goro og Arne trolovet 21. januar 1753, men vielsesdatoen mangler i kirkeboken.
134. Hermann Piros hustru nevnes under rettssaken 1735.
135. Bergamtets rettsprot. for de sønnenfj. bergv. 1727–41, 221b ff.
136. Rentek.: Bergv. kont.s innkomne brev 1735–36, jnr. 55.
137. Rentek.: Bergv. kopibok 1733–35, 565a.
138. Siden Hermann Andreasen Piro døde uten livsarvinger, gir skiftet 5. august 1782 (BUK skp. I, 45b ff.) en fortegnelse over de tallrike utarvingene. På tross av unøyaktigheter – Verner Piro er f.eks. sagt å være eldre enn broren Henrik – er dette skiftet den uten sammenligning viktigste kilde til oversikt over slekten Piros eldste ledd. Det hører med til historien at det bare var 10–0–3 til deling!
139. Ved datteren Anne Marias dåp 11. november 1730 tilføyer Lassen i parentes: «moren døde». Vi må derfor forstå kildematerialet slik at den Katrine Andreasdatter Piro som dør 1736, er en eldre søster av Henrik Jonsens kone, noe som for så vidt stemmer med at Anne Jensdatter og Andreas Piro lar døpe to døtre ved navnet Katrine.
140. BUK skp. I, 48b.
141. Dette stemmer med at Henrik er død før skiftet 15. februar 1766 efter søsteren Katrine, g. m. kornett Hans Biering (BUK skp. I, 181a ff.). Det er imidlertid fullt mulig at Henrik var død alt 1753, da sønnen (91) Henrik Vilhelm overdrar Piro, og faren ikke blir nevnt.
142. EBH I, 34.
143. Christopher Munthe Loganger: «Physisk og Oeconomisk Beskrivelse over Edsvold Jernverk» (Topographisk Journal 1792, 71).
144. Ifølge Enkekassens arkiv nr. 7870 (Ra. Genealogiske samlinger II – alfabetisk ordnet).

145. At Andreas Piro her efterfulgte verkseier Theodor Georg von Schlanbuschs bror Georg Caspar, kan muligens sees som et indisium i forbindelse med den hypotese som er antydnet s. 76 f.
146. Olai Ovenstad: «Militærbiografier» II (Oslo, 1949), 259.
147. RH pb. 13, 145b f.
148. Det kan se ut til at en av etterkommerne etter majoren har foretatt en omregning av hans formue til spesidaler. Opplysningene om major Piro, hans barn og svigerbarn, er i mange tilfelle hentet fra nå avdøde Anne-Cathrine Piros samlinger.
149. A. St. Castberg: «Slekten Stabell-Stabell». Omtalen av Hans Jacob Stabel i Castbergs bok inneholder et par dateringsfeil.
150. Vielsen er innført i Garnisonsmenighetens kirkebok.
151. Chra. sesjonsprotokoll 18, 24.
152. RH pb. 25, 316a.
153. Olai Ovenstad: «Militærbiografier» II (Oslo, 1949), 259 f.
154. SH pb. 4, 683b.
155. Er aldersoppgaven ved Marte Henriksdatter Piros død korrekt, var hun tvilling med broren Andreas.
156. Forloverne underskriver 7. mars.
157. Faren, Tore Aasland, er nevnt i en borgerliste for Kongsberg 19. april 1723. Det heter at han kom fra Numedal, og Tore var sannsynligvis da fra Aasland i Flesberg. Sønnen Niels ble kjøpmann og overformynder på Kongsberg.
158. ØR skp. 6, 359b ff.
159. ØR pb. 1a, 13b.
160. ØR pb. 1a, 253b.
162. Se s. 74 f.
163. Follo pb. 4, 36a f.
164. Chra. borgerrulle 1 (alfabetisk).
165. A. Busch: «Slekten Brandt på Froen Herregård».
166. Albert J. Lange: «Eidsvold Værk og Eidsvoldsbygningens Historie gjennom Tidernes» (Chra., 1902), 69-70. Forfatteren hadde funnet det originale dokumentet i Eidsvoll Verks arkiv.
167. ØR pb. 1a, 261b.
168. ØR skp. 12, 769b ff.
168. ØR pb. 5, 293b.
169. ib., 407b.
170. Teorien om at Anders skulle være dattersønn til Marte Persdatter fra Dorr og sønn på Solberg i Feiring, har imidlertid neppe noe for seg. Den aktuelle Anders Olsen Solberg ser ut til å ha dødd ugift.
171. ØR pb. 1a, 99a.
172. ØR skp. 8c, 466a ff.
173. ØR skp. 11, 632a ff.
174. ØR pb. 5, 392a.
175. ØR pb. 2, 493 f.
176. ØR pb. 5, 411a.
177. EBH II¹, 296.
178. ØR pb. 4, 162a.
179. ØR pb. 2, 667 f.
180. ØR skp. 12, 142b ff.

PERSONNAVNREGISTER

A

- Aa, se Å.
 Alvdatter, Eli, s. 48.
     Mari, s. 32f., 38a, 48.
 Alvsen, Arne, s. 47f., 91.
     Lars, s. 31.
 Amundsdatter, Tore, s. 87.
 Amundsen, Ola, s. 69.
 Andersdatter, Anne, s. 87.
     Berte, s. 89f., 90a.
     Elen, s. 92.
     Gjertrud, s. 93.
     Inge, s. 89, 90a.
     Katrine, s. 89, 90a.
     Marte, s. 90, 90a.
 Andersen, Henrik, s. 88f., 90a.
     Lars, s. 73.
     Ola, s. 89, 90a.
     Per, s. 62f.
     Tomas, s. 94.
 Andreasdatter, Charlotte, s. 92.
 Angerstein, Johan, s. 21.
 Anker, Carsten, s. 15, 18ff., 30f., 34, 66.
 Arnesen, Alv, s. 33, 48.
     Andreas, s. 63, 71, 90a.
     Lars, s. 45.

B

- Bay, Else Margrethe, se Bay, Grethe.
     Grethe, s. 79, 90a.
     Hans Christian, s. 79.
 Bertel Smed, s. 44, 93.
 Bertelsdatter, Aslaug, s. 27, 44, 54a, 93.
     Dorte, s. 93.
     Rønnaug, s. 93.
     Siri, s. 93.
 Bertelsen, Andreas, s. 93.
     Håken, s. 93.

- Biering, Hans, s. 95f.
 Borgersen, Arne, s. 35.
 Brandt, Bolette Cathrine Johansdatter, s. 82, 90a.
     Elisabeth Cathrine Johansdatter, s. 84, 90a.
     Johan Peter, 80ff., 88, 90a.
     Johan Rasmusen, s. 81.
     Marthe Piro, s. 83.
     Peter Johansen, s. 82ff., 90a, 96.
 Buch, slekten, s. 16.
 Bue, Anders Jonsen, s. 46f., 54 a.
 Byhre, Kristoffer Olsen, se Fossum.
 Børgersdatter, Kari, s. 62.
 Børgersen, Mats, s. 48, 93.

D

- Dahl, Marte Pålstdatter, s. 92.
     Ola Larsen, s. 36, 92.
 Davidsen, Per, s. 36, 38a.
 Dorph, Anne Holter, s. 75, 90a.
     Christen, s. 75.

E

- Ellefsen, Daniel, s. 78.
     Niels, s. 78, 90a.
     Marthe Cathrine, se Piro.
 Ellensen, Ola, s. 51.
 Embretsdatter, Berthe Maria, s. 91.
 Embretsen, Lars, s. 31f., 38a.
 Eriksdatter, Gjertrud, s. 28, 48f., 54a., 93, 95.
     Marte, s. 65.
     Åse, s. 68, 90a, 93, 95.
 Erlandsdatter, Siri, s. 71.
 Evensen, Henrik, s. 47.
     Nils, s. 35.

F

- Falsen, Christian Magnus, s. 20, 66.
 Fossum, Arne Olsen, s. 68, 90a, 93.
 Else Maria Arnesdatter, s. 68f., 90a.
 Kristoffer Olsen, s. 67f., 90a, 95.
 Franck, slekten, s. 16, 29.
 Andreas, s. 57f., 90a.
 Anne Rasmusdatter, s. 31, 38a, 90a.
 Katrine Rasmusdatter, s. 58f., 90a.
 Maria Andreasdatter, s. 31, 58, 90a, 94.
 Ola Olsen, s. 58, 60, 94.
 Ola Rasmusen, s. 58, 59f., 90a.
 Rasmus Olsen, s. 28, 31, 58, 60, 90a, 94.
 Fredriksen, Per, s. 18.
 Fuchs, Nicolay Bernhard, s. 71f.
 Fölskersahm, Frantz Wilhelm von, s. 41f.

G

- Gamborg, foged, s. 81.
 Gudbrandsdatter, Anne, s. 67, 90a.
 Ingrid, s. 29, 68.
 Gudbrandsen, David, s. 36.
 Gudmundsdatter, Mari, s. 92.
 Gunnersen, Amund, s. 86.
 Guttormsen, Jon, s. 67.

H

- Hagerup, justisråd, s. 65.
 Halvorsdatter, Anne, s. 87.
 Halvorsen, Erik, s. 20ff., 65f., 90a.
 Ola, s. 34.
 Rasmus, s. 90, 90a.
 Hansdatter, Anne, s. 69.
 Berte, s. 36, 92.
 Gudbjørg, s. 89.
 Kari (Botschaug), s. 59f., 90a.
 Kari (Hannevik), s. 49.
 Lisbet, s. 83.
 Marte, s. 34.
 Hansen, Ola, s. 87.
 Hentzschel, Gottfried, s. 43.
 Henriksen, Alv, s. 32, 47, 54a.
 Hermannsdatter, Anne, s. 63, 71, 90a.
 Inge Johanne, s. 62f., 90a.
 Hermannsen, Andreas, s. 61, 90a, 95.
 Henrik, s. 62f., 90a, 95.
 Johan, s. 61, 62, 90a, 95.
 Kristian, s. 61, 90a.
 Petter, s. 34f., 61f.

- Heybroch, Ulrik Anton, s. 92.
 Holter, Marte Hellesdatter, s. 75.
 Huus, Amund Olsen, s. 68f., 90a.
 Håkensen, Kristoffer, s. 89.

I

- Isak Skredder, se Schult(z), Isak Jørgensen.
 Iversen, Anders, s. 61.

J

- Jacob, kurfyrste av Kurland, s. 15f.
 Jakobsen, Tore, s. 62.
 Jensdatter, Anne, s. 57, 90a, 94, 96.
 Berte, s. 70, 90a.
 Else Maria, s. 70, 90a.
 Katrine, s. 70, 90a.
 Marte, s. 70, 90a.
 Jensen, Andreas, s. 69f., 90a.
 Hermann, s. 94.
 Ola (Fossum), s. 70, 90a.
 Ola (Østbråtan), s. 30, 32.
 Johannesdatter, Mari, s. 46.
 Jokum-slekten, s. 93.
 Jokumsdatter, Goro, s. 71, 90a, 96.
 Jokumsen, Håkon, s. 18.
 Jonsdatter, Berte, s. 66, 90a.
 Ingeborg, s. 65, 90a.
 Katrine, s. 95f.
 Kjerstine, s. 66f., 90a.
 Lisbet, s. 47, 54a.
 Marte, s. 63, 95f.
 Jonsen, Erik, s. 70.
 Gudbrand, s. 66, 90a.
 Henrik, s. 73, 90a, 96.
 Ola, s. 20, 65, 90a.
 Per, s. 66f., 90a.
 Rasmus, s. 69, 96.
 Jørgen Kontrafeier, se Schult(z), Jørgen Jokumsen.
 Jønsen, Jokum, s. 71.

K

- Knutsen, Svein, s. 34.
 Korneliusen, Simen, s. 62, 94.
 Kristensdatter, Inge, s. 31.
 Katrine, s. 84, 86, 90a.
 Kristensen, Mats, s. 48.

Kristiansdatter, Karen Martea, s. 22, 36, 38 a.
 Marte, s. 63.
 Kristiansen, Embret d.e., s. 36, 38 a.
 Embret d.y., s. 22, 35, 36 f., 38 a, 91.
 Kristoffersdatter, Berte, s. 96.
 Berte (Dorr), s. 89, 90 a.
 Goro, s. 45.
 Kari, s. 62.
 Marte, s. 29.
 Ragnild, s. 70, 90 a, 96.
 Kristoffersen, Embret, s. 31.
 Hans, s. 89, 90 a.
 Ola (Bjornstad), 86.
 Ola (Fossum), s. 67, 69, 90 a.
 Soren, s. 46.
 Krog, Abel Margrethe, s. 75.
 Krogh, prokurator, s. 66.

L

Larsdatter, Abigael, s. 40, 44, 54 a.
 Barbro, s. 59.
 Marte (Hjera), s. 88.
 Marte, se Mago.
 Larsen, Andreas, s. 59.
 Bernt, s. 49.
 Halvor, s. 65.
 Hermann, s. 63.
 Johan Ludvik, s. 29, 68.
 Nils, s. 27.
 Stig, s. 93.
 Leganger, Christopher Munthe, s. 16 ff., 74, 76.
 Leerhuus, Anne Maria Arnesdatter, s. 32, 47, 54 a, 93.
 Arne Larsen, s. 45 f., 54 a, 93.
 Dorte Arnesdatter, s. 46 f., 49, 54 a, 92.
 Johanne Arnesdatter, s. 48, 54 a.
 Jørn Otto Arnesen, s. 22, 47, 54 a.
 Lars Arnesen, s. 45, 54 a.
 Lindgaard, Jacob, s. 43.
 Loug, Anne Mikkelsdatter, s. 49 f., 54 a.
 Mikkel Johannesen, s. 49.
 Ludviksen, Gudbrand, s. 29 f., 38 a, 68 f., 90 a.

M

Mago, slekten, s. 16.
 Jens Olsen, s. 29, 38 a.
 Marte Larsdatter, s. 29.
 Mattis Jensen, s. 30 f., 35, 38 a, 91.
 Ola Jensen, s. 20, 30, 38 a.
 Ola Larsen, s. 29.
 Matsdatter, Anne Kjerstine, s. 93.
 Matsen, Kristen, s. 22, 48, 54 a, 93.
 Lars, s. 95.
 Mattisdatter, Barbro, s. 34, 61, 90 a.
 Lene, s. 92.
 Marte, s. 29 f., 38 a, 68, 91.
 Mattisen, Kristian, s. 20, 31, 34 ff., 38 a, 91, 95.
 Petter, s. 20, 27 f., 31 f., 34, 38 a, 59, 90 a, 95.
 Meyer, myntmester, s. 71.
 Mikkelsdatter, Anne Maria, s. 95.
 Kari, s. 61, 90 a, 95.
 Mari, s. 69 f., 90 a.
 Moritzen, Maria, s. 78.
 Müller, Annette, s. 78.
 Jahn Collett, s. 77.
 Møller, Halvor Larsen, s. 18.
 Ola Jensen, s. 60.
 Ola Larsen, s. 34.
 Trond Larsen, s. 18.

N

Narvesen, Truls, s. 49.
 Nerdrum, Berte Olsdatter, s. 69, 96.
 Kjerstine Olsdatter, s. 83, 90 a, 96.
 Ole Pedersen, s. 83.
 Niklasen, Ola, s. 63, 95.
 Nilsdatter, Anne, s. 59.
 Norbech, Anna Elisabeth, s. 77.

O

Olsdatter, Abigael, s. 94.
 Anne, s. 48, 54 a.
 Anne Maria, s. 29, 68, 90 a.
 Berte, s. 51, 54 a.
 Mari (Amundrud), s. 47.
 Mari (Fossum), 67, 69, 90 a.
 Marte (Råholtmoen), s. 36 f., 38 a, 91 f.
 Marte (Østbråtan), s. 30, 38 a.

Olsen, Anders (Langset), s. 80f., 88, 90a, 97.
Anders (Solberg), s. 97.
Gudmund, s. 92.
Halvor, s. 87f., 90a.
Hans (Botshaug), s. 59.
Hans (Frank), s. 60.
Jens, s. 31f., 34, 38a.
Jon, s. 20, 63ff., 90a, 95f.
Lars, s. 63, 71, 90a.
Kristen, s. 84.
Kristoffer, s. 86f.
Mikkel, s. 69.
Pål, s. 59.
Rasmus, se Franck.

P

Persdatter, Ingeborg Maria, s. 36.
Mari, s. 67.
Marte, s. 97.
Persen, Andreas, s. 62f., 90a.
Pål, s. 92.
Petter, s. 27, 38a, 91.
Petttersdatter, Katrine, s. 37, 38a, 60f., 90a, 95.
Margrete Dortea, s. 31, 34f., 38a, 95.
Marte, s. 22, 31f.
Petttersen, Andreas, s. 34, 38a.
Mattis d.e., s. 27f., 38a, 45, 54a, 59, 61, 73, 91.
Mattis d.y., s. 31, 32f., 38a, 48.
Piro, slekten, s. 16, 94, 96.
Andreas, s. 17f., 74, 75f., 82, 84f., 90a, 94, 96f.
Andreas Henriksen d.e., s. 87, 90a.
Andreas Henriksen, d.y., s. 88, 90a.
Andreas Hermannsen d.e., s. 73, 90a.
Andreas Hermannsen d.y., s. 73, 90a.
Andreas Paulsen, s. 57, 90a, 94, 96.
Anna Andreasdatter, s. 57, 90a.
Anne Henriksdatter, s. 63ff., 90a, 94, 96.
Anne Maria Henriksdatter, s. 88, 90a, 96.
Anton Andreasen, s. 67f., 90a.
Christian Dorph, s. 79f., 90a.
Else Dortea Andreasdatter, s. 67, 69, 90a, 96.
Helmen, s. 84ff., 90a, 96.
Henrik Andreasen, s. 37, 60, 90a, 94, 96.

Henrik Henriksen, s. 87, 90a.
Henrik Vilhelm, se Piro, Helmen.
Hermann Andreasen, s. 57, 68, 71f., 90, 90a, 91.
Hermann Henriksen, s. 37, 38a, 60f., 90a, 95f.
Ingeborg Maria Henriksdatter d.e., s. 87, 90a.
Ingeborg Maria Henriksdatter d.y., s. 87f., 90a.
Katrine Andreasdatter d.e., s. 73, 90a.
Katrine Andreasdatter d.y., s. 73f., 90a, 94, 96.
Kristine Andreasdatter, s. 90, 90a.
Margrete Hermannsdatter, s. 73, 90a.
Marte Henriksdatter, s. 74, 80ff., 90a, 97.
Marte Katrine Henriksdatter d.e., s. 86, 90a.
Marte Katrine Henriksdatter d.y., s. 86f., 90a.
Marthe Cathrine, s. 78, 90a, 94.
Paul, s. 57, 94.
Sophie Christine Schnitler, s. 77, 90a.
Verner Andreasen, s. 70, 90a, 96.
Pålsdatter, Ingeborg, s. 84.
Pålsen, Lars, s. 58f., 90a.
Per, s. 92.

R

Rappost, Esaias, s. 40.
Rasmusdatter, Goro, s. 90.
Ingeborg, s. 37, 60, 90a, 94.
Marte, s. 40, 43, 54a.
Rasmusen, Jens, s. 67, 69, 90a.
Jørn, s. 21.
Rosch, Sissel Olsdatter, s. 67, 90a.

S

Schlanbusch, Friederich Legardt von, s. 18, 68, 85f.
Georg Caspar von, s. 75, 97.
Heinrich von, s. 15f.
Theodor Georg von, s. 15ff., 22, 48f., 74f., 80, 82, 84, 97.
Schnitler, Balthasar Meitzner, s. 75.
Sophie Christine, s. 75, 77, 90a.
Schubarth, berghauptmann, s. 72.

Schult(z), slekten, s. 16, 94.
 Anna Rebekka Johansdatter, s. 92.
 Anne Maria Johannesdatter, s. 51, 54 a.
 Bernt Johannesen, s. 50f., 54 a.
 Dorte Kristoffersdatter, s. 92.
 Elen Jørgensdatter, s. 44, 54 a, 92.
 Ingeborg Birgitte Dortebea, s. 79.
 Isak Jørgen Johannesen d.e., s. 51, 54 a.
 Isak Jørgen Johannesen d.y., s. 50f.,
 54 a.
 Isak Jørgensen, s. 27, 44, 54 a, 92.
 Jens Isaksen, s. 17, 28, 46, 48ff., 54 a,
 91f., 95.
 Johan Jensen, s. 92.
 Johanne Karine Johannesdatter, s. 52,
 54 a.
 Johannes Isaksen, s. 17, 49ff., 54 a,
 92.
 Jokum Isaksen, s. 48, 54 a.
 Jokum Jørgensen, s. 44, 54 a.
 Jokum Kristoffersen, s. 92.
 Jørgen Jokumsen, s. 40ff., 54 a, 92.
 Jørgen Jørgensen, s. 52, 54 a.
 Kari Isaksdatter, s. 27, 38 a, 45, 54 a,
 59, 91, 93.
 Kristian Isaksen, s. 52, 54 a.
 Kristoffer, s. 43, 92.
 Lars Jørgensen, s. 40, 43, 54 a.
 Margrete Jørgensdatter, s. 44, 54 a.
 Marte Isaksdatter, s. 28, 45f., 54 a.
 Åse Matea Johannesdatter, s. 51, 54 a.
 Sebol, Frederich, s. 42.
 Sibbern, slekten, s. 78.
 Simensen, Johan, s. 32, 47, 54 a, 91.
 Per, s. 90, 90 a.
 Stabel, Hans Jacob, s. 77f., 90 a, 97.
 Johannes Bruun, s. 77.
 Stigsen, Lars, s. 93.
 Svensdatter, Dorte Elisabet, s. 34f., 38 a.
 Ingeborg, s. 51.
 Mari, s. 49.
 Sofie Katrine, s. 30, 32.
 Sørensdatter, Mari, s. 46, 54 a.
 Sørensen, Halvor, s. 90.
 Kristoffer, s. 93.

T
 Taraldsdatter, Berte, s. 88f., 90 a.
 Thoresen, Anne Kjerstine, s. 83, 90 a.
 Jens, s. 83.
 Toftner, Kristoffer Toresen, s. 62f., 90 a.
 Tordsdatter, Kari, s. 83.
 Toresdatter, Kjersti, s. 69.
 Trulsdatter, Åse, s. 49, 54 a.

V
 Vernersen, Arne, s. 71, 90 a, 96.
 Volkersahm, se Følckersahm.

W
 Werner, Johan Wilhelm, s. 36.
 Wilster, general, s. 69.

Z
 Zindberg, Marie Elisabeth, s. 77.

Ø
 Østerud, Ole, s. 35, 37.

Å
 Aasland, Andreas Toresen, 80ff., 90 a.
 Dortebea Elisabeth Andreasdatter,
 s. 82, 90 a.
 Niels Toresen, s. 97.
 Tore, s. 80, 97.

STEDSNAVNRREGISTER*

A

Aker, s. 69, 78, 90 a.
Amundrud, s. 32, 47, 54 a.
Andelva, s. 19, 22, 28, 33.
Aurdal, s. 77.
Auvi (Lier), s. 50 f.

B

Bakkene (Lier), s. 50.
Balke, s. 76.
Baserud, s. 62, 94.
Berger, s. 58, 66.
Bergerbråtan, s. 58 f.
Bjørke, s. 59.
(Nannestad), s. 62.
Bjørnsrud, s. 36, 92.
Bjørnstad (Nord-Odal), s. 86 f.
Blakkisrud, s. 59, 90 a.
Botshaug, s. 59, 90 a.
Bragernes, s. 51.
Brustad (Hurdal), s. 82.
Brøstad, s. 87 f., 89.
Bråk (Norderhov), s. 76.
Bærum, s. 42.
Bøn, s. 27, 31, 36 f., 38 a.

C

Christiania, s. 18, 28, 40, 42 ff., 46 ff.,
54 a, 68 f., 77 ff., 82 f., 90 a.
Christiansand, s. 77.

D

Dalen, s. 31, 92.
Dannemark (Lier), s. 50 f.
Dorr, s. 75, 84, 88 ff., 90 a, 97.
Dønnum, s. 37.

E

Eidsetra (Hurdal), s. 20, 65 f., 90 a.
Eidskog, s. 79, 90 a.
Eidsvollbakken, s. 18.
Enden, s. 63, 70 f., 90 a.
Enebakk, s. 42 f.
Engelsrud (Hof), s. 93.
Engslett, s. 63.

F

Feiring, s. 89, 90 a, 97.
Fet, s. 75, 90 a.
Finnstad, s. 63.
(Løten), s. 79.
Flensburg, s. 78, 90 a.
Flesberg, s. 97.
Foss (Lier), s. 50 f.
Fossum, s. 17 f., 21, 29, 67 ff., 90 a, 95 f.
Frank, s. 16, 31, 38 a, 58 ff., 90 a, 94.
Fredriks, s. 18.
Frogn, s. 83.
Frogner (Lier), s. 51.
Fron (Ås), s. 83.
Fuglerud, s. 37.

G

Gaustad (Romedal), s. 79.
Gjeskerud, s. 37.
Gjøding (Hurdal), s. 67.
Gjøngssagene (Hurdal), s. 67.
Gladbakk, s. 61, 90 a, 95.
Gladbakksetra, s. 33.
Glemmen, s. 77.
Grundset-mart'n, s. 85.
Gorbekken, s. 46.

*Gårds- og plassnavn utenfor Eidsvoll er nærmere lokalisert.

H

Hamar, s. 79f., 90a.
 Hannevik (Stromm), s. 49.
 Haskoll (Lier), s. 50.
 Hegg (Lier), s. 49f.
 Hjera, s. 22, 36f., 48, 54a, 88, 91, 93.
 Hjerabråtan, s. 36, 91f.
 Hof (Vestfold), 49, 54a.
 Hof (Soler), s. 93.
 Hole, s. 75, 78.
 Holt, s. 86.
 Hov, s. 76.
 Hurdal, s. 65ff., 82, 89, 90, 90a, 92.
 Hurdals Glassverk, s. 72.
 Hurdalsjoen, s. 22.
 Håkens, s. 46, 93.

J

Jokums, s. 18, 71, 90a.
 Julrudstua, s. 46, 93.
 Jorns, s. 21.

K

Kalsegg, s. 60.
 Kinn, s. 34.
 Kjøselet (Ullensaker), s. 65.
 Klaselet, s. 69, 90a.
 Kolbu, s. 76.
 Kongsberg, s. 67f., 71f., 80, 90a.
 Kristians, s. 30, 32.
 København, s. 65, 77, 79, 83.

L

Langset, s. 80f., 88f., 90a.
 Langsetbråtan, s. 89.
 Langsetstun, s. 89, 90a.
 Langton (Hurdal), s. 90.
 Leirfløtten, s. 87f., 90a.
 Leirhus, s. 45ff.
 Lerhus (Vang, H.), s. 45.
 Lesja, s. 79.
 Li (Nord-Odal), s. 87.
 Lier, s. 49ff., 54a.
 Lier (Vinger), s. 79.
 Ludviks, s. 29, 38a, 68, 90a.
 Løken (Løten), s. 79.
 Lørenskog, s. 68.
 Løten, s. 79, 90a.

M

Magnor (Eidskog), s. 79.
 Mago, s. 29ff., 68f.
 Matses, s. 48.
 Mattises, s. 20, 22, 28, 31ff., 38a, 45, 48,
 54a, 59, 73, 90a.
 Mattisplassen, se Mattises.
 Melby (Feiring), s. 89.
 Meren (Lier), s. 51, 54a.
 Minne, s. 74, 80, 88.
 Minnesund, s. 80.
 Minnevika, s. 81.
 Modum, s. 72.
 Mork, s. 81.
 Myra, s. 30.
 Myrer, s. 81.

N

Nannestad, s. 40ff., 90a.
 Nautbrua, s. 27.
 Nes (Hof, V.), s. 49.
 Nesodden, s. 83.
 Nordenga, s. 87.
 Nord-Odal, s. 86f.
 Norderhov, s. 75ff., 90a.
 Nyhus (Lørenskog), s. 69.

O

Onstadsund, s. 79.
 Onsoy, s. 77, 90a.
 Ovi, s. 29.
 Oppsal (Lier), s. 49.
 Ovri, s. 90, 90a.

P

Paradisbakken (Lier), s. 50.
 Perses, s. 62f., 90a.
 Pipervika, s. 49.
 Piro, s. 16, 32, 38a, 47, 54a, 57, 73, 82,
 90a, 91, 95.

R

Rakkestad, s. 18.
 Ringerike, s. 76.
 Romedal, s. 79.
 Rud (Fet), s. 75.
 (Hurdal), s. 89.

Rygge, s. 78.
Rælingen, s. 75.
Rød (Lier), s. 50.
Røkholt, s. 90.
Ronsen, s. 84 ff., 87, 90 a.
RÅ (Norderhov), s. 75, 77 f., 94.
Råholt, s. 30.
Råholtmoen, s. 22, 35, 37, 38 a.

S

Sagbanken, s. 68.
Sagmoen, s. 33.
Sand (Nord-Odal), s. 86 f.
Sandbakken, s. 28.
Sandberg (Løten), s. 79.
Schleswig, s. 78.
Seteråsen (Hurdal), s. 92.
Skafstad (Lier), s. 50 f.
Skedsmo, s. 68, 90 a.
Skjeppestad (Nord-Odal), s. 86 f.
Skoklefall (Nesodden), s. 83.
Skytterseter, s. 29.
Skøyen (Nittedal), s. 83.
Slidre, s. 77.
Solberg (Feiring), s. 97.
(Lier), s. 49, 54 a.
Stangnes (Eidskog), s. 79.
Stein (Hole), s. 76.
Steinsetra (Hole), s. 75.
Stenberg (Feiring), s. 89, 90 a.
Strømm, s. 49.
Storo (Aker), s. 69.
Stavi, s. 17 f., 21, 34 f., 37, 38 a, 60 ff.,
90 a.
Stavjordet, s. 45.
Sunda, s. 20 f., 63 ff., 90 a, 96.
Sunnal, s. 75, 90 a.
Svenneby (Nord-Odal), s. 87.
Svenses, s. 20, 22, 34 f., 38 a, 91.
Sylling, s. 49.
Søstuvangen, s. 87.

T

Tanum, s. 42.
Tjøme, s. 43.
Toftner, s. 28, 63.
Totner (Nannestad), s. 62.
Toten, s. 77, 90 a.
Trosvik (Glemmen), s. 77.
Tomte, s. 66.
(Hurdal), s. 67, 90 a.

U

Ullensaker, s. 65, 90 a.

V

Valle (Lier), s. 49.
Vang (H.), s. 18, 45, 54 a.
Vaterland, s. 68 f.
Vegstein (Norderhov), s. 75 ff.
Vekkeren (Hole), s. 78.
Venjer, s. 35.
Venjerbrua, s. 22.
Venjerflaen, s. 93.
Venjermoen, s. 32 f., 35 f.
Verkensgrenda, s. 34, 58, 84.
Verkensmarka, s. 33.
Værne kloster (Rygge), s. 78.

Ø

Østbråtan, s. 30 ff., 34, 38 a.
Østerud, s. 48.

Å

Ås sogn, s. 83, 90 a.
Ås, s. 22, 47.
Åsland (Flesberg), s. 97.